ANUL XXX
14
(1 299)
sîmbătă
4 aprilie
1987
8 pagini
4 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

SALĂ DE LECTURĂ

PRIMĂVARA

Primăvara în care am intrat și care se lasă totuși atît de așteptată are, cel mai puțin în lumea satului românesc, unul dintre acele semne care o fac cu siguranță mai aproape de modul nostru de a fi și gîndi, trecînd prin calendarul muncilor agricole și oprindu-se la orizontul privirii, și mai departe, pe dealurile și cîmpiile care încep să se asemene de acum cu pulsul și respirația unui om. Campania celor dintîi munci care așează ogoarele țării spre lumina rodului unui nou an este acest semn și el face linia de unire cu atîtea alte și alte preocupări în domeniu, agricultura și lumea satului românesc fiind legate azi de un ansamblu larg de cerințe și obiective care alcătuiesc însuși conținutul și perspectiva noii revoluții agrare. Un exemplu în acest sens l-au reprezentat munca și producțiile record cu care, anul trecut, în unele zone ale țării, au putut fi materializate cerințe și așteptări înscrise între obiectivele și programele adoptate de cel de-al XIII-lea Congres al partidului. Această experiență este și temeiul în virtutea căruia a fost pregătit și se desfășoară acest nou an agricol.

Dar rădăcinile acestei experiențe duc și mai adînc, în urmă, ele fiind cea mai vastă și mai edificatoare pornire la drum, o ridicare spre o nouă cotă de relief geografic și istoric în care țărănimea română avea să-și ocupe un loc politic și social hotărîtor pentru destinul ei și al țării, străbătînd spațiile unor mari transformări. Se încheia, în urmă cu douăzeci și cinci de ani, cooperativizarea agriculturii, proces care, inspirat și condus de partid, avea să cuprindă în structurile sale preocupări și direcții care vizau de fapt întreaga societate, avînd consecințe de ordin calitativ superior asupra viziunii însăși în materie de făurire a societății socialiste, asupra unei game largi de profesii și domenii și nu în ultimă instanță asupra culturii și artei, a științei și învățămîntului, asupra pregătirii și formării tinerelor generații în consens cu cerințele prezentului și viitorului. Din acei ani, de atunci, pornesc, etapă cu etapă transformările petrecute în ființa satului românesc ca și în modul de a fi și gîndi al tuturor celor ce se ingrijesc de această cea mai mare avuție care este pămîntul țării. Din acei ani, de atunci, urcă spre altitudinile zilei de azi un edificiu eroic, impunător, acela, al unei noi științe de a munci și valorifica pămîntul dar și de a trăi și gîndi într-un alt mod, într-o altă perspectivă, după noi cerințe și criterii care alcătuiesc însăși dinamica posibilităților și împlinirilor, a ascendenței necontenite spre lumea progresului și civilizației.

Congresul al IX-lea al partidului este un eveniment inaugural de maximă referință și în lumea satului românesc. Marile programe care au potențat creșterea și transformarea neîncetată a agriculturii, investițiile uriașe, amplele dotări tehnice, materiale și spirituale, angajarea într-o largă măsură a industriei, științei, tehnicii și învățămîntului pentru a lucra pentru sporirea rapidă și tot mai edificatoare a randamentului din acest domeniu, într-o accepțiune politică și socială nouă, ca și multe alte și alte măsuri și orientări de maximă importanță principială și practică, alcătuiesc tabloul tuturor prefacerilor inițiate de acest eveniment și urmărite în firească lor materializare cu constanța și dimensiunea unei politici pe care am putea-o numi specială. Pentru că în sfera ei au intrat și intră edificări care au o substanțială răsfrîngere în viitor. Satul românesc are o altă înfățișare, un alt destin, o altă înțelegere asupra muncii și vieții și va continua — sub această linie de boltă a dezvoltării și armonizării sale neîntrerupte, conform valorilor progresului și civilizației — să se întărească și să-și cultive prodigioasa vocație creatoare.

Nu sînt nicidecum mai ușoare sarcinile și cerințele care îi stau în față, experiențele și etapele pe care le va parcurge, dar în această constă însăși forța de muncă și creație pe care și-a înavuțit-o, în această constă însăși dialectica noii revoluții agrare, vastul program pe care l-a relevat nu o dată secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Edificarea prin muncă, prin știință și cultură, acțiunea practică, revoluționară, ca rezultat al unei noi atitudini de conștiință, al unui fel de a gîndi nou, înaintat, formează în bună măsură acel nou tip de sensibilitate pentru care sînt chemate să lucreze și cultura și arta, să se inspire de la izvoarele vii și autentice ale realității, dintr-o vastă și inconfundabilă perspectivă a făuririi noii societăți și a omului nou al acesteia, a valorilor care îl consacră deopotrivă ca producător, beneficiar și proprietar.

Prin tradiția preocupărilor sale, a valorilor pe care le-a creat și le-a înscris definitiv în patrimoniul național, satul românesc este poate cel dintîi care prin munca sa dă semne vii de primăvară și acestea au temeinice și ample susțineri programatice în tot ceea ce se va înfăptui pe mai departe, atestînd un drum în permanență înalt. El este o componentă de fond, inestricabilă, a însuși destinului național.

Luceafărul

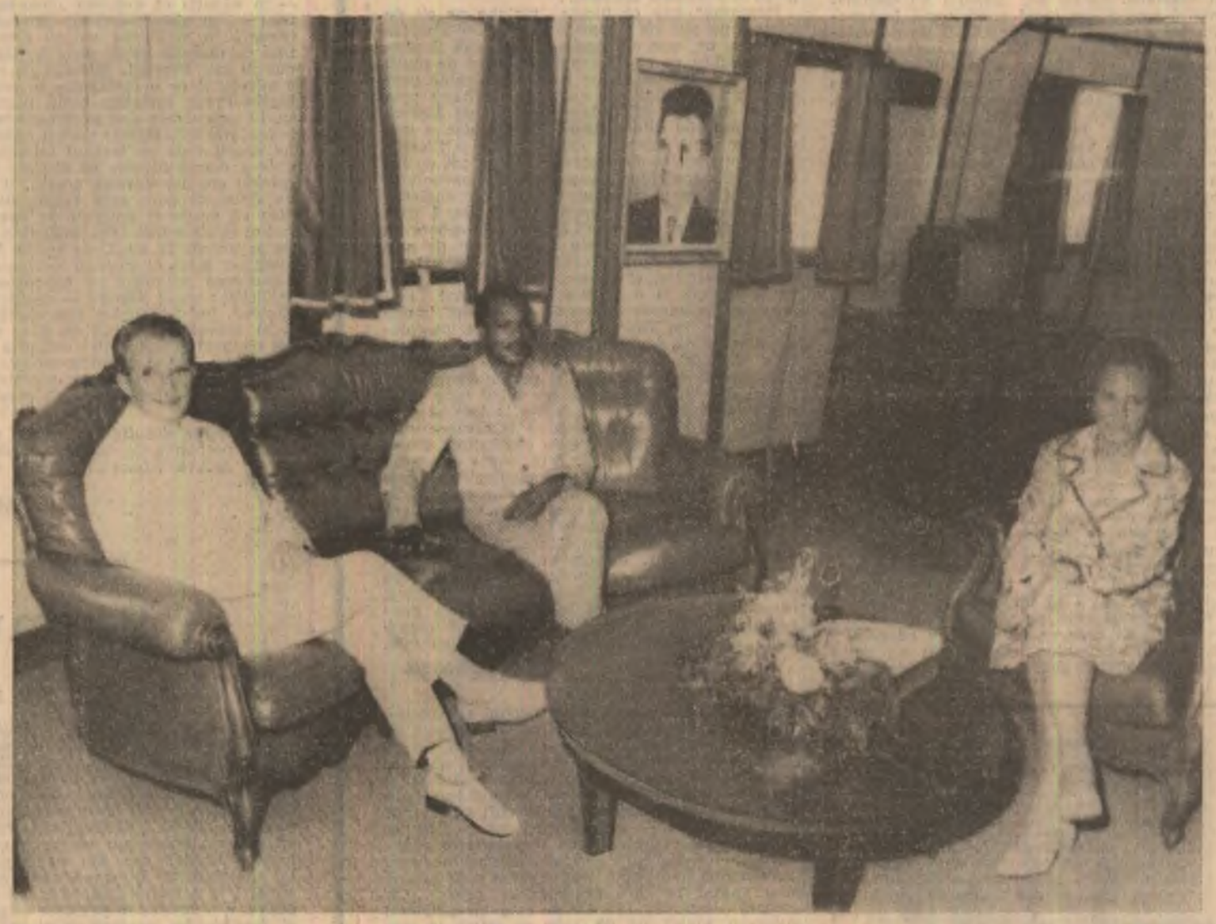

ÎNALTA SOLIE

Înalta solie de pace, prietenie și colaborare — vizita tovarășului Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, în țări de pe continentul african — consacră, odată mai mult, un mod de a fi al politicii românești, acela al dialogului deschis, al convorbirilor și înțelegerilor care să contribuie la edificarea unei noi condiții a lumii contemporane, condiție care este inseparabilă spiritului umanist, cooperării în virtutea înfăptuirii dezideratelor progresului și civilizației. Prețuirea și considerația cu care este privită această politică, stima și respectul de care se bucură în lume activitatea secretarului general al partidului, președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, promotor neobosit al idealurilor de pace și înțelegere între popoare, deschizător de drumuri noi în vastul proces de rezolvare a problemelor cu care se confruntă actualitatea internațională, reprezintă un fapt de largă referință azi. Vizita în Republica Populară Angola, în Republica Zair și Republica Populară Congo, întîlnirile și convorbirile avute, înțelegerile la care s-a ajuns, exprimă, în multitudinea semnificațiilor politice de cea mai mare importanță, și pe aceea a consecvenței cu care România, promotoare fermă a principiilor păcii, libertății și independenței, își afirmă — și își materializează neabătut în practica inițiativelor și demersurilor sale — spiritul de solidaritate în consens cu făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră.

Primirea entuziastă făcută înalților soli ai poporului român, atmosfera caldă, prietenească, de sinceră stimă și prețuire în care s-a desfășurat vizita în cele trei țări, documentele importante care au fost semnate și care devin argumente pe multiple planuri ale conlucrării și cooperării fac din acest nou demers al politicii românești un moment de referință în cronica relațiilor noastre internaționale.

● În pagina a 3-a : ● Biografia cărților noastre ● Ioanid Romanescu : «Mă zguduie versuri ca: „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată"» ● Poeme de A.I. Zăinescu.

INSEMNĂRI

Ritmurile Nordului

Au fost niște „semne" mărunte în viața de toate zilele a Sucevei anilor 1966—1969, care îmi lăsau mici mirări trecătoare și aparent disparate, și cărora numai scurgerea vremii le-a dat pînă la urmă un sens. Cred că nostalgia are o „perioadă de germinație" cam de un sfert de veac sau, dacă vreți, e ca vinul vechi : cu cît izvorăște mai din adîncul nostru, cu atît îi este mai amețitor și puternic parfumul...

Acum douăzeci și ceva de ani, sucevenii care locuiau „la bloc" auzeau strigătul ca de străjeri al cocoșilor poate mai clar și mai puternic decît proprietarii acestor santinele ale nopții. Printre blocuri, în centrul orașului nou, se piperniceau încă pîlcuri de case scunde, gospodării vechi cu acareturi și magazii, și de la înălțimea etajelor proaspetelor blocuri, după miezul nopții, țipătul cocoșilor îți spărgea tîmpanul, tulburîndu-ți odihna ca un deșteptător reglat să sune la niște ore anapoda, fără nici o legătură cu programul de muncă. Din marginea Iițcanilor și Burdujenilor, cînd și cînd, fluiera cîte o locomotivă, iar înspre ziuă se lăsa o liniște adormitoare în care pașii primilor trecători răsunau asurzitor și indecent în orașul cufundat în somn.

Mai tîrziu, revenind acolo la mari intervale, m-am mirat că tot mai slab și mai rar se aud cocoșii în noapte, în vreme ce traficul feroviar înlocuia liniștea adormitoare din zori. Îmi ziceam că, poate, căpătînd tot mai mult o înfățișare modernă, orașul a schimbat și mentalitatea bătrînilor gospodari suceveni care au înțeles că peisajul nu se mai potrivește cu dulăi de curte ținuți în lanț și cu zgomotoșii cocoși — ceea ce era nu numai plauzibil, dar și perfect adevărat. Pînă cînd, în decembrie 1986, într-o seară, ieșind la o plimbare înainte de somn, am avut și explicația întregă a modificării peisa-

Alex. Rudeanu

Continuare în pag. a 2-a

ANTOLOGIE ȘCOLARĂ

PATRIA MEA

A vorbi despre limba în care gîndești, a gîndi — a gîndi nu se poate face decît numai într-o limbă — a vorbi despre limba română este ca a duminică. Frumusețea lucrurilor concrete nu poate fi, în cazul nostru, decît exprimată în limba română. Pentru mine iarba se numește iarbă. Pentru mine arborele se numește arbore. Malul se numește mal, iar norul se numește nor. Ce patrie minunată este această limbă ! Ce nuanță aparte, îmi dau seama că o are ! Această observație, această revelație am avut-o abia atunci cînd am învățat o altă limbă. Nu spun că alte vorbiri nu ar fi minunate și frumoase. Dar atît de proprie, atît de familiară, atît de intimă îmi este limba în care m-am născut, încît aproape nu pot considera că norul s-ar fi putut numi altfel decît nor, că iarba s-ar fi numit altfel decît iarbă. Noi, de fapt, avem două patrii coincidente : o dată este patria de pămînt și de piatră și încă o dată este numele patriei de pămînt și de piatră. Numele patriei este tot patria. O patrie fără de nume nu este o patrie. Limba română este patria mea. De aceea, pentru mine, muntele, munte se zice, de aceea, pentru mine, iarba, iarbă se spune, de aceea, pentru mine izvorul izvorăște de aceea, pentru mine viața se trăiește.

Nichita Stănescu

TÎNĂR ÎN AGORA

Necontenita căutare

Timbrul vocii îl schimbă pubertatea, timbrul vieții — senectutea. Între aceste două mari borne ale timpului e neostenita noastră căutare în spațiul realității. Dealuri și văi, uneori stînci colțuroase sînt de străbătut, de escaladat. Odată drumul făcut, el pare mai neted, deși în profunzimea lui se cuibăresc alveolele numeroaselor accidente. Fără această povară de jertfe, senectutea și-ar pune palma la gură. Atunci timpul s-ar comprima teribil și între cele două borne ale vieții, apropiate pînă la confundare, s-ar așterne sterilitatea gîndurilor, care se arată adeseori dureros de imaculată pentru cei din jur. O amară coincidență așează cîteodată această „imaculare" la antipodul ei, acolo unde cineva plantează între genele zorilor surîsul interior, face din scamele norilor palate de cleștar, scormonește adîncurile și aduce la lumină izvorul cel mai curat. Vis și realitate, aspirație și faptă; polii existenței trebuie ținuți la o consecventă distanță, altfel se devoră reciproc, dacă e să folosim o sintagmă biologico-mecanicistă. Existența noastră ontică se desfășoară mînă în mînă cu filogenia noastră. Într-un plan dedus de aici, visul își devine suficient fără resortul faptelor, realitatea se întemeiază strîmb dacă nu e adecvată unei aspirații.

A deține această bipolaritate, lucrare necesară în neobosite contraste, iată, poate urcarea treptelor spre fericire. Altfel, cred, bornele se apropie pînă la identificare.

Să exprime aceste cîteva fraze încercarea de a găsi o linie mediană ? Dar ce linie mediană se poate așeza între vîrste, realități și idealuri, dorințe gregare și aspirații nobile ? De bună seamă că o asemenea linie există, dar ea are chipul căutării. Îmbrăcată în mii de fețe, în fiecare dintre noi. S-o numesc libertate interioară, particulara mea mincătoare și născătoare de visuri. Cînd pofta ei este pantagruelică, lupta dintre autoreproșul real și visul abia născut este acerbă. Cînd această luptă scade în intensitate e semn că a venit puțin și invidia sau resemnarea. Polii confruntării se apropie amenințător de mult unul de altul și într-o rușinoasă convalescență a gîndului și a firii. Atunci trebuie să apară un moment care să destrame echilibrul mort : un surîs al femeii iubite, o pală de vînt a mincătorului de zăpadă, un drum spre prieteni, sau o solitară rătăcire prin hățișurile ținutului natal. Și acest din urmă moment înflorește, se dilată, străpunge cu realitatea lui vălul de ceață, începe lupta dătătoare de liniște sufletească, libertatea interioară. Chipul ei este de fiecare dată altul, mai bogat cu o clipă, mai înstărit cu o stare. Te simți cuprins de o fertilă maladie care îți inaltă mersul spre fericire cu încă o treaptă.

În acest moment, prielnic semănatului, pătrunzi în ogorul cuvintelor ca într-o primăvară, cu soare începător, cu miresme tari de pămînt reavăn. Cineva întîlnit demult îți se arată într-o lumină nemaicunoscută pînă atunci. Un cot de rîu e chiar paradisul. Pe obrazul unei fetișcane alunecă prima lacrimă de iubire. O femeie naște greu, are sarcină pelviană, spun doctorii, iar în Marea Egee, dintre stînci amenințătoare un cargou românesc pescuiește două duzini de mateloți greci.

Libertatea cugetului și simțirii sînt firescul receptacol al realității. Fără ea polii se adună într-un ghem nebulos și pălește, în crepuscul, acea linie mediană, care este căutarea, necontenita noastră căutare.

Pavel Perfil

PREZENȚA TÎNĂRULUI SCRIITOR

O viziune asupra spațiului spiritualității românești

Cînd, în 1969, se descoperea efectul stilistic al cîmpiei în poezia lui **Ion Pachia Tatomirescu**, poetul părea destinat să pătrundă în universul mut și tainic al zărilor dezgolite, de la înălțimea amețitoare a unei viziuni integrale asupra sensului culturii noastre. Urmarea se vădi benefică. Poetul debută cu volumul **Munte** (1972) în care alături de convenționalismele epocii aflăm „temele" individualizatoare, e drept, surdinizate, însă suficient de pregnante pentru a reține atenția. Exuberanța imaginilor, anotimpul „fierbinte" al fuziunii omului cu natura, al sevelor tumultoase, al „vîrstei de țară" descind din bucolica argheziană și din „Eutopia" lui Blaga. Cîmpia apare ca un veritabil eden, simbol al abundenței, evocînd vremurile imemoriale : „Cîmpia rămîne — o pîine — aburindă pe care — aleargă iepuri și dropii însetate. / Pe dealuri curg frunze, mustul spumos legănîndu-l, -mpietrindu-le, / Din Dobrogea pînă sub Gorj, griul ineacă omul și calul, / Din pămînt, ploi ridicate de oameni cad în curcubeu, / apoi e-o reîntoarcere-n acest Bărăgan fluid". Alături de poezia roadelor, a ritmurilor germinațiilor, Ion Pachia Tatomirescu propune o lirică a urgenței cu „destinații" planetare, în sens ecologic : („De ce rupeți lichenii cenușii de pe uluci ? / Nu vă dați seama nici în această ultimă instanță a crimei / De sugrumarea ultimului timp vegetal de manifestare ?" Dar ciclul reprezentativ al acestei prime cărți rămîne „Poem pentru orgă", în care un logos transcendent veghează de dincolo de increat nuclecle poetice ale dezvoltărilor ulterioare („nuptirea", plenitudinea interioară simbolizată de „Graal", figura lui Făt-Frumos, „licantropia" etc.).

După „metafora hidrografiei" a **Crocodilului albastru** (1975), adresată copiilor, poetul revine la „zidirea" universului său liric, innobilat de asimilarea unor experiențe poetice fundamentale, între care, în volumul **În cîntec** (din 1979), productive sînt cele datorate lui Nichita Stănescu și, mai ales, lui Ion Barbu. Poetul „reface drumul" spre folclor, recreînd des-cîntece dintr-o irepresibilă dorință de a da lucrurilor un sens mai înalt, fapt ce-l orientează spre gîndirea inițiatică. Versurile tînd spre așezarea în spațiile „iluminate" ale transpunerii magice : „Apă spină, / apă spină, / soarele / zace-n / fîntînă / și-n solzi / mi-l îmbrac-o zînă ! / Sora-ți / l-a iubit / spre casă, / la solstițiu / de-avrămeasă- / el o vrea-n / inel / mireasă... / Frunză albă / apă crudă, / Timpla / stelelor / asudă..." Ciclurile „Demon", „Graal" și „Sobor" brodate, după spusa autorului, pe „cabala cinci" (număr nupțial), prevestesc sentimentul pre-împlinirii, transmis de starea de „înzăriere" (momentul înginării zilei cu noaptea), de unde provine „Zoria", „concept" ce-i aparține și care dă substanță cărții cu același titlu apărută un an mai tîrziu (**Zoria**, 1980). Acum se vede limpede că Ion Pachia Tatomirescu este un poet care gîndește sentimentele. Rezultă o poezie elaborată, construită din figuri cu valoare simbolică (ornic, oglindă, curcubeu, fîntînă, fulger, nuntă etc.) a căror recurență le conferă o poziție tematică. Dincolo de înțelesurile contextuale, ele sînt figuri întens semnificative, cu funcție normativă. Ispitit de neliniștitoare chemări, poetul pătrunde în „țara oglinzilor", acolo de unde existența reverberează rosturi și taine, acolo unde lumina e „inversă" și fluviile încep să curgă tot „invers", peste teritoriul bîntuit de „furtuna magnetică" a imaginației. Din partea „celalaltă" a realului, el emite silogisme ordonate de o „sintaxă a nunții". Prelucrător de mituri, autorul imaginează un cosmos alcătuit din două lumi : **Cosmia**, spațiu al experiențelor esențiale, în care adevărurile se relevă pentru a fi apoi numite în **Zoria**, ținutul miraculos al rostirii dîntîi („ți se dă graiul !"). Trecerea la Cosmia — „aer presărat pe izvoare, / curcubeu invers curgînd / în oglinzi cu fertile adîncuri...", spre Zoria — „stare-n lumina mierii după vinătoarea de seară", echivalează cu triumful luminii asupra umbrei. Poemele se dezvoltă din două registre evanescente ; silvestru și acvatic. Sensul ultim al tuturor metamorfozelor este sublimarea în mirifica stare nupțială. După spectaculoase înfruntări, virtejuri, invazii, explozii asistăm la amestecul regnurilor și la fuziunea stărilor afective cu elementele. „Sătul de atîta vacarm", poetul devine contemplativ și caută, cu calmă înțelepciune, factori

Constantin M. Popa

Continuare în pag. a 5-a

ECOURI

Completări la „Tînărul Rebreanu"

Volumul **Tînărul Rebreanu** este nou față de tot ce s-a scris unitar, cu intenție biografică și monografică ; deși a apărut după două decenii de la cartea semnată de Fanny Rebreanu, după biografia în manuscris datorată lui Tiberiu Rebreanu, **Viața scriitorului Liviu Rebreanu**, la îndemîna autorului în Biblioteca Centrală de Stat din București. Oricîtă subiectivitate și inexactitate ar avea acestea (și au amîndouă), adăugînd și cele două cărți ale Puiei Florica Rebreanu, Niculae Gheran a întrevăzut în ele malurile depărtate între care trebuie să curgă firul vieții reale a eroului său. Au fost enorme greutățile, pragurile, ascunzișurile care i s-au opus. Pe mai toate le-a biruit și limpezit. În fapta asta, aproape incredibilă, a avut aliat timpul îndelungat de cînd cercetează. Încă de la primul volum, în aparatul științific al ediției **Opere** se începuse dezlegarea unor enigme și taine. Fată de această cantitate mare de informații, reclamată de ediția într-adevăr critică, el prezintă unele izvoare arhivistice și bibliografice, așa-zis, în premieră absolută. Nu numeroase, dar importante ; decisive în unele cazuri. Corectează, astfel, puncte de vedere ale altora, teze și concluzii de pînă aici și are cinstea să se autocorecteze cînd e cazul.

Despre unele nuanțări, îndreptări și completări pentru exacta citire în altă ediție sau alt volum, ca și pentru istoria literară căreia toți îi rămînem datori, sînt rîndurile ce urmează și se vor folositoare cărții. Asta, încurajați și de un dicton pe care autorul l-a avut ghid și sub al cărui crez și-a pus lucrul literar : „Prieten mi-e Platon, dar mai prieten adevărul". Și în semn de dragoste pentru Rebreanu și pentru cartea vieții lui, trebuie ca aceasta din urmă să fie cît se poate de perfectă ca informație și interpretare.

Firește, nu la observații de genul următoarelor ne vom opri : că meleagurile năsăudene erau „răsfățate de avuție" cînd în realitate erau prea sărace ; că „edilii Năsăudului" au construit anexa frumoasă de lîngă Casa memorială din Prislop, în fapt o importantă investiție a județului; că sînt numite tot timpul „congrese" adunările anuale ale „Astrei" și „serbări" acțiunile culturale de mare ținută intelectuală ; că nu poate fi „diaceza Cluj-Gyula", ci dieceza Cluj-Gherla, mai exact, atunci numai Gherla ; și multe altele mărunte care nu sînt conforme documentelor sau realităților istorice (însă nici mai mult decît mici scăpări ale autorului).

Mai întîi trebuie precizat că **Liviu Rebreanu prin originea părinților nu era descendent de**

Teodor Tanco

Continuare în pag. a 6-a

CRONICA LITERARĂ

DAN A. LĂZĂRESCU: «Imaginea României prin călători» (II)

Caracteristica dintii a imagologiei este că permite, atunci cind dispune de suficiente oglinzi ale realității cercetate, să ofere comparația între imaginea internă a unui obiectiv și cea externă, sau a diferitelor imagini create în interior asupra unei societăți și probleme și cele datorate ochiului din afară. Întotdeauna aceste imagini sînt condiționate, atit cele dinlăuntru, cit și cele din afară, dar șansa unei priviri mai aproape de realități este întotdeauna a ochiului omului de mult înrădăcinat în viața unei colectivități istorice.

Englezul William Martin-Leake, care și-a trăit o parte a vieții în teritoriile europene ale Imperiului otoman, descoperă pe românii peninsulei balcanice, dar și o imagine despre ei. Acești vlahi sînt neîndoielnic pentru William Martin-Leake de proveniență italică, calitățile lor de păstori, negustori, artizani făcîndu-i de neînlocuit din Italia pînă în inima Imperiului otoman. Observatorul englez reține însă optica virfurilor societății grecești pe care o consultase asupra acestor români, considerați inferiori în pofida vădiței lor înzestrări pe multe planuri. Sînt aici locul și sursa unei optici, ale unei imagologii antiromânești, ajunsă la formulări programatice, care a însoțit și susținut din punct de vedere grecesc-fanariot perioada de intensă exploatare a țărilor românești. Cartea lui Dan A. Lăzărescu citează pe Athanasios Psalides cu astfel de caracterizări : „Vlahobogdanii sînt oameni de nimic, nevinovați, pizmăreți, mărginiți ; nu au nici cea mai mică aplicație pentru arte și pentru științe, cu toate că nici cirmuirea lor, nici religia lor nu-l împiedică s-o aibă. Căci, dimpotrivă, domnitorii greci care i-au cirmuit din cînd în cînd i-au silit să învețe ; și le-au înființat școli unde le-au dat dascăli greci". Aceste rînduri nu sînt gratuite, ele au o explicație și o motivație : „Asemenea imagini minuțioase par să fie concepute, comentează Dan A. Lăzărescu, de autor sub forma unui fel de **vade mecum** destinat uzului tineretului grec, dornic de înavuțire rapidă în țările cărora li se dusese faima de «Peru al grecilor»". Dincolo de clarul interes al exploatării imediate, se poate descoperi însă în spatele plezișei imagini și o scară de valori, care aici nu mai este occidentală, ci constatinopolitană, romeică se poate zice, care infirmă tot ce nu-i seamănă. Astfel de imagini au dominat mentalul zavergiilor greci participanți la insurecția lui Alexandru Ipsilanti, atit de devastatoare pentru cele două țări românești. Ea explică atit conduita acestor elemente venite din afară, mentalizate anterior, cit și modul în care virfurile lor intelectuale, implicate în revoluție, au scris la scurtă vreme istoria anului 1821, caracterizîndu-l înaintea istoriografilor români pe Tudor Vladimirescu. Scrierea istoriei este și ea o „călătorie", în funcție de o structură mentală, care dezvoltă la rîndu-i o „imagologie". Acestei imagologii de sursă răsăriteană sudică, Dan A. Lăzărescu îi acordă mai puțină atenție, cu atit mai mult cu cit îi poate opune o altă imagologie, de altă factură și aplicație, datorată tot unor intelectuali greci, la care efortul de obiectivare este însă mult mai mare, participarea lor la instalarea unei imagologii corecte asupra poporului român și a istoriei sale fiind incontestabil mult mai corectă. Efortul acestor intelectuali de origine elenică urmează însă unui efort occidental de cuprindere în tablouri cit mai realiste și mai explicite a manifestărilor societății românești.

Pentru o societate aflată într-un puternic proces de refulare a conduitelor ei existențiale, cum era societatea românească sub fanarioți, caracteristică fiind retragerea satelor de la drumul mare — de unde senzația de pustietate și de depopulare pe care o au unii vizitatori —, însemnările de călătorie oferă mai ales imagini trecătoare și imagini de suprafață. Acest lucru l-a înțeles foarte bine Thomas Tornton, la care apare o critică a notelor de călătorie vizind răsăritul sudic al Europei, care n-au făcut altceva „decît să împărtășească lectorilor lor mai degrabă ceea ce și-au închipuit ei că au văzut, decît ceea ce văzuseră cu adevărat".

Diplomatul britanic, care avea o vastă experiență răsăriteană, l-a văzut, de pildă, pe fanarioți atît la Constantinopol, cît și pe tronurile românești. Contrastul dintre cele două poziții este pentru Thomas Tornton edificator : umili și slugarnici în fața funcționarilor turci, ei devin în țările românești de o îngîmfare și o obrăznicie nelimitate. Diplomatul englez reține fastul primirilor la curtea fanariotă, care-l conduce către concluzia unui complex de inferioritate metamorfozat, în noile condiții, într-unul de superioritate. Țările românești le oferă posibilitatea să imprime realității liniile unui desen de mărire fără fundament firesc, cu totul impropriu situației lor reale de supuși aflați la discreția ucigătoare a Porții. Clasa de sus românească, coruptă de această stăpînire suprapusă ori alungată din funcțiuni și avantaje, după gradul supunerii, acceptă acest regim fastuos de conduită, luxul, risipa, emfaza socială, care-i rupe complet de realitățile organice ale societății românești. Contrastele tulburătoare dintre palate și cocioabe, pe care le consemnează toți călătorii de atunci, se nasc pe cetluind arhitectonic un dezechilibru în evoluția societății românești. Faptul, după Thomas Tornton, nu este întîmplător. Proiectul degradării și alienării societății românești, a cărei puternică autonomie dădea nedorite bătăi de cap Porții, a fost rezultatul unei colaborări interesate între umila slugă constantinopolitană de Fanar și capii interesați ai statului otoman. După același călător, majoritatea măsurilor și legiuirilor fanariote, indiferent de aspectul lor progresist, au avut drept rost destabilizarea profundă a satelor române în scopul exploatării economice și a manipulării politice. Dan A. Lăzărescu opune aceste observații din interior ale marelui mecanism al Imperiului otoman acelor tentative de reabilitare a fanariotismului, care pierd din vedere întregul.

Interesant este că lucida viziune pe cît de critică, pe atît de constructivă a lui Thomas Tornton, pe care antropologia modernă îl poate revendica ca pe un înaintaș alături de mulți alții, este însușită de un român și devine program activ, social și cultural, de lucru prin Dinicu Golescu. El tipărește nu numai **Însemnarea propriei sale călătorii** în 1826, dar și traducerea unui capitol expresiv din Thomas Tornton, însoțită de o prefață în consens cu îndemnurile propriilor însemnări. A împrumutat Dinicu Golescu, românul, imagologia englezului Thomas Tornton asupra românilor ? Și-a însușit privirea din afară ? Este o întrebare de pus, dar mai curînd este vorba aici de acel efort al lui Thomas Tornton de a nu fi un privitor exterior, ci un cercetător metodic pentru a ajunge la o privire profundă, cît mai aproape de adevăr. Datorită deliberatei implicări, cartea lui Thomas Tornton, prin imagologia ei esențială, devine factor cultural românesc, prin Dinicu Golescu. Noua intelectualitate românească, care-l dăduse și pe Constantin Radovici din Golești, nu stătuse între timp degeaba. Dan A. Lăzărescu scoate la lumină contribuția lui Mihail Cantacuzino la crearea unei imagologii românești asupra românilor, structural demnă și organică, prin teoria capitulațiilor, pe care o imprimă și imagologiei străine. Prin Dinicu Golescu și Mihail Cantacuzino se vădește ieșirea din pasivitate, participarea conștientă a unei imagologii românești, menită să corecteze și să completeze pe cea străină asupra românilor. Încercarea lui Dan A. Lăzărescu, în pofida caracterului ei de premieră și a unei acordări a instrumentelor din mers, oferă atît o perspectivă teoretică asupra imagologiei, cît și una practică, subliniind importanța ei în viața culturală și literară curentă.

M. Ungheanu

PETRE ANGHEL: «Moștenitorul»

Cu **Moștenitorul** (Cartea Românească, 1986), Petre Anghel își continuă saga lui despre locuitorii Vălenilor și ai ținuturilor din împrejurimi, ajuns un spațiu caracteristic, cu valențe de simbol. Personajele, întîmplările, evenimentele, situațiile trec sau sînt reluate de la un roman la altul, se lămuresc sau se ambiguizează, capătă treptat consistență sau se estompează, ocupă prim-planul sau se retrag în fundal, se alcătuiesc sau se desfac în planul semnificațiilor după legile necesității istorice sau după cele brownene ale hazardului etc., pentru ca în ultimă instanță să se așeze în lumea constituită a ficțiunii românești. Ceea ce nu este deloc puțin lucru. Ce anvergură, ce profunzime, ce importanță are sau va avea acest spațiu uman al lui Petre Anghel, cu puternice note locale de spirit oltenesc dar și reprezentativ într-un grad mai înalt, nu se poate încă aprecia, deoarece nimic nu indică încheierea ciclului. Este probabil că romancierul va reveni asupra unor personaje și evenimente pentru a le lumina din unghiuri diferite, sau va introduce altele noi în același mediu socio-politic.

Dacă în romanele anterioare, **Lupii la stină, Sita lui Mamona, Întoarcerea fiilor risipitori** și **Oaspeții bătrînului Catul**, protagoniștii erau Oprică Roșca, Victor Ionescu, Ștefan Miu — învățătorul Catul și familia sa, oarecum previzibili prin statutul lor, în **Moștenitorul** este adus în scenă Titi Colan, un personaj marginal din **Lupii la stină**. Prozatorul pare a-l fi uitat „cale" de cîteva romane pentru a-l scoate acum spectaculos în prim plan.

Romanul debutează cu întoarcerea în 1976, după o perioadă de peste 20 de ani de absență, a lui Titi Colan în Văleni, hotărît să domine prin puterea banului, orășelul de unde fusese nevoit să plece. Ca în orice proiecție subiectivă hipertrofiată, există un loc, și numai acela, indiferent de mărimea și importanța lui reală, care îți validează (sau îți dă sens) puterea și bogăția și față de care te socotești un înfrînt sau un învingător al vieții, iar pentru Titi Colan — în felul lui elementar — asemenea altor vălenari, acest centrum mundi este Văleniul. Descinderea protagonistului în gară, și starea de euforie și, deopotrivă, de îndîrjire pe care o trăiește este, ca situație literară și numai din acest punct de vedere, întrucîtva similară cu provocarea pe care Rastignac aflat pe colină o aruncă Parisului aflat la picioarele sale. O iluzie de înălțime și perspectivă spațială se transforma într-o convingere voițională. La Titi Colan scena fiind construită pe un șablon asemănător, jocul perspectival este invers ; un complex intim de superioritate îl face să vadă exteriorul la scară redusă. Secvența este admirabil realizată de prozator și ea dă și cheia romanului : „Trase adînc aerul în piept, ca și cînd ar fi ajuns la capătul unui urcuș muntos și-ar fi trebuit să-și umple plămînii obosiți cu aer. Privi în jur, mîndru de sine, fără să clipească, și i se păru că e foarte înalt : oamenii, clădirea gării, magaziile, vagoanele de pe linia moartă deveniseră, ca într-un vis, mici obiecte, jucării pe care mîna unui uriaș le-ar putea manevra fără nici un efort". Este adevărat că în descripții și în modul de introducere în „scenă" al personajului, ochiul autorului este balzacian. Chiar și motivațiile acțiunilor, gesturilor și deciziilor sale — aș adăuga eu — sînt parțial de aceeași natură. Dar a te opri numai la balzacianismul prozatorului înseamnă a rămîne la suprafața romanului ,oricît de bine intenționat ai fi. Pentru cine a citit și **Lupii la stină**, unde apare întîia dată personajul, este limpede că Titi Colan suferă și de un complex freudian al frustrării, el întorcîndu-se în Văleni, din care mai degrabă fusese îndepărtat decît plecase, nu numai pentru a se integra unui mediu social prin relații de dominație (cauzalitatea romanului realist de tip clasic) ci și pentru a face uitate, și a estompa umilințele și vexațiile copilăriei și tinereții (motivații psihologice ale prozei moderne). Autorul însuși deconspiră chiar la început și mobilul psihologic al personajului, pentru ca ulterior să-l acopere sub pasta realității și să-l prelucreze neostentativ, dar fără a-l pierde însă din vedere. Este meritul romancierului de a nu fi făcut proză psihologizantă și estetică plicticoasă, dar atît de la modă, și de a fi tratat obiectual, cinematografic, materia, semnificante fiind gesturile, acțiunile și faptele personajelor, Din cînd în cînd, autorul intervine însă direct în explicarea unor situații sau reacții și stări psihice — care scriitor nu o face în pofida oricărei pretenții de obiectivitate desăvîrșită ! — intervenții de altfel absolut necesare în economia narațiunii. I-aș reproșa doar modul prea apăsat în care procedează uneori. Cu această rezervă, Titi Colan este un personaj autonom, viabil, un **tip**, cum se spune în terminologia retoricii românești realiste, dar cu o structură mai complicată decît lasă să se înțeleagă această clasificație. El nu dorește doar o situație nouă, avantajoasă ca un simplu parvenit, personaj de care literatura română este saturată, ci să-și confecționeze și un alt statut, o altă identitate. Și dacă se poate chiar în văzul concetățenilor, cu aprobarea și complicitatea lor. Comportarea lui începe să semene cu a unui aristocrat, diferența fiind însă de proporții și mijloace. Zvonurile și versiunile false pe care le lansează în legătură cu diferite momente mai obscure ale vieții sale devine pentru el realitate; palatul lui Oprică Roșca nu l-a obținut prin înșelăciune la un preț de nimic, ci l-ar fi moștenit de la un negustor, el nu este fiul unei țărănci oarecare, ci ar fi unul din bastarzii bunicului prințului Știrbei, proprietarul de la începutul secolului al palatului, în închisoare nu a fost un escroc obișnuit, ci ar fi ajutat pe deținuții politici, unul din strămoșii lui nu a fost doar simplu participant la răscoala din 1907, ci conducătorul ei în Văleni etc., etc. Tot ceea ce la început este lansat la condițional, pe măsură ce o parte din vălenari ajung să creadă în „istoriile" lui, se transformă pentru Titi Colan în indicativ trecut. Așa a fost și nu altfel, nimic din ce este important în prezentul sau istoria Văleniului, nu ar fi fost posibil fără el, sau fără contribuția familiei sale, pare a spune personajul. Și pe fondul pasivității celorlalți, se creează în jurul lui o evasimitologie apocrifă, ce îl prezintă ca pe un erou popular, dar care îl și duce la eșec. Intrat în conflict cu primarul orașului și în perspectiva iminentă de a i se dărîma „palatul" — simbolul palpabil al reușitei sale în viață — în vederea sistematizării localității, Titi Colan se sinucide, nu înainte de a-și fi dus și aranjat pe un piedestal, într-un cavou boieresc părăsit chipul cioplit în piatră. Personajul este fără îndoială memorabil. Dar nu numai protagonistul este convingător portretizat, ci întreaga umanitate din jurul lui, personaje secundare și de fundal, este fixată de un observator pătrunzător cu simț al nuanțelor și o bună „tehnică" vizuală, care de altfel se manifestă și în secvențele descriptive (interioare, „cadre" exterioare, comportament, gesturi, relații interumane etc). Păcat că prozatorul este uneori cam grăbit, nevalorificînd pe deplin tocmai aceste calități și realizînd mai degrabă schițe, ce-i drept energic-expresive, decît tablouri de mari dimensiuni. Într-un moment în care foarte multe romane se învîrt în jurul cozii, disecînd maniacal și plicticos o idee sau o obsesie, proza viguroasă și plină de nerv a lui Petre Anghel mi se pare de bun augur.

Paul Dugneanu

PROFESORUL DE ROMÂNĂ

Opera literară

Pentru înțelegerea dimensiunii estetice a literaturii, una dintre premise este definirea cît mai clară a noțiunii de **operă literară**. În actualele manuale pentru gimnaziu (V—VI — elaborate în 1983, gîndite unitar, emanație a noii viziuni asupra predării obiectului **Limba și literatura română**, conformă cu noua programă elaborată în același an ; VII—VIII — mai vechi, din 1975, revizuite în 1977), definirea operei literare se face în clasa a V-a : „lucrare prin care se trezesc emoții și sentimente", fără să se mai revină asupra ei decît tangențial. Astfel, în manualul de clasa a VI-a se realizează paralela între descrierea științifică și descrierea literară. Se reține de aici ideea distingerii lucrării literare de lucrarea științifică. În sfîrșit, manualul pentru clasa a VII-a propune tema „Adevăr și închipuire în opera literară". Concluzia este că „opera literară cuprinde oameni (sic !) și fapte adevărate și oameni și fapte închipuite". Ideea este susținută cu argumente juste, dar nevalorificate pînă la capăt : opera literară nu este o copie a realității ; scriitorul operează o alegere asupra datelor pe care i le oferă realitatea înconjurătoare, reținînd ceea ce este reprezentativ etc. Lăsînd la o parte faptul că distincția **adevăr-închipuire**, propusă de manual, interesează doar problema genezei operei respective — în situația că deținem „documente" în acest sens —, iar alteori este sau imposibilă, sau inoperantă în stabilirea valorii estetice, considerăm că discuția ar fi fost fertilă dacă s-ar fi pus în alți termeni. Întrebat de cititorii săi ce e adevăr și ce e închipuire în ceea ce a scris, Marin Preda complica puțin lucrurile, răspunzînd : „adevărate sînt sentimentele, ficțiuni sînt împrejurările". Marele nostru scriitor muta astfel discuția de pe terenul înțelegerii mecaniciste a operei literare pe tărîmul esteticii. Deschizînd elevilor această poartă, îi conducem pe un drum ce duce spre esența literaturii. Credem că predarea noțiunii de operă literară ar trebui să fie concentrică, adăugînd noi elemente, de la un an la altul. Ar putea fi introduși și explicați termeni precum realitate obiectivă ; cunoaștere științifică și cunoaștere artistică a realității ; opera literară — realitate de cuvinte, ficțiune, imagine unică (verosimilă, reprezentativă) a realității obiective. S-ar evita în acest fel hiatusul actual dintre definiția din manualul de clasa a V-a și definiția receptată de elevi în ciclul liceal. Cu siguranță, ingeniozitatea profesorului poate suplini această carență a manualelor.

Înțelegerea statutului estetic al operei literare este o problemă de esență, cu repercusiuni benefice asupra viitorului **cititor** de literatură **avizat**.

Melu State

N.R. Împărtășim nedumerirea poetului Gheorghe Tomozei, exprimată în „Flacăra" (nr. 12, 20 martie 1987), care în rubrica sa, Desene pe asfalt, *scrie următoarele :* «Și de ce ar trebui ca ele, „Amintirile", să ilustreze exclusiv și neapărat „limba română actuală" ?» *Într-adevăr, de ce manualul pentru școlarii ciclului doi ar trebui să fie doar receptacolul limbii vorbite astăzi ? Această limbă de azi nu are nici o legătură cu limba în care au fost scrise „Amintirile", „Puiul", „Domnu' Trandafir", „Sobieski și românii"? Realitățile din aceste bucăți, tradiționale în școala românească, n-ar mai interesa pe elevi ?*

Întrebările se pot înmulți. Ele sînt stînite de un articol, Limba română actuală, *semnat de profesorul Grigore Sorescu din Galați, în „Luceafărul", nr. 9, care avansează un punct de vedere pe care Gheorghe Tomozei îl găsește firesc, incitant.*

Nu mai sîntem de acord cu poetul atunci cînd scrie : «Dacă o Școală socotește că „Amintirile din copilărie" trebuie să lipsească din lista lecturilor literare pentru clasele V—VIII, nefiind ele accesibile decît unui elev aflat într-o etapă superioară, de însușire a limbajului „cultivat" apoi ea trebuie să-și tragă obloanele», *pentru simplul motiv că nu școala, care a gîndit și alcătuit manualul, susține aceste păreri, ci unul din mulți și activii noștri profesori de literatură română. Școala cultivă aceste scrieri, după cum le cultivă și Grigore Sorescu cu elevii săi, deci nu despre instituție este vorba, ci de un articol care ne supune atenției cu multă îndrăzneală și cinste profesională o problemă.*

Cum omul de litere și iubitorul de literatură trebuie ținut la curent cu evoluția mentalității școlare, a atitudinii față de literatura română, am găsit că este util a face cunoscut publicului astfel de opinii pentru a le supune unei discuții mai largi. Salutînd intervenția scriitorului Gheorghe Tomozei o socotim începutul unei posibile dezbateri utile predării limbii și literaturii române în școală.

Precizăm de altfel că atît prezentul articol Opera literară *de Melu State,* cît și *O disciplină fundamentală de Dumitru Tiutiuca (nr. 12), ca și* Limba română actuală *de Grigore Sorescu (nr. 9) sînt intervenții extrase dintr-o competentă dezbatere despre literatura română în manualele școlare susținută la liceul „Vasile Alecsandri" din Galați de profesori din localitate. Revista noastră va oferi, în continuare, cuvîntul la rubrica „Profesorul de română" și altor intervenții din această dezbatere, ca și ecourilor de la cititori. Anunțăm primirea la redacție a articolelor semnate de Valeriu Anghel (Vrancea), Gavril Istrate (Iași).*

Ritmurile Nordului

Urmare din pag. 1

jului sonor nocturn. Mi-a trebuit aproape un ceas să ajung înspre Zamca, în lungul unor largi bulevarde, pînă în marginea de altădată a bătrînei Cetăți de Scaun — traseu pe care-l știam de vreo cincisprezece minute de mers pe jos. Nu recunoșteam locurile și-mi dădeam seama că rătăcesc în orașul la a cărui naștere asistasem în urmă cu aproape un sfert de veac. Și-acolo, printre ultimele case din margine, în crepusculul inserării, de după un gard, abia acolo am tresărit la somația răsunătoare a unui cocoș — adevărat ceasornic deșteptător al nostalgiei : era și deznădejdea naufragiatului în țipătul lui, și imputarea singuraticului neluat în seamă de nimeni, dar și bucuria reținută a întîlnirii cu mine, de parcă cocoșul acela m-ar fi cunoscut.

Liniștea nopții aceleia a fost marcată de trecerea neîntreruptă a trenurilor, în vale, care aduceau materiale — și plecau încărcate cu mărfurile produse pe platformele industriale ale fostelor suburbii Burdujeni și Iițcani. Mă trezeam dezorientat abia în intervalele în care, nefiresc, trenurile nu treceau...

În urmă cu aproape un sfert de veac, scriam în ziarul județean despre industrializarea acelor ținuturi nordice, bucovinene, înțeleasă ca rod al politicii partidului de dezvoltare armonioasă a tuturor zonelor țării. Erau cuvinte, noțiuni, idei politice exprimate în sensul lor cel mai exact.

Pentru ca aceste „semne" mărunte să capete înțelesul despre care vorbesc acum, a fost nevoie de atîta muncă și entuziasm, încît întrecea puterea închipuirii noastre de pe vremea aceea... Dar totul s-a înfăptuit și se înfăptuiește în continuare, conform aceluiași neabătut program, depășindu-ne, an de an, puterea închipuirii.

De la Vălenii de Munte

Descins din acest topos de excepție de creativitate românească, zona subcarpatică prahoveană, marcată semnificativ de urbea care armonizează, în denumirea sa, parcă, acea unduire blagiană, specifică peisajului românesc, **Vălenii de Munte**, Alexandru Pătrulescu ne oferă, prin simbolul **Păsării neterminate** („Litera", 1986), o creangă din Livada sa de POEZIE, sau o aripă din „această aeriană zidire", pe care, dacă cumva nu o va putea sfîrși, „care salt mortal / va înflori / în palma luminii ?" (p. 9).

Gestul creator al Meșterului Manole înaripează gîndul poetului — „cînd stele cad / o Doamne / în mine simt / cum cresc aripe / de lut neînsuflețit / din penumbra tîmpului" (p. 28) —, iscînd boabe de rouă, sau un „pumn de grăunțe" (p. 11), pe pajiștea sufletului nostru, sau pe „lunga cîmpie de suflet" (p. 14), „acolo unde ciocîrlia / își macină / spinii / dinlăuntru" (p. 5).

Înaripărea îi este proprie lui Alexandru Pătrulescu, căci, așa cum mărturisește poetul, „în muzeul acesta / al inimii / iată-mă pasăre" (p. 13).

Evident și experiența lui Ikar, „refuzat / înălțimilor" de „gena spațiului" (p. 33), îl face să prefere veșmîntul pur al paserii.

Nemărginirea o atrage irezistibil, pe această pasăre, „măcinată de orizont" (p. 15), iar Iubirea este chemată „în evantaiul de aripi / a doi muguri" pentru a crește „ca o ardere / în lemnul tuturor / crucilor lumii !" (p. 29).

În această nicicum și nicicînd domolită aspirație spre Poezie, transfigurările sînt trepte în convertirea cuvintelor, aceste adevărate „tărîmuri de basm", spre semnificațiile noi, dătătoare de lumini miraculoase : „cînd sădești / privighetori / în fibrele / viorii / dimpreună / cu neodihna molidului / spre tine / luciferic / mă întorni" (p. 18) ; „și tu și eu și tot / ce sărbătorim / la porțile ochilor noștri / să îi zicem / lumină / pînă cînd noaptea..." (p. 19) ; „Șoaptele riurilor din geologia ei / îi populează / meleagul / cu / veșnicele existențe" (**Tors de femeie**, p. 21).

Din jocul transfigurărilor rezultă și caracterul solar al Poetului : „trag clopotele luminii / ca o coborîre peste ochi / dintr-un perpetuu răsărit" (p. 30).

Lumina e izvor pururea renăscător : „Cu seva iubirii, tu / (mamă și tată) / ne hrănești clorofilele / în profunda liniște / a riurilor ei, amintirea / înflorește vegetația / umilelor noastre măști" (p. 37).

Poezia lui Alexandru Pătrulescu, deopotrivă de notație fină și de avînturi profunde, ne însoțește, discret și incitant, în căutările noastre, tot mai febrile, de Bine și de Frumos.

Zidirea nu s-a terminat, zborul continuă.

R. Valeriu

Sculptură de Bela Crișan

COMPENDIUM

■ O surpriză de proporții la propriu, dar și în sensul superior al cuvîntului, o constituie cartea **Ginduri albe** de V. Voiculescu, scoasă de Victor Crăciun și Radu Voiculescu. Cele peste cinci sute de pagini ale culegerii valorifică articole citite la radio, articole uitate în presă, manuscrise, poezii necunoscute. Sînt aici articole închinate marilor personalități și probleme ale culturii și literaturii române, altele închinate spațiului românesc, după cum și unele confesiuni puse pentru prima dată la îndemîna cititorului. Vin la rînd poeziile, (un întreg volum încastrat în mijlocul culegerii !), și o serie de proze. Valoarea materiei oferite de această culegere, adevărat miscelaneu, este deosebită, ceea ce ne poate face să-i trecem cu vederea anume insuficiențe de ordin istorico-literar. Textele aduse aici la lumină, restituite circulației largi, sînt de natură să lumineze, să adîncească sensurile operei lui Vasile Voiculescu, cînd n-o întregesc de-a dreptul cu piese de mare valoare, mai ales poezii, ceea ce conferă acestei ediții un loc special în bibliografia Voiculescu. Prin rîvna îngrijitorilor ei, **Ginduri albe** sporește aureola spirituală a lui Vasile Voiculescu. (V. Voiculescu, **GINDURI ALBE**, Ed. Cartea românească, 1986).

■ Sub pavăza unui titlu frumos, Iulian Neacșu se strecoară din ograda prozatorilor în grădina poeților. **Maria de zăpadă** este titlul volumului de versuri pe care editura Eminescu îl tipărește lui Iulian Neacșu prin grija de redactor a lui Nelu Oancea. Cartea conține versuri apărute în reviste, dar și inedite. Așteptăm confruntarea prozatorului cu poeții, dar și cu critica. (**MARIA DE ZĂPADĂ**, de Iulian Neacșu, Editura Eminescu, 1987).

■ Sub un titlu inspirant și incitant, **Autorul e în sală**, Ion Băieșu, cunoscut prozator și dramaturg, a tipărit un mănunchi de cinci piese scurte, **Autorul e în sală, Vederea, Poarta cetății, Maestrul, Regina Lear**, care se impun atenției prin aceleași calități pe care ni le-au dezvăluit și celelalte scrieri teatrale ale aceluiași autor : spirit de observație, realism și fantezie, replică concentrată și șocantă, lovituri de teatru. Urmează să vedem ce vor spune teatrele despre aceste calități și, desigur, și critica literară. Deoarece teatrul lui Ion Băieșu, mult gustat de spectatori, este de foarte multe ori potrivit și numai lecturii. (**AUTORUL E ÎN SALĂ** de Ion Băieșu, Editura Eminescu, 1987).

■ **Lectura Operei** e un titlu de două ori banal în ploaia de „lecturi" instalată pe nenumărate coperți. Ea face parte dintr-o modă ca și scrierea cu majuscule a cuvintului operă. Amîndouă țin de o mentalitate literară căreia însă volumul lui Mircea Anghelescu nu-i dă prea multe satisfacții cu excepția cîtorva concesii exterioare. **Lectura Operei** înseamnă o culegere de cronici comentînd edițiile filologice, științifice apărute în ultimii ani în editurile noastre. Lectura lui Mircea Anghelescu este una avertizată, o lectură din interior mai întîi a edițiilor, dar și a operelor, ceea ce-i permite un comentariu plin de învățăminte și constructiv pentru alcătuitorii de ediții. Apărute mai întîi în revista „Transilvania" (Sibiu) și introduse acum în volum, cronicile dedicate muncii de editor pe care le-a scris Mircea Anghelescu constituie reflectarea unui laborator cultural important, adesea necunoscut, căruia însă Mircea Anghelescu, el însuși editor, îi acordă toată prețuirea. Fiind făcute de un filolog, din punct de vedere filologic, aceste cronici adunate în volum constituie un criteriu competent al șantierului editorial din ultimii ani pe care-l recomandăm ca atare publicului. (**LECTURA OPEREI** de Mircea Anghelescu, Editura Cartea românească, 1986).

■ Literatura pentru cei mici a încetat pentru mulți scriitori de a mai fi o îndeletnicire minoră, lăsată pe seama unor autori specializați, dintre care însă unii lipsiți de har. Constantin Cubleșan, cunoscut în postura de critic și istoric literar, de prozator, chiar de SF, a tipărit sensibile pagini dedicate copilăriei și vîrstelor școlare. Scriitorul este prezent în librării cu o carte dedicată copiilor, care ne și privesc din chenarul unui desen al coperții. Titlul : **Orașul de cretă colorată** prezidează o suită de delicate istorioare pentru copii. O ilustrație adecvată și vie însoțește textul. (**ORAȘUL DE CRETĂ COLORATĂ** de Constantin Cubleșan, Editura Ion Creangă, 1987).

■ **Alexandru Philippide în dialog cu contemporanii, II**, este un volum de corespondență al marelui savant, adică o carte de documente intelectuale și sufletești necesare reconstituirii climatului cultural al veacului trecut. Nu e nevoie să mai subliniem importanța pentru cultura românească a acestui mare lingvist ieșean, membru al cercului „Vieții românești", după o trecere pe la „Convorbiri literare", care a fost Alexandru I. Philippide. Cartea **Originea românilor** vorbește, pentru cei ce au îndrăznit s-o parcurgă, de la sine despre valoarea excepționalei contribuții științifice a marelui înaintaș. Greaua muncă a transcrierii și ordonării acestui material a fost efectuată de cercetătorul I. Oprișan, unul dintre cei ce lucrează în tăcere la crearea necesarelor instrumente de lucru ale literaturii și culturii române de azi. I. Oprișan mai este și autorul ediției de folclor extrase din chestionarul lui N. Densușianu, este unul din autorii **Dicționarului cronologic al literaturii române**, criticabil sub multe aspecte, (dar singurul !) și neîndoielnic util muncii de istorie literară, ca și autorul unei monografii a **Operei lui Mihail Sadoveanu**, concepută și scrisă cu o conștiință a adecvatei subordonări la valoarea și sensul operei. Lăsăm de o parte alte contribuții semnate de I. Oprișan, revenind la ultima sa lucrare editorială, indiscutabil binevenită pentru cercetătorii noștri. (**ALEXANDRU PHILIPPIDE ÎN DIALOG CU CONTEMPORANII, II**, Editura Minerva, 1987).

■ Povestea unei călătorii în China va fi citită întotdeauna cu sufletul la gură dacă va fi bine scrisă. Mai ales într-o literatură unde există una din primele **Descrieri ale Chinei** și unde apoi au apărut cărți precum cele semnate de G. Călinescu, Eusebiu Camilar, Eugen Barbu, Paul Anghel. **Zece porți chinezești** de Victor Vintu este cartea unui gazetar care a văzut la fața locului lucrurile despre care scrie, oferind din capul locului cărții premiza autenticității. Bogată în impresii și observații, cartea lui Victor Vintu despre China de azi, o Chină în plin efort de înnoire, se citește cu un interes justificat. Autorul și-a ales o temă captivantă, universul unei civilizații și unui umanism multimilenar, tratîndu-l cu măsura cuvenită. (**ZECE PORȚI CHINEZEȘTI** de Victor Vintu, Editura Albatros, 1987).

■ La începutul acestui an, dar cu o dată de anul trecut, a apărut primul volum din opera unui mare cărturar român modern : D. Caracostea. Lucrări ale acestui savant, prea puțin cunoscut la adevărata valoare și dimensiune, au mai apărut pînă acum în cîteva culegeri. **Scrieri alese, I**, vrea să spună însă că aportul lui D. Caracostea la edificiul culturii române merită un tratament mai sistematic, cuvenit importanței operei acestuia. Prefața pe care alcătuitorul ediției Mircea Anghelescu i-o închină este totodată un act de justiție literară, unde pe lîngă prezentarea obiectivă a contribuției lui D. Caracostea sînt îndepărtate și cîteva inexactități sau prejudecăți (cum ar fi raporturile lui D. Caracostea cu contemporanii). Între altele, ni se arată cît de fals a fost înfățișată relația dintre D. Caracostea și G. Călinescu, pe care s-a bătut multă monedă. Un merit al prefeței rămîne sublinierea caracterului modern, pluridisciplinar al exegezelor lui D. Caracostea și datoria de a-l cunoaște în lumina care poate constitui un impuls și pentru cercetarea și exegeza contemporană. Încheiem aceste scurte note cu observația că D. Caracostea face parte dintre acei autori cărora trebuie să li se închine serii de **OPERE** și nu de **Scrieri alese**. Un cîntar editorial mai exact e necesar să prezideze planificarea acestor reeditări. (D. Caracostea, **SCRIERI ALESE, I**, Editura Minerva, 1986).

■ O rodnică serie de scrieri este cea intitulată **Pe urmele lui...** găzduită de Editura Sport-Turism. Multe cărți foarte interesante au apărut în colecția citată, care în ciuda unor inegalități de la carte la carte, rămîne o reușită urmărită cu interes de marele public. Ea popularizează, de altfel, figurile marilor noștri oameni de cultură într-o formulă accesibilă, cu un bogat bagaj informativ. De această dată personalitatea căreia i se reconstituie periplul prin lume este **G. Coșbuc**. Cartea scrisă de Lucian Valea este dintre cele bine documentate, cu o bibliografie bogată la sfîrșit, lămuritoare pentru efortul puțin obișnuit al documentării. Iar dacă o cercetăm bine descoperim că în afara unor pagini scrise de Gavril Scridon și de o biografie astăzi caducă prin dogmatismul ei proletcultist, G. Coșbuc nu avea o biografie adevărată. Cartea lui Lucian Valea satisface, în măsura în care profilul colecției permite, condiția de biografie a poetului, poate unica întreagă pînă astăzi. Autorul s-a dus la colecții de reviste și ziare, la colecții de scrisori și documente, la paginile memorialistice răspîndite peste tot, la seriile de opere care-l puteau ajuta, reconstituind itinerariul promis în titlu cu o bogăție de amănunte și trimiteri foarte utile. Urmărească cineva cazul acuzației de plagiat întreprinsă de Lazu, de pildă, sau alte momente delicate ale vieții lui G. Coșbuc și va găsi în Lucian Valea un biograf informat și respectuos față de realități și personalitățile tratate. (**PE URMELE LUI GEORGE COȘBUC** de Lucian Valea, Editura Sport-Turism, 1987).

■ Sub titlul **Teatru și societate** se tipărește de către Gabriela Moldoveanu, prin Editura Eminescu, o culegere de articole despre teatru scrise de N. Iorga de-a lungul vremii. Culegerea este organizată cronologic și destul de cuprinzătoare, dacă ținem seama că se apelează nu numai la periodice ci și la lucrările mari din care se dau extrase. Primul articol este din 1890, ultimul din 1938. Binevenită această ediție, ea continuă, din păcate, exploatarea fără plan și perspectivă a imensului continent care e opera lui N. Iorga abordat nesistematic pînă acum. Cartea face parte din colecția **Thalia** și este prefațată, firește, de Valeriu Răpeanu. (N. Iorga, **TEATRU ȘI SOCIETATE**, Editura Eminescu, 1986).

biografia cărților noastre

IOANID ROMANESCU:

Mă zguduie versuri ca: „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată“

— Se vorbește despre o schimbare la față a poeziei lui Ioanid Romanescu, de o metamorfoză vădită mai ales de ultima carte. Este adevărat, acceptați punctul de vedere al criticii ?

— E adevărat — și-l accept. Ba, încă, trebuie să recunosc : fazele metamorfozei la care vă referiți s-au succedat începînd din 1977, primul argument constituindu-l poemul **Antares.** Împlinind eu, atunci, vîrsta la care Eminescu își încheiase existența biologică, am hotărît să renunț la experimente (mai aproape de exact : **să-mi exploatez** acumulările) și să-mi impun o rigurozitate maximă. Din aceeași venerație pentru geniul nostru exponențial, am scris — pe parcursul unui deceniu — volumul **Hyperion** (intitulat inițial **Prințul).** Tatonările, experimentele sînt un apanaj al tinereții. Care poet român s-ar mai considera tînăr dincolo de anii trăiți de Eminescu ?

— Dacă ar fi să vă definiți singur poezia, cum ar suna acea definiție ?

— Stimate Mihai Ungheanu, mă așteptam „să pice“ o asemenea întrebare — însă nu chiar atît de repede. Ori de cîte ori mi se cere să definesc poezia, rămîn bouche-bée. Nu pentru că mi-e imposibil să formulez o definiție, ci pentru că nici una nu ar fi exactă. Îmi este și mai dificil să numesc propria poezie. Doar la atît mă pricep (jur cu mîna pe inimă) : să diferențiez poezia de non-poezie ; sînt capabil să argumentez cu amănunte rareori observabile de către alți versul autentic sau „balastul“. În perioada experimentelor, eram în totală cunoștință de cauză atît asupra tendinței estetizante ce a marcat upele din lucrările mele, cît și asupra excesului infuziei de proză, de limbaj al străzii. Pe de o parte, mă aflam sub tutela romanticilor, parnasienilor, simboliștilor (dintre autorii **de acasă,** o influență covîrșitoare au exercitat asupra mea : Eminescu, apoi Călinescu și Bacovia ; îl consider pe Călinescu printre marii poeți români și sînt gata să justific oricînd această afirmație). Pe de altă parte, eram dominat de un principiu al lui Boileau, reimpus de August Schlegel, dar mai ales de rezultatele poeziei narative germane și de cazurile Ezra Pound și Saint-John Perse. Extremele se datorau — cred — orgoliului. Pentru diversitatea posibilităților de exprimare, îmi alesesem ca idol un exemplu din altă zonă a creației : Picasso, cel trecut prin toate școlile și curentele. Au perfectă dreptate criticii care mi-au descoperit pînă și surse de influență ce vin din direcții opuse (expresia „rădăcinoasă“ dinspre Esenin și cea eliptică dinspre Ungaretti). Dacă mai adaug destăinuirea că deseori tehnicile poeziei mele sînt „adaptări“, transferuri din muzică (mă refer la poeziile în formă fixă, inclusiv la varianta necunoscută — **Bolerouri** — a primei cărți), nu trebuie să mire pe nimeni faptul că-n toată activitatea mea literară nu am comis niciodată o sinalefă sau măcar o nepermisă mutație de accent asupra vreunui cuvînt al limbii române. Pentru mine, favoarea (sau blestemul) de a fi scriitor înseamnă o răspundere extraordinară, devenită (și nu de ieri) obsesie. De orice alt lucru mă apuc, oriunde mă aflu, mi-i gîndul numai la poezie. Adorm greu, torturat de poemele în stadiu de proiect. Mă trezesc și notez pe întuneric idei, versuri și strofe din ceea ce scriu visînd. Nimic nu mă-ntristează mai mult decît faptul că memoria — chiar și în trezie — mi-i din ce în ce mai slabă. Mi-i jenă, dacă nu cumva : silă, de „personajul“ care sînt. Însă, dacă aș putea să-mi derulez și să-mi reiau viața, sigur că tot poeziei aș încredința-o. Poeziei, căreia — spre rușinea mea ! — nu-i accept și nici nu-i atribui vreo definiție. În fond, vorba lui Williams Stevens : „Nu idei despre lucruri, ci lucrurile însele“. Bine că poezia există ! Iar dacă e să-mi permit o parafrază, afirm : nu „lucrurile însele“, nu ceva static ; mai curînd un flux, emanația unei energii spre mințile și inimile oamenilor. Dintre îndelungile mele tentative în descoperirea unei astfel de energii, persistă cea vizînd poezia ce rezultă și acționează **alături de textul propriu-zis.** Consider justificată opinia lui Alex. Ștefănescu, numindu-mă **poetul inclasificabil.**

— De care poeți din peisajul literaturii române contemporane vă simțiți mai aproape ? Care este poezia cu care aveți afinitate, cu care comunicați într-adevăr ?

— a). De toți cei inadaptabili stagnării și manierismului, de toți cei care manifestă un cult față de valorile spirituale ale acestui popor, de toți cei împătimiți de limba română, de toți cei conștienți de sacrificiile și idealurile mulțimii căreia îi aparținem, de toți cei care nu dau din colț în colț cînd e vorba de scris poezie politică (de parcă ar aștepta ca Statul Român să importe și poeți, sau măcar pentru un timp să-i aducă de aiurea și să-i angajeze ca muncitori sezonieri). Dictonul **Panta rhei !** constituie cea mai frumoasă și lapidară explicație a dialecticii. Toate curg (trec), inclusiv modalitățile artistice, pînă și valorile geniilor suferă schimbări frecvente în ierarhiile artei, însă popoarele rămîn incomparabil mai mult.

b). Poetul și prozatorul Mircea Ciobanu, cel care s-a ocupat cu o aparte competență de apariția mai multor cărți ale mele, mi-a spus odată că sînt „îngropat pînă la git“ în teritoriul eminescian. „Foarte bine, voi fi răspuns, Eminescu e primul care merită să ne acopere pe toți !“ Dar asta nu înseamnă că nu mă aplec vis-à-vis de operele unor Dante și Ungaretti, Shakespeare și Dylan Thomas, Hugo și Baudelaire, Lermontov și Blok, Hölderlin și Gottfried Benn, Mickiewicz și Rozewicz, Petöffi și Ady Endre, Lorca și Aleixandre, Elytis și Vrettakos. De asemenea, acord respectul cuvenit multora dintre poeții români contemporani.

— Ca tînăr poet al Iașului universitar de acum un sfert de secol, ce însemna pentru Ioanid Romanescu, dacă însemna ceva, amintirea lui Nicolae Labiș ?

— Categoric, dispariția prea repede (și cu atît mai tragică) a lui Labiș a constituit o pierdere nu doar pentru literatura română, ci și pentru literatura universală. Noi, cei din generația sa, am resimțit acut această pierdere, însă am trăs și învățăminte. Astăzi e pentru toți admisibil — cred — punctul de vedere că moartea prematură a lui Labiș a preîntîmpinat alte nenorociri, că a însemnat și conservarea, pe cît mai mult, a forțelor generației sale. Noi am devenit circumspecți, unii chiar : interiorizați, izolați și „înrăiți“ într-o așteptare încăpățînată pînă la debutul editorial. Eu îi datorez lui Labiș în plus, atît orgoliul de a rămîne ieșean, cît și felul de a mă comporta în mediile literare.

— Întrebarea are un rost, încerc să aflu ce stimula, ce dădea coeziune tinerilor ieșeni de atunci care intrau în literatură : Cezar Ivănescu, Dan Laurențiu, Mircea Ciobanu, Ioanid Romanescu ? Și care este secretul acelui moment ?

— a). Singurul stimulent era **microbul literar** adînc infiltrat în noi. Coeziunea s-a datorat unor afinități spirituale, precum și faptului că, fiind izolați (prin apariții destul de rare în presă), ne simțeam suspecați. Cînd ești convins că faci un lucru folositor și ți se spune să mai aștepți sau să admiți jumătăți de măsură, sigur că nu-ți cade bine.

b). În primul rînd, secretul a fost al naturii, care — după cum se știe — nu-și împarte în mod egal darurile („nu are conștiință“ — vorba lui Unamuno). Deci, aflîndu-ne pe atunci mulți poeți tineri în Iași, unii doream să aducem un suflu nou. Eram nemulțumiți de nivelul estetic al poeziei acelei perioade și — deopotrivă — de interpretările terre à terre ale ideii de poezie militantă. Cum diversitatea de stiluri încă nu era o condiție sine qua non, revistele și cărțile ofereau un peisaj liric de exasperantă monotonie (în fapt, un rezultat al dedublării, pentru că foarte puțini — și rareori — ajungeau să redea „secțiuni transversale“ prin creiere și prin inimi. Erau autori care făceau — pur și simplu — „scurtă la mînă“ scriind „poezie“ patriotică, dar comoditatea gîndirii și sloganurile nu permiteau diferențieri (unii ar fi putut să-și schimbe între ei trusele cu șabloane, sau chiar semnăturile, că nu aveau nimic a pierde). Noi voiam să abordăm poezia de pe o platformă estetică nelimitativă. Și cred că fiecare dintre noi am adus în acel peisaj măcar imaginea unei autentice miini care ține condeiul ; nici pumn, dar nici mănușă !

— În poezia celor citați, vechea respirație a Iașului literar trăiește, după opinia mea, în forme subtile. Zeul mărturisit și nemărturisit al acelor tineri era Eminescu. Sînt concluziile mele contrazise de realitățile vieții lor interioare, lecturilor și laboratorului lor poetic de atunci ?

— Asemenea concluzii conțin argumente în scrisul fiecăruia dintre noi. Dacă veți fi fiind primul care a observat, nu ne rămîne decît să vă mulțumim și să întreprindem în continuare demersuri pentru ca Dompul Eminescu să ne accepte — așa cum sîntem — cît mai mult pe moșia limbii române.

— Dacă este așa, dacă această promoție, pentru a nu fi pretențioși, a năzuit la o modernitate care nu trădează stelele fixe ale trecutului literar de referință, de ce același mediu nu mai produce un fenomen similar ? Sau faptul s-a produs în alte forme, cu alte măsuri, care cer o altă raportare ?

— ...Altfel a intervenit natura. La Iași a urmat o echipă forte a tinerilor critici literari : Al. Călinescu, Val Condurache, Andrei Corbea, Daniel Dimitriu, Al. Dobrescu, Mihai Dinu Gheorghiu, Ioan Holban, Mircea Doru Lesovici, Constantin Pricop. Dar eu consider că și actualul catalog al tinerilor poeți ieșeni (începînd cu Liviu Antonesei și terminînd cu Lucian Vasiliu) cuprinde numele unor valori autentice ; evoluția lor depinde numai de măsura în care se vor abandona existenței obișnuite, insignifiantelor succese ale clipei, pentru marea înfringere numită poezie.

— Insist, desigur îți dai seama, cu anume rost, pe acest trecut literar, pe care l-aș dori, probabil nu numai eu, inserat mai puternic în fascicolul de manifestări literare ieșene din prezent. Deși nu ești critic literar, îți pun o întrebare de istorie literară : nu crezi că valorile produse altădată aici, acasă, ar putea fi slujite mai bine chiar de către cei de acasă ?

— O întrebare de extremă dificultate, pentru că mi se cere să exprim nu doar punctul meu de vedere. Totuși, să presupunem că nu voi provoca nimănui vreo nemulțumire. Cred că atît orașului care deține, la noi, cel mai înalt procent de intelectuali, cît și (mai ales) masei compacte de vorbitori de limbă eminescă (Dinșii numără cam o jumătate de milion), li s-ar acorda pe merit onoarea de a patrona un Institut de eminescologie ; apoi : un Festival internațional Eminescu și colocvii (anuale sau bianuale) cu ample reverberații în întreaga spiritualitate românească. Deocamdată, să recunoaștem că Editurii Junimea îi revine un merit aparte pentru colecția „Eminesciana“, că la Iași se desfășoară un Festival național Eminescu, un Colocviu național studențesc Eminescu, Zilele Sadoveanu, Săptămîna muzeelor ieșene, precum și alte manifestări literare sau care se interferează cu literatura. Că s-ar putea mai bine... Inclusiv la O.N.U. și la Geneva s-ar putea mai bine ; că, mîine-poimîine, planeta va avea 5 miliarde de oameni — și prea puțin se cheltuie pentru miliardele de subnutriți și de analfabeți. Noi discutăm și scriem literatură, dar nu e de-ajuns. Dumneavoastră sînteți critic și istoric literar, aveți lecturi mai ordonate decît ale mele, îmi permit și eu o întrebare : peste tot în lume se pronunță termenul **democrație** ; unde se află depozitate tratatele de filozofie ale popoarelor ? Nu, în primul rînd, în creațiile artistice (anonime sau culte) ? Nu ar fi timpul ca toți oamenii de artă ai planetei să colaboreze îndeaproape, iar reprezentanții lor să-și spună cuvîntul în marile forumri politice ? Să mai opunem armelor tot arme, sau forța culturii, a rațiunii, adevărata filozofie a popoarelor ?

— Și acum întrebarea următoare : Ce ecou produce asupra dumitale continuarea ediției Eminescu de către colectivul muzeului de istorie literară condus de D. Vatamaniuc și Petru Creția ? Cum găsești aceste articole politice eminesciene față de poezia lui Eminescu ?

— Lucrînd ani în șir la o carte închinată lui Eminescu, documentîndu-mă în privința tuturor laturilor activității eminesciene, sigur că apariția articolelor sale politice nu reprezintă pentru mine o noutate absolută. Mă bucur că marele public intră — și cu asemenea prilej — în posesia unor date ce probează geniul multiplu al lui Eminescu. Tocmai asta am argumentat în cartea mea, că Eminescu nu a fost numai poet. A aduce într-un spațiu restrîns acea argumentare, sau a deschide un comentariu „în fugă“ despre lucruri esențiale rostite de Eminescu în direcția amintită (fie că ar trebui să mă refer la preocupările sale de filozofie, de politică sau de sociologie matematică) îmi este greu. Fără posibilitatea de a oferi exemplificările necesare, nu mă consider în stare să mă pronunț. Ar însemna să mă expun unor interpretări eronate. Comenteze alții la modul sintetic, spre exemplu, valabilitatea celor susținute de Eminescu în privința structurilor încetățenite de secole, care a fost efectul imediat — în epoca respectivă — asupra criticii vehemente la adresa păturii interpuse, ori (pentru cei care vor să intre în conflict cu Domnul Călinescu) în ce măsură una din operele Bălcescului (recenzată cu patos în **Timpul** sub semnătura Poetului) s-a dovedit a fi „evanghelia neamului“ ? Mi-ați pus o întrebare „subversivă“, Mihai Ungheanu. Vă rog : lăsați-mă-n banca ultimă, a poeților ! Port ochelari, voi vedea și de acolo ce scrie la tablă.

— Care sînt evenimentele ce v-au marcat evoluția literară ?

— Îl numesc doar pe cel de importanță maximă : „dezghețul“ cultural din anii '60.

— În revista „Luceafărul“ s-a încercat o definire a generației din care faci parte, fie sub semnul lui Labiș, fie sub semnul lui Nichita Stănescu, fie sub titulatura „Generația luptei cu inerția“. S-a spus, între altele, că această ultimă titulatură ar fi limitativă, mizînd pe atitudinea etică și nu pe cea estetică. Ai vrea să te pronunți în această chestiune ?

— Nu mă interesează esteticul din afara eticului, din afara problemelor majore și eterne ale omului ! Scrie alții oricît de frumos despre mărgele și pisici, joace-se alții cu vorbele în stilul „Cică niște cronicari / Duceau lipsă de șalvari“, găsească-și — dacă vor — și cronicarii dispuși să-i susțină ! Pe mine mă preocupă numai natura umană interioară, cu bucuriile și dramele ei. Pe mine mă zguduie numai versuri ca : „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată“, „Je suis comme le roi d'un pays pluvieux“, „Tre donne intorno al cor mi son venute“, pînă-mi simt gîndurile mai grele decît carnea de pe mine (să mă ierte Mr. Shakespeare că i-am răsturnat ideea, anume să n-o recunoască englezii, cum nici pre El nu l-au recunoscut de-a binelea). De aceea spun : munca scriitorului de înaltă etică include și responsabilitate estetică. Fiecare din cărțile noastre ar trebui să constituie — din această perspectivă — dacă nu o radicalizare, cel puțin o revitalizare. Poate că unora le apare voalată afirmația lui Bachelard : „O metodă care devine obicei își pierde virtuțile autentice“. Titulatura „Generația luptei cu inerția“ nu trebuie înțeleasă ca limitativă. O consider adecvată. Frumoasă, corectă și altruistă (aplicabilă nu doar poeziei). Să pătrundem adevăratul sens al sintagmei Iabișiene : lupta cu inerția înseamnă mai mult decît lupta cu tiparele etice și estetice învechite, înseamnă **refuzul continuu al oricăror tipare.** Eu, unul, astfel am înțeles — și în baza acestei înțelegeri voi rămîne fidel ideii lui Labiș. În esență : de ce să ne dea alții un nume, cînd cel mai în drept dintre noi a avut grijă să facă și lucrul acesta ? Și nu doar numindu-se pe sine, ci oferind — în spiritul generozității sale — **principiul dialectic al poeziei.** Vreau să exprim și următoarea observație : ar fi timpul să încetăm a pronunța în scris numai prenumele lui Nichita Stănescu. Dacă am proceda la fel și în alte cazuri, prin suprasolicitarea prenumelor unor oameni care ne-au dăruit opere artistice reprezentative, ce părere am crea despre noi ?

— Că această generație are nevoie de o definire e evident : mulți dintre membrii ei ne-au

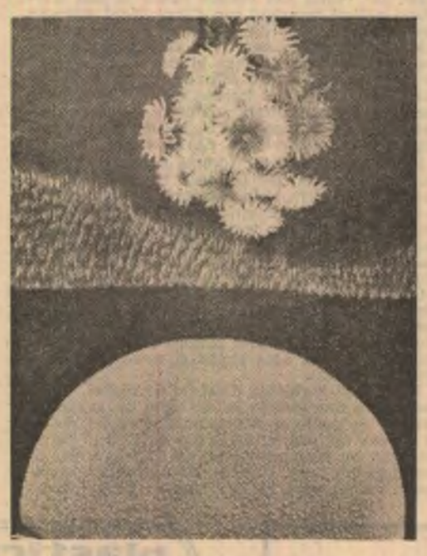

Tablou de Nicolae Drăgușin
Din expoziția deschisă la „Simeza“

părăsit. Nichita Stănescu, Grigore Hagiu, dol foarte buni prieteni. Ce loc ocupă ei în sistemul dumitale de referințe ?

— a). Titulatura „Generația luptei cu inerția“ e justificată și din punct de vedere istoric : subliniază adevărul că e vorba de prima generație de poeți comuniști români. Și chiar dacă mîine un altul va fi radiat de pe listele vreunui juriu internațional, cum a pățit și Stănescu, atîta pagubă ! Noi scriem să ne facem datoria în primul rînd față de un popor, nu pentru bani sau patalamale aurite. A propos de recunoaștere : cred că dacă s-ar institui un Premiu Borges, constînd numai dintr-o simplă foaie de hîrtie cu autograful marelui poet orb, acel premiu ar fi într-adevăr mult rîvnit.

b). Cîți dintre noi nu ar fi vrut să fie, în noaptea de 9 spre 10 decembrie '56, alături de Labiș ? Însă destinul însingurează. Prin '82—'83, cîți dintre noi nu ar fi vrut să fie, în Amzei, măcar în orele de noapte, pe postul de „dispecer“ la intrarea spre Nichita Stănescu, pentru a nu permite accesul decît adevăraților lui prieteni ? Însă destinul adună. Grigore Hagiu nu se grăbea spre nicăieri și nici nu se lăsa bîntuit de musafiri. Însă destinul ia prin surprindere. Soldați ai poeziei. Oriunde și oricînd ai întîlnirii. În tranșeele poeziei se vorbește în șoaptă.

— Ce importanță are unitatea de păreri în viața literară ?

— Unitatea de păreri e binevenită cînd se discută probleme de principiu ale activității noastre. Cînd sînt analizate opere ale unor scriitori, e normal ca opiniile să nu coincidă. Sigur, în această a doua confruntare de idei, lucrurile nu trebuie exagerate, sublectivismele (oricît de mare ar fi numărul adepților) pot fi combătute cu argumente științifice, iar pentru cei care nu dispun de un arsenal critic superior nu ar fi nici o rușine abandonarea conflictelor. E domnește să-ți recunoști eroarea și să ceri scuze, a continua pe formula „ăl care strigă mai tare“ nu onorează pe nimeni.

— Am înțeles că te consideri solidar cu Nichita Stănescu în crezul său social și literar. Care ar fi punctele care te adună alături de el ?

— M-am referit în dese rînduri asupra caracterului de care trebuie să dea dovadă artistul — în orice timp și-n orice societate. Adevărata angajare ne implică nu doar în clipa infimei noastre existențe. Arta lucrează **în și pentru** timpurile popoarelor. Ca ins al unui anume popor și al unui anume pămînt, artistul e — de fapt — un produs al acestora. Nu ne pretinde nimeni subordonare oarbă, dar conștiința ne îndatorează a fi răspunzători de păstrarea și îmbogățirea valorilor colective. Dacă i se pare cuiva că exagerez în această justificare, îi amintesc : T. S. Eliot susținea că poezia e cea mai pregnant națională dintre arte. Rămîn întrutotul fidel crezului eminescian, crez afirmat și de Nichita Stănescu. De asemenea, mă adună alături de Stănescu tratamentul (conform aceluiași patent, eminescian) de maximă atenție asupra limbajului ; cu deosebirea că Stănescu a izbutit să producă o ruptură cu ajutorul sincopei ideatice (fapt pentru care poezia sa — marcată la tot pasul de imprevizibil — e mai frumoasă și mai penetrantă), iar eu încă nu am reușit să-mi impun punctul de vedere prin modul de a urmări ideea cum urmărește un sălbatic fiara.

— Care crezi că ar trebui să fie lucrurile cu care toți scriitorii români să fie de acord, care să-i solidarizeze pe deasupra diferențelor de temperament și de stil ?

— Dacă vom fi de acord cu principiile a căror sorginte reprezintă poporul și a căror finalitate servește poporului, va fi de-ajuns. În rest, micile sau marile neînțelegeri dintre scriitori nu au importanță. Cărțile se tipăresc în mii de exemplare ; în literatură, niciodată conflictele nu vor lua turnura dramatică din Renaștere cînd iubitori fanatici ai operelor lui Michelangelo distrugeau opere ale lui Da Vinci — și invers. De ce să mă supăr eu — să zicem — pe criticul X. care (în loc să-mi analizeze scrisul) îmi adaugă porecle, de parcă spațiul criticii literare ar fi destinat bufonadelor ? Inutil să-i explic modul în care o serie de legi ale elasticității (stabilite de fizicieni) sînt aplicabile și în cazul receptării operei de artă.

— Într-o discuție publică, ai afirmat că scrisul nu e o meserie, ceea ce a nedumerit sau a nemulțumit pe unii. Fii mai explicit : ce e de fapt scrisul, dacă nu e o meserie ? Mai întîi, ce este meseria ?

— a). Nu atribui meseriei o nouă accepțiune față de cea îndeobște cunoscută. Înainte de a-mi susține opinia, îi asigur pe toți cei care practică meseria că recunosc valoarea și rolul lor, că respect muncile lor grele, uneori monotone (și cu atît mai eroice). De fapt, cum ei reprezintă majoritatea copleșitoare în orice societate, arta li se adresează lor, ca un omagiu.

b). M-am referit la diferențierea pe care o face, în primul rînd, natura. Din o sută de meserii, poetul ar fi capabil s-o practice pe oricare ; însă nici o grupare etnică sau lingvistică nu se poate lăuda cu o sută de poeți din fiecare sută de indivizi. Diferența rezultă, apoi, din faptul că meseria produce în serie, după un prototip, în timp ce arta produce unicate. Ne vine în sprijin Baudelaire : „ceea ce e creat de spirit e mai viu decît materia“ (se poate aduce **la zi : mai viu decît materia obișnuită).** Că ambele activități implică înaltă pregătire, profesionalitate, asta e altă problemă, în care intervin diferente specifice privind aplicarea cunoștințelor. În al treilea rînd : pe cînd în meserie un procedeu se generalizează (deseori, concomitent în mai multe state) pentru a produce milioane de piese identice, în artă procedeul e valabil numai o singură dată, pentru o singură creație. Cînd creatorul recurge la generalizarea unui procedeu, prăbușirea în manierism e certă (lupta cu inerția s-a încheiat). În timp ce pentru meseriaș rutina e un ajutor, pentru artist înseamnă autodistrugere. În al patrulea rînd : meseriașul termină lucrul și se prezintă odihnit a doua zi (ba, chiar, încintat de un spectacol, de un tablou, de un lied sau de o poezie), însă artistul e obsedat de ideile sale și de aflarea noilor procedee. Continua „cotrobăire“ în propriul creier (fortat să lucreze cu mai mult decît acel 10 la sută din capacitate) e dramatică : artistului i se uzează mai repede (și ireparabil) sistemul. Ultimul argument : meseriașul lucrează pentru o tocmită recompensă, dar eu scriu pentru că „pasărea cîntă“. Și demonstrația nu e suficientă. Urmează o altă, cu diferențele enorme dintre pasăre și poet. Pasărea știe un singur cîntec, eu de fiecare dată cînt altul. Pentru ca de fiecare dată să cînt altceva, eu nu acumulez doar cîteva boabe de grîu sau frîmituri, ci hectare de literă tipărită. Pasărea nu primește observații asupra modulațiilor ei arbitrare la nivel instinctiv, însă pe mine oamenii mă judecă (și au dreptul să mă-ntrebe în ce măsură intru în acord cu adevărul). Deși pasărea comunică într-o limbă maternă care e și limba universală, acest lucru nu-i folosește la nimic ; n-o împușcă nimeni la nici o graniță. Dar poetul vorbește limba maternă la un nivel comparabil cu valoarea unui secret de stat : el poate produce suspiciuni oriunde în lume, pentru că limba unui popor e în legătură directă cu modul de a gîndi a acelui popor ; și chiar vorbind în orice altă limbă, erorile de exprimare ale poetului (pentru că oricum va greși) pot fi suspectate ca ezitări în gîndire. Cîntecul păsării durează o clipă, cîntecul poetului înfruntă uneori milenii. Să mi se spună că sînt nimeni, dar să nu fiu considerat meseriaș !

— Dă-mi exemplu de o carte sau de mai multe în care limba română e tratată împărătește !

— Eminescu a fost primul care, nu numai că a tratat-o împărătește, a și ridicat-o la rangul de împărăteasă : pe un tron atît de înalt, încît rareori numai aburul gurii cîte unuia mai ajunge să-i învăluie condurii.

— Îi este suficient scriitorului doar orizontul beletristic ? Spre ce alte orizonturi s-ar cuveni să se mai îndrepte ?

— Ideal ar fi să le cuprindem pe toate, însă nu avem la dispoziție decît o singură viață. Răspunsul meu va fi subiectiv și, deci, incomplet. În măsura talentului și forțelor sale, scriitorul trebuie să dețină în mod obligatoriu cunoștințe din următoarele domenii : istorie universală, cu accent pe istoria culturii universale (studiul **terenului),** lingvistică (pentru o bună cunoaștere **a materialului de construcție),** filozofie (pentru **capacitatea de a prospecta viitorul),** psihologie (pentru perfecționarea mijloacelor de investigație care permit infiltrarea în ceea ce Bergson considera **timpul psihologic),** apoi cel puțin una din științele exacte (pentru **sistemul de autoverificare).** În plus, poetului îi sînt obligatorii cunoștințe de matematică, muzică, arte plastice. Și nu doar matematică simplă, care să ajute — să zicem — la tehnica versului liber, mult mai complicată, „perfidă“ față de versul obișnuit, cantabil ; ci matematică la nivelul posibilităților de a înțelege probleme începînd cu biomecanica și terminînd cu astrofizica (e un naiv cine crede că Dante sau Eminescu priveau la stele cu ochii unor oameni obișnuiți). Nu doar muzică ascultată, ci teoria muzicii : există și în poezie: contrapunct, sincopă, grade de intensitate. Nu doar tablouri văzute și comentate fabulos la cafenea sau la crișmă, ci o întreagă serie de secrete ale picturii și sculpturii ; există cuvinte-idei (adică : linii), cuvinte-culori și cuvinte sugerînd forme în spațiu ; există și în poezie elemente pentru solar și obscur, pentru perspectivă și naivitate regizată, pentru frontal și raccourci **(ut pictura poesis).** Dar, să ne închipuim că un om cu o memorie fenomenală ajunge să știe foarte multe lucruri, că e și dotat pentru un gen literar. Ar putea el să devină autorul unei opere extraordinare, dacă nu ar cunoaște în profunzime viața ? Ce sinteză ar oferi el — și pe cine ar interesa ? Marea literatură nu se hrănește numai din cărți.

— Care sînt reperele lui Ioanid Romanescu în afara literaturii ?

— Unele pot fi deduse din poezia mea, celelalte constituie „combustibilul secret“ al viitoarelor apariții.

— Ce vrea Ioanid Romanescu de la scrisul său și de la scrisul altora ? Ce mențește el literaturii române și noilor scriitori care vin ?

— a). Ăștia, scriitorul Ioanid Romanescu și omul Ioanid Romanescu, pe cît se contrazic între ei, s-au dovedit foarte buni prieteni — mai ales de cînd a venit rîndul primului să-l poarte pe umeri pe celălalt. Aș vrea ca omul, cel care vede acum de la înălțime, să nu-l ducă niciodată-n eroare pe scriitor. Ce vreau eu de la scrisul altora ? Ca oricare cititor : cărți cît mai bune, să mă consider personaj în fiecare din ele.

— b). Opere cu o mare forță de convingere, scriitori care să se adreseze întregii lumi.

M. Ungheanu

Poeme de A. I. ZĂINESCU

Urma grăită

Dar e norocul nostru, o vecie
Cuvîntul care ne-a rostit, solie,
Și auzindu-l încă, luminînd,
Răzbat prin el și amforă și gînd,
Cerul de sus și cerul dedesupt.
Ochii cu toată lacrima ce-am supt
Și-am împărțit-o-n două, nu mi-am luat
Decît spre seară numai cîte-un sat,
Doar niște munți și dealuri străvezii,
Niște cîmpii cu lună-n miez de zi
Și niște-ape-apoi, doar niște guri
De foc nimbînd cum roua pe păduri,
Ca să-ți rămînă pururi și să-mi lași
Urma grăit-a celor dintîi pași
Ca o-mpămîntenire-n tot și ca o rară
Pace-a-ntrupării, țară !

Jertfa

M-aș fi trezit dar visul se surpa în vis,
Visam că dorm și-n jur era un pom ucis,
Visam că mîinile-mi aplaudă în somn
Căderea frunzei dintr-un straniu pom,
Că amîndoi sortiți aceleiași tăceri,
Ne-mprumutăm pe rînd și lacrimă și cer,
El cînd mai trist, eu cînd fără popas,
Gata să-l mintui parcă și să-l las,
Gata să-i smulg și ultima-ndoială, tot,
Lăstarii ultimi care-i singerau în glod,
Cînd dedesupt, din taina care-o ține,
Mă țintea mulțimi de ochi prin rădăcini
Iar mai în sus, în loc de fructe și de crengi,
Mîini de copii și frunți de-adolescenți,
Un plîns uscat, înăbușit ce-l simți
Numai cînd ești departe de părinți
Și-n loc de stele-apoi, în loc de flori,
Numai oftat de frați și de surori.

Intram cu totu-n pomu-acela, mă-nchideam
În el și eram viu afară pe-orice ram,
M-aș fi trezit dar visul se surpa în vis,
Visam că dorm și-n jur era un pom ucis.

Țipă cocorii

Țipă cocorii, își leapădă
Repede-armurile lor,
Sufletul nostru apă le dă
Vie și-i cerne din zbor.

Țipă din piept, de pe creștete,
Raze ne-aștern sau doar spini,
Umbra cum stelele veștede,
Grea și-n exil de grădini.

Dar și din ochi, de pe cumpene,
Dar și din tălpi, de sub glod,
Țipă cocorii, noi cum să ne
Rupem de ei și de tot ?

Țipă, i-auzi cum se leagănă,
Pîrtie parcă sau snopi,
Țipă cocorii, noi parcă ne
Ducem spre cearcăn de plopi.

Țipă cocorii, fierb stincile,
Cîmpuri sună, subțiri,
Țipă din unghii, pe sîngele
Ca o sfîșiere în amintiri.

Balanța

Balanța ta cu lucrurile calme
Și încordarea firului cu plumb,
Cum ții o sferă uneori în palme
Și te-ncălzești la nori care irump.

Cum ții o rază parcă și aproape
Că te închizi în ochi, n-o mai aprinzi,
Ca să auzi și-un roșu răsărit de ape,
Izbiri de visle ca-ntr-un cer de oglinzi,

S-auzi tăceri și luna de acolo lină,
Un veac de parcă-ai sta lîngă ferești,
Balanța ta cînd nimenea n-o-nclină,
Și totuși fericit că-i vis și că-l trăiești.

Noaptea aceloraşi

Noaptea aceloraşi – pacea şi gîndul –
Luna cu care-am umblat văi de-a rîndul
Dar pe copilul de rouă, dar pe copilul din zori
Nu l-am găsit decît în scrum de privighetori,
Ca într-o grădină, pe frunte c-un spic
De zăpadă şi-aceea străină un pic,
El înghețase și prag, înghețase și ușă,
Sufla în mîini cu miros de cenușă
Cînd prin podul palmelor și prin amintiri
Trece-o lumină, aceeași pe care-o respiri,
Calde resturi de zbor, resturi crude de fum
Din care cîntecele cîntă și singure de-acum,
Noaptea aceloraşi – pacea şi gîndul –
Luna cu care am umblat văi de-a rîndul.

Dar tu exiști

Dar tu exiști, exist și eu,
Rup lanțul parcă-al unui curcubeu,
Mi-l duc spre ochi, ți-l împrumut
Doar inimii pe care o sărut.

Mi-l duc spre mîini și nu-i popas,
Spre gură-l duc și n-are glas,
Mi-l duc spre vis și-n vis mai mult
Stau treaz să-l văd și să-l ascult.

E-o spumă-albastră ca de foc
Pe cer și nu ne mai zărim deloc,
Ai dulce mîna, părul despletit
Doar prin oglinzi ce-au ars și s-au răcit.

Dar tu exiști, exist și eu,
Rup lanțul parcă-al unui curcubeu,
Mă leg de el, tu te deslegi,
Mingii prin aer picuri de lumină reci.

ion dodu bălan

Anno Domini 1929

Mamei, dincolo

Cite s-au ivit,
Cite-au văzut lumina zilei,
Cite s-au stins și s-au aprins în anul acesta de grație !...
Protocoale internaționale,
Convenții uimitoare
Și legi pentru diverse sectoare
De la școală pînă la închisoare,
„Împrumutul de stabilizare",
Mizerie tristă și mare,
Greve la Uzinele „Lemaitre" din București,
Tulburări sociale pe la Ploiești,
Pe unde nici nu gindești.
Lupte și greve înăbușite în sînge, la 'Lupeni,
Cursuri de vară, de arte frumoase, la Văleni...
Primele filme idile cu haiduci,
Morminte sărace fără de cruci.
Oh, Doamne, cîte n-au fost atunci-l?...
De sub teascurile tipografiilor,
Ca mustul din strugurii viilor,
Au apărut cărți celebre :
Joc secund.
Cu verbul perfect și rotund
Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război,
Pagini scînteietoare și noi,
Stînci fulgerate,
Cu versuri de nenumărate carate,
Invenții științifice,
De-a dreptul mirifice,
Cu autorii trecuți în brevete
Și-atîtea și-atîtea decrete...
Atîtea s-au ivit
Cîte nici n-am bănuit,
Dar s-a ivit și vorbă multă, de umplutură,
Părînd de iască silabele-n gură.
Tot felul de veleitari
Se credeau unici și mari...
Pe toți îi lăudase criticii
Pentru creație,
Pentru vocație,
Pentru că fac sau nu fac parte din rație...
Numai pe mama care crease o făptură vie,
Într-o căruță, între Vaidei și Orăștie,
A suduit-o țărănește tata,
Minios ca un țap
Fiindcă i-a dat programul peste cap.
Amarnic se-nciudase
Că Dumnezeu nu-l întrebase
„Cum stă cu timpul în toamna asta săracă,
Ce are de gînd să mai facă,
Dacă-i mai ia o soață la vacă,
Dacă vrea băiat, sau vrea o fetiță
Rumenă, ca un miez de lubeniță ?"
Neliind întrebat,
De ziua și ceasul venirii mele pe lume,
Tata i-a injurat pe toți și pe toate,
De viață și de moarte.
Se întîmplaseră în anul acela atîtea,
Jandarmii împușcaseră din ordin minerii
Frunza-și scuturaseră merii,
Era destul de puțină pîinea pe masă,
Ce mai trebuia o gură la casă ?!?...
De la guvern „plecau ai noștri, veneau ai noștri"
Ziceau boierii, exploatînd proștii ;
Un popă devenise eretic pentru cel de la „Cuibul cu barză"
Și-și mincase credința, ca pe-o rață pe varză.
Numai mama credea nedezmințit în opera ei,
Fanatic, cum crede poetul în iambi și în trohei
Cum credeau minerii în ziua de mîine,
Luptînd pentru viață și pîine.
Mama m-a pus în picioare încet, cătinel,
Părîndu-i cuminte, deși eram mișel,
Decretînd fără drept de apel,
Convingător, concludent,
Pentru un întreg continent,
Că-n anul acela cel mai de seamă eveniment,
Din punctul ei de vedere,
Era nașterea mea,
Țipătul triumfal al vieții peste toate relele și frumusețile lumii.
N-are decît s-o conteste oricine vrea,
Dacă are cu ce, și dac-o putea...

---

supusă și mindră
purtată de-un gind
ca și cum ai fi fost
vizitată de inger,
intrebind femeiește, fascinată
intrebind...
Și-n urma ta ca o disperare albă
s-aud depărtarea curgind...

Confuzie

Ne-am iubit pe vînt, pe furtună,
Uruia anotimpul în geam
a trebuit să deschid fereastra
pînza ei sfîșiată eram.

M-ai rugat să-ți spun o poveste
și șoapta m-a imblînzit, m-a învins :
era odată o pădure amară
era odată un copac nins.

Era un iepure prins de inghețuri
ce se-ascundea sub ramuri strivite —
o, îmi spuneai, învie pădurea
și înfrunzește vietatea, iubite !

Afară se făcuse de-amurguri
pînza ferestrei lucea spăimîntată
ca un ochi de sticlă privea încolțită
povestea mea atît de uitată...

Dușumele astrale

pentru Tinca

Acum în toate e-o înfățișare
de zîmbet dulce, arcuit sonor
peste o suprafață eternă
șiroind de speranță cu o lumină de fluor.

Anotimpurile confuz întîrzie,
fructele-s muguri și florile ning
sub ușoara paloare a nopții
mestecenii cu răni albe ne-ating.

E senin. Egalul a toate inundă
intuiția universului pur —
șoldul tău unduitor mă biruie
ca o furtună fără murmur...

Și nu-i nici semn de împotrivire :
tu-ntrebi : de ce, eu : why not, în ecou
suferim rușinați de tandrețe
și de corbul impertinent al lui Poe.

Acum e-n toate o așteptare,
susură brațele tale — mă vor —
pe dușumelele astrale lunecă luna
poetizînd : nevermore, nevermore...

nicolae boghian

Tristețea unei garoafe

Nu pot să mai trec
prin locul unde singurătatea
a luat formă și trup.
Văd palmieri, dragoni, turnuri
cu dinți de cleștar,
văd sticlind meteori, gresii
fulgerînd roua,
fosta noastră rouă suavă...
Închid ochii și vreau să mi te
închipui,
trec cu degetele vibrînd peste
culcușul fierbinte —
un adăpost unde puteam mingîia
tristețea unei garoafe
mirată de noi, de sfînta noastră
nerușinare...
Acum umbra/ah, umbra scrîșnește abstractă
și laudă numai mireasma,
otrava absenței, seceta
gîndului meu,
ah, umbra, doar umbra,
imunitatea locului,
viscolul sumbru al singurătății...

Depărtarea

Aș vrea să te-ascund din nou
în cortul meu,
să te pun să-mi netezești
lenjeria din rănită
și să-mi aduci spre buze
pisla umedă a nopții.
În întunericul crud
numai ochii tăi să-ntrevadă
agresoare trupe oprite
cu greierii-n armistițiu...
Apoi să pleci, orbitor de tihnită

năstase zanfir

● M-am oprit asupra fragmentului alăturat, „Frații", din volumul în pregătire „În ajun de Drăgaică" al tînărului prozator Năstase Zanfir, convins că el poate reprezenta cel mai bine caracteristica principală a talentului său, cea a unui subtil și fin observator al relațiilor social-umane, a deslușirii resorturilor mai adînci ale comportamentelor omenești inevitabil determinate de condițiile vieții concret-sociale, precum și a unei surprinzătoare soluții de rezolvare a unor conflicte dinainte structurate, surde dar adînci, ireconciliabile ale datului obiectiv. Remarcăm totodată expresia lor artistică, proprie, concisă, revelatoare pentru marea economie de mijloace literare cu care este virtual realizată. Acesta si este, cred, sensul stilului propriu de urmat, el necesitînd, cu atît mai mult, un susținut efort creator, atît în pătrunderea mai curajoasă a noilor noastre realități social-umane, spre dezvăluirea noii lor esențe, cît și în cultivarea cu precădere, consecvență și stăruință a acestei expresii concret-artistice proprii talentului său.

Aurel Mihale

debut

FRAȚII

...Cu cît se apropia de fosta casă părintească, Dumitru Cristene simțea parcă mai mult plumb în picioare, iar în creștet parcă tot jarul soarelui încă fierbinte al după amiezii tîrzii de toamnă. Își făcea singur curaj, călcînd tot mai apăsat, cu toată talpa desculță, pe pămîntul uscat ca piatra și stringînd în pumni centura ce-i ținea nădragii, singura cu care se întorsese de numai doi ani din război. Împinse poarta c-o mînă parcă străină și pătrunse în curtea atît de cunoscută altădată cu pașii mărunți și-un nod cît pumnul în gît. Ocoli colțul casei, în nări cu mirosul de pămînt ars care venea aici de-a dreptul din cîmpie și se opri în umbră, ca amețit, cu ochii mijiți. Frate-său, Ion, tocmai se ospăta pe prispă, la măsuța cu trei picioare, față-n față cu muierea. Înfometat, adulmecă încă mirosul mai puternic al prăjelii din blide, simțind cum îi tot plouă în gură, pînă ce înghiți nodul acela ce-i înțepenise în gîtlej. Ion îl simțise de cum apăruse de după colțul casei și rămăsese cu dumicatul în mînă, parcă speriat de cum arăta, slab și jerpelit, ca o momîie de speriat ciorile în cîmp, apărută acolo din senin. Tăcuse, așteptîndu-se poate să-l vadă îndreptîndu-se singur spre ei și să-i risipească astfel ulmirea, dar n-apucă să deschidă gura, că muierea i-o și luă, lute de gură, înainte :

— Puteai să ne trimiți vorbă că vii, că mai așteptam... acuma, lingura de gît !

Dumitru făcu, în sfîrșit cei cițiva pași pînă lîngă prispă, dădu „bună ziua", căci soarele era încă sus, pe bolta limpede ca de cristal, și mormăi :

— Mulțam, că mi-s sătul... Nu știam că cinați așa devreme...

— Atunci, reluă muierea, cu ochii de bufniță ceva mai îmblînziți, așteaptă un pic pe scîndura de sub dud, c-acuma isprăvim...

Dumitru își simți picioarele și mai nesigure și cătă și mai amețit, de foame, spre dud. Acesta străjuiă în chiar bătătura casei, mai bătrîn ca ei, cu frunza rărită mult de secetă și umbra, ca spartă, întinsă pe pămînt. Se așeză pe bancă, rezemîndu-și spatele de trunchiul scorțos al dudului, și rămase nemișcat, doar cu ochii rotindu-i cercetători în jur. Priceput și mai ales norocos, Ion schimbase destule în curte : înnoise cu totul fața casei, în locul vechiului porumbar ridicase altul mai încăpător și mai înalt, iar lîngă el o magazie pentru griu, cum n-avuseseră ei în trecut, și tot așa un grajd pentru cai și vacă, și încă un mic saivan pentru deocamdată, doar opt-zece oi. Stufuf de pe casă îl înlocuise în chiar vara aceea cu țiglă care încă lucea în soare, iar în fața casei apăruse o fîntînă cu gura cît două palme, cu vălătuc cu manivelă și cablu subțire în loc de lanț. Numai a lui... O spuză de sudoare subțire îi năpădi fruntea și i se prelinse murdară în ochi. Își scoase pălăria, chinuit ca de năduf, și-și șterse fruntea cu ea întoarsă, oftînd neauzit nici de el, cu sufletul împovărat și-aproape împietrit. Acum și soarele parcă dogorea cu dușmănie, scăldînd totul în apa tremurată a morților, iar vîntul din cîmpie venea și mai fierbinte, adîind frunzișul rar și încovrigat, aproape uscat al salcîmilor din fundul curții, cu cuiburile ciorilor, asemenea unor căciuli răsturnate, pustii. Iar adierea venea și c-o pînză subțire de praf galben-roșcat, adus de departe, din stepa pîrjolită de secetă și trecînd ca o umbră mișcătoare peste sat. Simți gustul prafului pe buzele crăpate și răscoapte și le umezi cu vîrful limbii, sătul dintr-odată de așteptare.

Ion înghiți în sfîrșit ultimii dumicați, împinse scăunelul cu trei picioare lîngă perete și cobori de pe prispă. În bătătură însă mai întîrie o clipă, parcă străduindu-se să-și amintească un gînd anume, dar tresări și o luă și el înspre dud. Se așeză alături, așa cum stătuseră atîția ani în copilăria și tinerețea lor, banca aceasta fiindu-le locul de taină și sfat, și, încă tăcut, își împinse pălăria pe creștet și rămase cu privirile deasemenea în jur, de parcă acum vedea toate ale sale pentru prima dată. Pe Dumitru însă îl năpădiră alte gînduri și se lăsă parcă dus de foșnetul abia simțit și uscat al rarelor frunze de dud...

Nu-și mai vorbiseră dinainte de război. Ca în mai toate învrăjbirile ce se iscau pe atunci în aceeași gospodărie, și pricina dușmăniei dintre ei fusese tot pămîntul. Vasile Cristene, bătrînul, murise pe neașteptate, de timpuriu, dar se îngrijise din timp, cînd Dumitru era încă în armată, ca tot ceea ce agonisise în timpul vieții să treacă după ce nu va mai fi, unul singur fecior, lui Ion. Și asta numai pentru că Dumitru îl înfruntase, refuzînd să se însoare cu fata hărăzită de el, una de-a lui Ilie Anghelache, și fugise de-acasă, în chiar ajunul logodnei, la Florica văduvei lui Călțunu, cea mai frumoasă, dar și cea mai sărăcă din sat. Venise însă curînd armata și Ion înhămase într-o zi caii la căruță, îl purtase pe bătrîn pînă la Oltenița, unde după ce plătise ce era de plătit celui mai bun avocat, se întorsese cu un act sigur în mînă, cum că bătrînul îi vînduse lui întreaga avere, cu obligația de a-l îngriji în timpul vieții și a-i face toate cele creștinești după moarte. Întors din armată, Dumitru nu găsise în act nici un cuvînt despre el, și-așa devenise dintr-o dată, și bătrînului și lui Ion, un strein... „Eh, își spusese cu gîndul la bătrîn, o să-i treacă și se întoarce el, mergem înapoi la Oltenița și facem alt act, împărțind averea pe din două !"... Numai că în chiar primul an de război, cînd el fusese pe front, iar Ion mobilizat pe loc pentru două pogoane de sfeclă și unul de ricin, bătrînul dăduse ortul popii și actul rămăsese în picioare, fără să-i revină nici un căpătîi de ață de pe urma bătrînului. Nedreptățit, bătuse chiar atunci ușile tribunalului mai bine de un an, dar actul nu putuse fi nici întors, nici dărîmat, c-așa era legea, și se resemnase ca desmoștenit, rămînînd pentru totdeauna în coșmelia nevestei și mulțumindu-se cu pogonul ei dintre „nisipuri". E-adevărat că după război primise și el încă unul din moșia lui Bacalo, dar urmaseră doi ani de secetă și hăituit de lipsuri, înghesuit de copii, se înglodase pînă la gît în datorii. Se treziseră astfel ca înstrăinați, ferindu-se să se întîlnească și văzîndu-și fiecare de-ale lui, ca și cînd nu erau de-un sînge și nu fusese niciodată nimic între ei. Și poate că lucrurile aveau încă să continue așa, dacă n-ar fi venit blestemata asta de secetă și nu l-ar fi îngenunchiat. Încă toamna trecută, abia adunase douăzeci de coșuri de porumb de pe cele două pogoane, așa încît primăvara îl prinsese fără un bob în celar și alergase la conac de împrumutase alte douăzeci de coșuri de porumb, zălogindu-și pogoanele pînă la toamna ce urma. Seceta însă se prelungise, lumea devenise și mai lipsită și totodată mai prădalnică, și-așa ajunsese să-și calce pe inimă și să-și îndrepte pașii spre casa părintească...

În cele din urmă, el deschise gura mai întîi, fără însă să-și întoarcă ochii de pe bolta decolorată de dogoare, vorbind ca de unul singur :

— Ce-o fi, domnule, cu-așa pîrjol ? ! Că e pămîntul pustiit de secetă ca de foc ! O să ne prăpădim cu toții de foame...

Ion doar clătină din cap, ca și cînd și pe el îl chinuiau aceleași gînduri, amenințat și el de foamete ca oricare altul.

— ...astă primăvară, căpătă Dumitru curaj, am împrumutat de la Bacalo zece coșuri de porumb pentru sămînță și mămăligă la copii. Mi-am făcut socoteala, c-o ploicică, două tot vor cădea, c-o să fac totuși ceva porumb, că pe lîngă să-i înapoiez datoria îmi va rămîne și mie ceva pentru casă și copii... Seceta însă a fost și mai a dracului, sămînța s-a uscat în pămînt ca pe piatră, și m-am trezit fără nici un bob, nici pentru mine nici pentru Bacalo...

— De ! clătină Ion iarăși capul. Eu am întors locurile cu griu de pe grîndul din baltă și le-am pus cu porumb... Da' și-așa, arată spre porumbar, uite cît de puțin am strîns...

— ...m-am gîndit și eu să fac asta, dar cum n-am decît două pogoane, unul pentru griu, altul pentru porumb, m-am temut c-o să rămîn fără nimic... Am zis că poate anu-ăsta s-o-ndura dumnezeu de noi... da' de unde ? ! Ne-a pedepsit și mai rău...

— De ! mormăi iar Ion. E-adevărat, o ploicică, două și tot ar fi fost ceva... dar așa ? !

Apoi se ridică și rămase în picioare, sprijinit de dud, de care în copilărie se tot hirjoneau, parcă sătul de vorbă și cu ochii ridicați la frunzișul încovrigat prin care lumina soarelui îi bătea cu putere fața de om îndestulat, cărnoasă și roșie. Simțindu-l fără cuvînt, îi sări în ajutor muierea, care strînsese între timp masa și ascultase vorba lor, sprijinită de stîlpul prispei :

— Tu tot fără judecată ai rămas, Dumitre ! De ce n-ai întors cel puțin un pogon, și-apoi tocmai la Bacalo te-ai dus să ceri ? !

Bărbații tăcură, timp în care ea aduse un darac din celar, cu dinții de fier lucînd venînos, și începu să tragă fuioarele de cînepă din poală, cu urechile ciulite spre ei. Era ca o scoabă de slabă, dar iute și arțăgoasă, că mai bine te-ar fi ferit dumnezeu să intri în gura ei. De aceea n-o învrednici cu nici un răspuns și cobori și mai adînc în mutenia în care intraseră amîndoi. Liniștea bătăturii nu mai fu un timp întreruptă decît de zvoana stinsă a frunzișului uscat și foșnetul fuioarelor trase cu putere prin dinții daracului. Timpul se scurgea leneș, parcă atîrnînd între ei ca balele unui bou istovit. Și parcă tocmai vrînd să lasă din curgerea asta lălîie a timpului, Ion se scotoci în buzunare, dar nu dădu decît peste cîteva firișoare de tutun pe care le suflă nemulțumit în praf.

— N-ai o țigară ? se întoarse spre frate-său.

— De unde ? ! ridică Dumitru ambele mîini. De-o lună fumez doar frunză de dud... Dac-ar fi fost verde, făceam gogoși de mătase în gît...

Ion porni să intre în casă după tutun, dar drumul îi fu tăiat de melița muierii :

— Nu te mai duce degeaba, că doar știi că l-ai terminat de ieri...

— Ia mai tacă-ți fleanca ! se supără cu adevărat, sporindu-și pofta după o țigară, dar se întoarse lîngă dud. Ești gata cu cicăleala !

— Doar știi că nu-ți dă nimeni altul, cu împrumut ! încercă să-l induplece muierea.

— Asta-i adevărat ! întări Dumitru. Oamenii s-au cam înrăit și numai dacă-s de-aproape se mai ajută pe-o vreme ca asta...

Bărbații tăcură iar, cu privirile mijite, ferindu-se să se mai privească.

— Toate ca toate, reluă într-un timp Dumitru, dar mi-e de pămînt...

— Adică ? tresări Ion.

— Așa cum zic... o să pierd pămîntul !... Ieri m-a chemat Bacalo la conac... Dumitre, zice, păi ce faci, că s-a-mplinit sorocul ? !... Dom' Bacalo, mă jeluiesc, doar știți c-a fost secetă și n-am făcut decît cițiva știuleți pe care i-am și mincat cu copiii ! Mai păsuiți-mă o vreme, că nu vă rămîn dator, pînă la urmă găsesc eu de undeva... De unde ? sare el. Că dacă nu-mi luați pămîntul la reformă, acum aveam și eu și voi ! Cu ce mi-a mai rămas din moșie nici eu nu mă descurc ! Așa că, datoria-i datorie ! Dacă nu-mi dai porumbul înapoi, îți iau pămîntul, cum ne-am înțeles !... Am copii, dom' Bacalo, gîndiți-vă și dumneavoastră !... La mine cine se gîndește ? se minie el. Da uite, să nu zici că-s rău, o zi, două te mai aștept !... Așa că, își întoarse privirile spre Ion, asta este !

— Da' ce, mirii muierea de pe prispă, zmucînd fuiorul printre dinții daracului... crezi că pe noi ne dă porumbul afară din casă ? Numai noi știm cîte greutăți avem... fata a crescut, e codană acum, și-i trebuie atîtea... pe băiat trebuie să-l dăm la școală la oraș... Nu mai spun de impozit, de foncieră, de cal, de vacă, de oi...

— ... am mai încercat eu să-l înduplec, urmă Dumitru cu ochii în ochii lui Ion, dar n-a fost chip... O zi, două, atît ! a repetat. Altfel îți iau pămîntul !... M-am întors acasă și-am spus totul femeii... Și ea s-a și pus pe bocit : că ce-o să facem noi fără pămînt ? N-a rodit anii ăștia de secetă, dar pe urmă ? ! Și-apoi avem copii, nu trebuie să ne gîndim și la ei ? ! Sînt ei flămînzi și slabi cum e caloianul, dar atît cît avem, două pogoane, la anul tot facem de mămăligă...

Dumitru se opri, căci cuvintele parcă i se risipeau în gol, spuse încă o dată dour pentru el. Tăcuse și mulerea de pe prispă, dar trăgea cu tot mai multă îndîrjire și mai repezit la darac, gata să rupă fuiorul. Ion tresări din gînduri și-și întoarse privirile drept în ochii lui, dar nu deslușì în ele nici o licărire, oricît de mică.

— ...du-te și tu la Ion, că doar ți-e frate ! m-a minat ea... urmă Dumitru, încercat de-o speranță ce-i luminase ochii... Doar n-o să ne lase să pierdem pămîntul !

— De ! se încurcară iarăși gîndurile lui Ion.

— ...trag și la jug, îl încredință Dumitru, numai să știu că-mi păstrez pămîntul pentru copii !

— Vremurile, Dumitre... pentru toți e greu !

— Astă vară, meliță iar muierea, cu fuiorul ridicat ca un ciomag, cînd noi ne speteam pe grînd la sapă, tu dădeai ocol pogonului de la deal, cu ochii la cer după ploaie... Acum ai venit la prostu-ăsta de frate-tău, să-i înmoi inima... că ce zici tu, e frate și trebuie să-mi dea !... Dar cînd ne purtai pe ușile tribunalului nu-ți era frate ? Acum cum ți-ai adus aminte ?... Ce dac-avem pămînt mai mult ? Ce, l-am furat ? !

— N-am vrut să-ți aduc aminte, scrîșni înfuriat, dar încă stăpînindu-se Dumitru... dar din pămîntul de pe grînd cel puțin o brazdă este și a mea !

— Da ? izbucni ca înțepată muierea și dădu cu daracul de pămînt. Ia caută-ți de drum ! Afară !

Ion mormăi nemulțumit de izbucnirea el, dar nu-i făcu decît un semn cu degetul, să intre în casă. Nu era clar, dacă-i dădea dreptate sau numai nu vroia să se la la harță cu ea. Dumitru întîrzie încă pe banca de sub dud, parcă lovit în moalele capului, așteptînd totuși cuvîntul fratelui său. Cum acesta întîrzia încă în gîndurile lui, se ridică nedumerit, dar tot mai întîrzie un șir întreg de clipe, potrivindu-și îndelung pălăria pe creștet. În cele din urmă încremeni, neștiind nici ce-ar mai putea spune, nici ce altceva să facă.

— De, Dumitre ! ridică Ion umerii într-un tîrziu. Dar cum dădu Dumitru să plece, tremurînd de neputință și cu ochii ca orbi, îi apucă brațul și-l opri, cu ochii tăiați de-o lumină ascunsă, mijiți... La urma urmei, dacă tot trebuie să-l dai, de ce să-l dai lui Bacalo ? Îți dau eu cele zece coșuri de porumb și-mi dai mie pămîntul !

Dumitru se clătină, ca bătut de vîntul acela fierbinte ce venea din cîmpia încinsă, căută dudul dintre ei cu mîna tremurîndă și se așeză ca prăbușit pe banca roasă de vreme. Simțea că nu mai avea puterea să se ridice de-acolo și poate că, de fapt, nici nu mai dorea. Căci toate din jurul lui își pierduseră în clipa aceea orice rost și nimic nu mai merita o altă osteneală. O resemnare rece și ciudată îi înghețase gîndurile și-i paralizase ca un trăznet voința...

---

teatru

Gala de teatru (Brăila — 1987)

Sub auspiciile C.C.E.S. și ale A.T.M. (președinte Dina Cocea), Teatrul **Maria Filotti** și-a demonstrat capacitatea de organizare (alături de Comitetul Județean de Cultură), dragostea pentru perpetuarea tradiției culturale brăilene, interesul pentru stimularea mișcării artistice teatrale în vederea promovării dramaturgiei contemporane românești închinate femeii —, prin diversitatea acțiunilor cuprinse în cadrul primei Gale naționale brăilene (1—8 martie, 1987).

Programe radiofonice, realizate de Dan Puican și Julieta Țintea, au adus în atmosfera caldă și receptivă a sălii de spectacole, cîteva voci celebre din Fonoteca de Aur a Radiodifuziunii Române (începînd din 1951), voci aparținînd unor actrițe de seamă ale scenei românești, precum Lucia Sturdza Bulandra, Maria Filotti, Irina Răchițeanu-Șirianu (ultimele două originare din Brăila), Dina Cocea, Eugenia Popovici, Carmen Stănescu, Draga Olteanu ș.a. Datorită Luciei Hossu-Longin, Televiziunea a fost prezentă cu un spectacol T.V. (vizionat pe video), în regia lui Dan Necșulea **(Ochii care nu se văd...)** Cițiva actori s-au remarcat în susținerea unor originale recitaluri dramatice : Carmen Ciorcilă (mizanscenă contrapunctică între gest, mișcare, cuvînt) de la Teatrul **Alecsandri** din Iași, secția Suceava, Victor Ianculescu și George Marin, actori ai teatrului brăilean.

În cadrul festivității de deschidere a Galei, Teatrul **Maria Filotti** a prezentat (hors-concours), spectacolul **Cineva te iubește pentru toată viața**, în regia lui George Motoi, cu participarea acestuia și a Cezarei Dafinescu (firesc, spontaneitate, umor, șarmul cuceritor al Cezarei).

Teatrul **Bacovia** din Bacău și Studioul de Teatru al I.A.T.C. au intrat în concurs cu **Matca**, în regia lui Kincses Elemer și respectiv, Mona Chirilă. Pentru contribuția lor artistică, Luminița Botta a primit Diploma revistei **Teatrul**, iar Premiul pentru debut feminin a fost distribuit, **ex-aequo**, Oanei Ștefănescu (interpretare) Monei Chirilă (regie), Irinei Dimiu (scenografie).

Teatrul **Giulești** a fost reprezentat în Gală prin **Iarna cînd au murit cangurii** de Sorin Holban, în regia lui Cristian Munteanu. Amestecul de duioșie și ironie, de luciditate și identificare răzbate din interpretarea tuturor actorilor (unii dintre ei au șarjat excesiv : Agatha Nicolau, Mihail Stan, Ana Trofin, Nicolai Ivănescu). Pentru firescul jocului și pentru forța interpretării, pentru tandrețea replierilor în vîrsta copilăriei și pentru capacitatea de detașare a actriței de limitele personajului, Ileana Cernat (originară din Brăila) a primit Diploma Revistei **Luceafărul** (însoțită de placheta Galei). Juriul a acordat Premiul pentru cea mai bună interpretare feminină a unui rol secundar Agathei Nicolau (Bătrîna Doamnă).

Gala brăileană a fost onorată de participarea, hors-concours, a Teatrului **Mic** (căruia i s-a acordat Diploma de onoare) cu **Ana-Lia** de Dina Cocea, în regia lui Dominic Dembinski, cu Dina Cocea (Diploma de onoare) și Tatiana Iekel (într-un dialog emoționant, de înaltă ținută) și **Bătrîna și hoțul** de Viorel Savin, în regia lui Cristian Hadjiculea, avîndu-i ca interpreți pe renumita Irina Răchițeanu-Șirianu (într-o formă extraordinară) și Sorin Medeleni. Jocul de mare clasă, stăpînirea de sine, impecabilitatea frazării, a rostirii, a pauzelor, a privirii fac din Irina Răchițeanu-Șirianu o demnă urmașă a Mariei Filotti. Ca și Dinei Cocea, pentru măiestria interpretativă pe scena Galei, și Irinei Răchițeanu i s-a acordat Diploma de onoare.

Teatrul **Nottara** s-a prezentat cu o piesă de casă, jucată fără întrerupere din 1981. **Pensiunea Doamnei Olimpia** de I.D. Șerban, în regia lui Constantin Dicu, rezistă datorită înfruntărilor tragi-comice și, mai ales, datorită aportului actoricesc. Reprezentația a fost susținută, pe scena brăileană, cu o vervă continuă de Lili Nica-Dumitrescu (Premiul pentru cea mai bună interpretare a unui rol principal feminin), de inepuizabila Gilda Marinescu, de Camelia Zorlescu, Victoria Dobre-Timonu, Doina Ionescu-Sin. În notă discret-gravă, cu distincție, au jucat Lucia Mureșan, Margareta Pogonat, Tania Filip.

Nicoleta Gherghel

plastică

Nevoia de forme

Sculptura lui Bela Crișan ilustra, și o mai probează încă și astăzi, o statornică preocupare nu atît pentru compunerea ori delimitarea într-o masă de materie a unei forme, cît pentru dezvăluirea plasticității unice a pietrei, bronzului și, mai ales, a lemnului. În succesive apariții expoziționale, desfășurate de-a lungul unui deceniu de febrile experiențe creatoare, sculptorul își descoperise chiar un semn distinctiv în „lemnul curgător" ori în „piatra inlăcrimată", ca să utilizăm două din metaforele predilecte ce i-au definit pînă acum orientările estetice.

Artistul supunea materia explorînd calitățile și particularitățile acesteia pînă dincolo de limita aparențelor naturale. Viziunile sale s-au vădit a emanația unei subtile înțelegeri și reevaluări a materialului ce-l avea în studiu. Opțiunile sale artistice au valorificat tocmai asemenea disponibilități ascunse, dar esențiale, ale materiei. Formele rezultate din acest demers disectiv urmau rigorile unor legi interioare, particulare, hotărîte de însăși fibra lemnului sau de carnația marmurei ori calcarului.

De astă dată, Bela Crișan evadează din mreaja lăuntrică a materiei, plasticitatea întrinsecă a acesteia nemaifiindu-i îndestulătoare pentru a-i hrăni **nevoia de forme.** Pentru că sculptorul nu-și poate obiectiva altfel instinctul creator decît prin plăsmuirea unei forme. Căutările de pînă acum ale lui Bela Crișan se rezumau, în linii mari, la un univers abstract, teritoriu constrîngător chiar și pentru cel mai ardent spirit imaginativ.

Răspunsul artistului, din această expoziție de la „Simeza", este tranșant : întoarcerea la real. La o realitate a formelor primare, a căror expresivitate naturală este accentuată numai de intervențiile sculptorului în actul conversiunii artistice. Capacitatea de a desluși și a reține din masa materiei acele virtuți, acele atribute care să-i confere o maximă expresivitate l-au împins pe artist într-un alt orizont. Și anume, acolo unde prospecțiunile sale pot articula un limbaj plastic coerent, apt să susțină elaborarea unor forme plauzibile. Substratul material dominant este, și de această dată, tot lemnul, pe care sculptorul îl innobilează cu tegumente prețioase din piele colorată și suprafețe de metal eloxat. Pentru că acum atenția sculptorului nu mai e reținută de spectacolul fibrei, al structurii lemnoase, ca unic pretext plastic — deși în expoziție se distinge și un omogen conceput ciclu de „Forme" (I—VI), ce se vrea argumentul trecerii la o altă manieră de tratare a discursului său plastic. Prin această modalitate Crișan amplifică vigoarea expresivă a formei, a detaliilor ei — a crengii și ciotului, a nervurii lemnului — efect pe care modelajul nu l-ar fi putut reda întru totul. Sînt cîteva piese expuse — **Marele tors ; Bustul lui Narcis ; Animal din Pădurea de Argint ; Fragment din Marele Elefant** — în care artistul a intervenit atît cît să-i reliefeze virtuțile expresive deja conținute în starea primară, crudă, neprelucrată.

În alte lucrări — **Portretul lui Narcis ; Ivirea lui Icar ; Portret** (o remarcabilă demonstrație de depersonalizare a obiectului creat) — artistul construiește mai elaborat forma, o subsumează inteligent unei idei prelucrînd (ca în **Portret** ori **Marele tors**) în cheie modernă o lecție clasică. Dar, poate cea mai definitorie dintre lucrările expuse, care însumează într-o inspirată și coerentă formulă plastică actuala experiență estetică a sculptorului, este **„Organism asimilîndu-și propria imagine"**. Versiune plastică de mare forță expresivă, plină de sugestii în planul poeticii artistice, pe care o propune autorul în acest moment și care indică sensul posibil al evoluției creației sale. Forma oglindindu-se pe sine pînă la a se devora în strădania de a naște o altă formă, mai viguroasă, mai aproape de perfecțiune, iată una dintre semnificațiile codului estetic pe care ni-l transmite artistul prin această lucrare și, implicit, prin ansamblul pieselor din această atît de incitantă și unitară stilistic expoziție personală de la „Simeza".

Corneliu Antim

viorel sâmpetrean

Tăria verii

– Părere-i gîndul că făptura
Aceasta, teafără și vie,
Menține-n echilibru tainic
Și îndelunga îndoială ?
Numai părere dară fie
Divina sevă
Care arde-n foșnet,
În cruciada minerală ?

– Tu, suflete, primești arvună
Miezul fierbinte, cel duios,
Al verii ce se stinge greu
Sub platoșa nemingîiată de țărînă.

Făptura aceasta e tăria verii
Pe care nimeni n-o atinge
Și nici cuprinde în tăria
Cea orbitoare și înțeleasă
A grelelor cadrane, rare.

– Rămîi în lutul cel strateg
Din care aburi calzi
Răzbat și se prefac în apă vie,
Cutremurătoare.

Flacăra

La seva încercată în prundișul de jar
Să ajung, suflete, cutremurat să apar

Prin aerul teafăr cînd este atins
De flacăra de gheață a izvorului stins.

Să mă îngrop în seve – ca în lumine –
Și în viețile rugului tăișuri mă-ncline

Cum rădăcina c-un fruct nepătruns se încarcă
Ademenindu-i făptura, însingurîndu-l în soartă.

Cît mă încearcă măsura, cît încă îmi pare
Că moartea cadranelor e întrupare

În carnea vindecătoare a cuvîntului rar,
Acela, sortitul, nevindecînd în zadar.

Lumină

– Eu te-am pătruns, lumină, liber să desfid
Singurătatea în care te închid

Cei ce izvor își fac din stea ori dintr-un frate
În libertatea îngîndurată a sterpelor carate ;

Te-am păstrat sub piatră de moarte în gînd
Cu harul neîngrădit al omului de rînd,

M-ai vindecat, am urcat în trunchiul tău de apă
Cu aura înzăpezită a stelei care sapă

Într-o fîntînă larguri, ca apa grea s-apară
Flacăra ce stinge semnele de-o vară.

Rugul de piatră

El sta însingurat
În fala purpurie
A lăncii sale :
Vedea cum trec
Și cum se pierd
– precum sărmanii nori –
Aspre coline,
Vindecate doar de cioplitori.

Un țipăt în uimire
Tîrîea în orice piatră
Și-n împrejur,
Un zvon iscoditor,
Prea liber să jertească lutul
Sub care piatra crește-n vilvătaie
Și nu mai are rădăcine
Să mai moară.

Amintire

Eu am pierdut un țipăt în strînsul, lung pămînt
Cînd pietrele la rîndul lor agonizau tăcînd

Cînd apa crudă străină-i să vindece o pată,
Ea fiind întreagă și nemăsurată judecată

Iar aripile-i s-au stins în rădăcină
Cu-o ultimă și prea puternică lumină.

Portret

Eu, astfel, stau neîndupleca, aproape
De îndoiala ororelor ce nu mai pot să-ngroape

Cu înc-o năruire făptura de prihană –
Chiar dacă sufletul nu mai știa de vamă

El, întremat de rază, străin de orice ură
Încremenise înăuntru : un munte-ntru-făptură.

VÎNĂTOARE ÎN NOAPTE

aurel maria baros

Săptămîna trecută, nu mai departe, ultimele răbufniri, zvicnite, ale crivățului măturaseră ierburile mărunte și tufișurile de pe coasta Zuvelcaților, spulberînd zăpada. De astăzi însă, ca-n fiecare ajun de Bunăvestire, începu să se desprimăvăreze ; asta înseamnă c-o să dea românul în curînd de burnițe, drumuri desfundate, vîlturi, arături înecate în ceață, pînă cînd, încetul cu încetul, cerul se va limpezi și adieri călduțe vor zbîci pămînturile.

Pe urmă, oamenii or să iasă cu plugurile pe deal, care-or avea cu ce, care-or mai avea boabe de pus. Și coama dealului, din argintie cum e, o să ajungă neagră-neagră. Peste deal umblau și privirile Petriei lui Tertelea, pînă încolo, spre marginea satului, la cimitir. Omul ei, săracul, abia dacă apucase mai an să-și termine pogonul de arat. De-atîta lucru fusese și el mulțumit într-o viață de om. Apoi însă rîndurile bisericești și boala copilului de ieșise slăbit din iarna asta, îl mîncaseră și pogonul...

— La Constanța ? ! îl auzi Petria de pe sală pe domnul Gustea, care îi povestea ceva lui alde Cîrstoci, mare consilier comunal, venit după mălai și el. Eheei, pe-acolo mă ținea un unchi care lucra pentru casa Princeton din Anglia, înțelege și tale, om avut, nu așa... O duceam biiiine, pînă să mă împotmolesc aici, la Zuvelcați !... Tot acolo am făcut și armata, la marină, oho! și cîte am mai pățit! Păi vreo sase luni am stat mutat disciplinar pe-o insulă, pe urmă, acum doi ani, cînd s-a întîmplat cu vaporul ăla, Potemkim, nu știu dacă ai auzit de el... eh ! eu îi făceam cadouri de sute de lei nevestii comandantului... Păi, două sute era perechea de boi, nu ?

...Mai rar om bun ca domnul Gustea, nici să nu-i treacă muierea pe dinainte, spuneau oamenii. De la el se împrumutase de mălai toată su' coasta, fiindcă de la boier cereau ăi învoiți pe moșie, ăi din Malu, cereau ca la ușa cortului și rămîneau cu mîna întinsă degeaba. Dar Gustea era om ; numai că venise aici și, în doi ani îl sărăcise Gustoaica ; lasă, că nici el nu le mai amintea tuturor de împrumut ; se uita mai întîi în bătătura omului... „Îi spune ăstuia de perechi de boi și el o fi venit pentru o tîrnă de porumb, care la prețurile de as' toamnă era un leu !" îi trecu femeii prin minte, în timp ce își rotea privirile, pentru a nu știu cîta oară, spre poartă.

Pe-acolo trebuia să fi intrat, de-un ceas și mai bine, fratele ei, Năstase, de era băgat la domnul Gustea.

— Uite-acu viu ! îi strigase el din fuga căruții. Mă duc pîn' la moară într-un suflet și viu !

Tot într-o alergătură și Năstase, ce să facă ; Petria îl luase seama mai bine : „Greabănul ce-a mai rămas de el !" Cu gîndul ăsta închisese ea porțile după Năstase și venise pe sală să-l aștepte ; îl aștepta, deși Gustoaica o lămurise din capul locului că are de stat pînă în noapte. „Păi, ce să facă el atîta la moară ! se întrebase a lui Tertelea. Că n-avea nimic în căruță, doar niște saci goi..."

Și uite că zăbovea. Tocmai acum, cînd avea mai mare nevoia de el...

Un fîlfîit ușor de aripi o făcu să-și arunce iar ochii spre poartă. Dintr-acolo, de pe acoperișul unui pătul ridicat într-un pilon înalt, guguiau cîțiva porumbei, încălziți de razele blînde ale soarelui. Privirile ei scăpară însă dincolo de pătul, pînă sub aplecătoarea magaziei, unde zări o sanie joasă, încărcată cu doi saci. Și deodată înțelese : nu mai avea nici Gustea porumb, cumpărase ! Ăla erau saci boierești, cu dungă roșie pe mijloc... De asta plecase fratele Năstase cu căruța goală la moară, la Mondea. Să cumpere !

Petria coborî încet pragul casei ; n-avea rost

Sculpturi de Bela Crișan

să mai aștepte. Năstase, lucru sigur, se-ntoarce abia după scăpătat : acum, pe sărăcia asta, cînd nu merge moara, alde Mondea nu dă mălai nimănui la lumina zilei.

★

Primul lucru pe care-l făcu atunci cînd ajunse acasă, fu să-și caute găinile : două găini avea, ele ce-i mai călcau bătătura. Le găsi într-o polată lipită de casă ; acolo dormeau pe niște prăjini puse din perete în perete, deasupra unei putini goale. Tot acolo le lăsă, închise ușa — o jumătate de poartă din ulucă rară, nici n-ajungea pînă sub acoperiș — și-i potrivi bine cioaca. Așa i se întîmpla de fiecare dată : seara, închidea bine găinile și le număra — șase ; dimineața, cînd le da drumul să mai scîrme prin curte, la număra iar — cinci ! Azi așa, mîine așa, pînă se pomenise c-a rămas numai cu două găini. Și, barim cu astea două, ultimele, să se ducă la Stolnici, la spitalul din vale, unde, de-acum cîteva zile, îi zăcea copilul de piept ; se chinuia copilul și bani nu erau, pămînt de vîndut nu era, porumb nu era.

Pînă dimineață, se gîndea Petria, se poate întîmpla să nu mai fie nici găinile ; ea o să se scoale cu noaptea-n cap, să plece la cimitir, la tămîiat, și casa rămîne singură : „Intră 'oțu fluierînd. Că și Năstase ăsta, tocmai acum se brodi cu moara !... D-aci din tindă, oricît de greu ar fi dormit, auzea orice mișcare..."

...Spre dimineață, pe întuneric încă, o trezi un zgomot care răzbătea prin peretele de pămînt al casei. Nu mai stătu pe gînduri Petria își aruncă o scurteică pe umeri și sări afară :

— 'Oții ! 'Oții la găini !

Păi, curțile oamenilor erau depărtate, degeaba da gură ; striga așa, ca femeia, doar l-o speria pe ăla. Dar hoțul — cît timp pîndi ea să-l audă ce face — parcă pierise cu totul. Dacă văzu, puse mîna pe-o furcă rezemată de parmalîc și deschise ușa polatei ; dinăuntru nu țîșni nimeni cu gîtu-n dinți furcii. Numai o riciitură înfundată i se păru ei c-ar veni dintr-acolo, ori de undeva, din adîncul pămîntului. Atunci se repezi și trase de lîngă prag — unde-o proptise după spălare, ca s-o ia puțin gerul — o masă rotundă, mică, de-a cu trei picioare ; o trînti drept peste gura putinei ; puse deasupra, din repezeală și-o trupină de salcîm, nimerită prin coșare. De-abia după asta bătu cu furca în doagele butiei :

— Ieși, mă, d-acolo ,să te văz și eu la obraz !

Nu primi însă nici-un răspuns: doar un fîșîit și niște sărituri ușoare ; ăl prins se foia, se zbătea. „Să știe că e vreun dihor!... Că om nu e !... Ori vreo vulpe !"

Ce să mai fugă după vecini, trei case și alea la dracu, mai bine să vire furca-n putină. Dădu măsuța la o parte, puțin cîte puțin : o vulpe era! îi zărise ghearele. N-avea decît s-o împungă : o dată, de două ori, de zece ori, în cap, în ochi, în burtă, la întîmplare, pînă o răpune.

Se opri de-abia cînd își dădu seama că lighioana nu mai mișcă. Băgă mîna în putină și-o scoase afară, de-o întinse alături ; era frumoasă, cu blana bogată, îndesită; coada lungă și stufoasă venea înc-odată cît ea ; botul îi rămăsese căscat, pododit de sînge, vru să-l șteargă c-o mînă de zăpadă însă clamp ! sunară dinții vulpii, și Petria icni :

— A dracului, acu te-ai găsit să mă muști ! Na ! mai strigă, înainte de-a-i înfinge furca în gît.

★

S-au mutat de ieri zăpezile la munte și girla, umflată, a prins să curgă vînătă la vale, plină de sloiuri. O săptămînă de-aici înainte n-o mai poate trece nimeni cu piciorul. Ocoli și a lui Tertelea tocmai pe la podu-ăl vechi, apoi se pierdu grăbită spre zăvoi, prin întunericul care stă gata să se destrame. Drumul e greu, alunecos, și ea îndeamnă, fiindcă trebuie să i se lumineze în deal, la conacul boieresc ; a auzit prin oameni să acolo vînduse o vulpe muierea lui Macamete ; chemase conița pe unul din Malu de-o jupuise cu dibăcie

Se bucură Petria, își face socoteala, cu banii de i-o lua, să ajungă spre prinz la spitalul din vale, la copil.

Mergea încă prin zăvoi, cînd auzi vuietul Lerului care stringea apele de pe deal și cădea-n girlă sub umărul caselor boierești, într-o rînă adîncă. De cum ieși sub cerul liber, își aruncă ochii peste postața bună pe care-o mai avea de străbătut. Un rotocol mare de pași însemna locul ăsta acoperit cu-n praf de zăpadă : urmele veneau dinspre viroagă încoace, coteau spre ripă și se întorceau iarăși în Leru. Pînă să se întrebe după ce răscoliseră atîția oameni pe-aici, se-mpiedică de-o căciulă, care-o fi pierdut-o, că era o căciulă bună, roșcată, dar plină de noroi... Din mers, o îndesă în sac, lîngă vulpe. Călcă peste urmele alea și abia în buza ripei se opri să-și tragă sufletul. Răsărise și-o momîie mai încolo: român era, îi desluși motul căciulii.

— Mă, neică ! strigă la el, și aerul rece al dimineții îi rupse gîtlejul. Mă, n-auzi, mă !

Omul sta cu spatele, se uita spre răsărit drept spre conac. Acum putu să vadă și Petria: pe după turlele conacului se prelingeau văpăi roșiatice de foc. Ardeau casele boierești !... Se-auzeră chiote, țipete, dincoace de garduri oamenii începuseră să mișune dar, se vedea bine, aveau în mîini șomoioage de paie aprinse, nu căldări cu apă !...

Strigătele răzbăteau pînă aici, clare :

— La pătul, hai la pătul !

— Staneeee ! Hai, băăi !... Ioanee !

— Să nu scape nimic ! Dați foc peste tot, băi! Peste tot !

Butoaie mari, din care țîșnea vinul, se rostogoleau pe coastă în Leru. Și ăl de-i făcea vînt țipa :

— Păzea, măăă ! Păzea !

Înmărmurită, Petria rămase locului, în marginea rotocolului de pași, din noroiul căruia părea că-i vine greu să-și smulgă picioarele. Și nici-un gînd nu putea să desprindă, oricît se chinuia, din mintea ei învălmășită, în care atîtea se-ncîlceau și se pierdeau pe dată aiurea.

— Doamne, ce pălălaie ! murmura întruna, ca femeia proastă.

Și din focul acela întețit, care cuprinsese totul, creșteau acum zorii, limpeziți și înalți, pînă în temeliile cerului.

— Ehei ! izbucni ăl de făcuse mai adineaori pe mutul, un moș, apropiindu-se de Petria. Păi, așa este pe de-a rîndu', pe toată valea de la Tufeni încoace ! La Tufeni i-a dat foc morii lu' Simu, la Bîrla arde averea lu' Ciolmac, la Ciocrești mătăsăria lu' Șurligai... A venit Mărin Streche de la Tufeni, mă, capul răscoalei, și i-a sculat p-ai noștri din Malu ! Satu' cu mic, cu mare !... Să terminăm cu boierii ! i se dezlegă limba omului ; vorbea chiar cu o înversunare greu de ghicit în trupul lui puțin.

— Doamne, ce pălălaie !... șuieră Petria, neluîndu-și ochii de pe deal ; sacul îi scăpase din spinare, bîjbîia după el c-o mînă. Doamne, ce pălălaie !

— Vorbești a bobota ! se răsti moșul. Așa le trebuie !... Ăhă, să fi putut și eu !... Auzi, taică, mare noroc avu boieru', că e la oraș, altfel ne pomenea și-n mormînt !... Da' ea era acasă, conița... Hoața aia, ce ne mai jupuia !... Să zică bogdaproste că n-au prins-o mălurenii, sărăntocii, cît au alergat-o pe colea, c-o jupuiau d-adevăratelea și ei, pe loc !

— ...Da' un' s-a ascuns ?

Făcu un semn scurt cu capul bătrînul, spre ruptura malului, și Petira se cutremură : în umbra aceea tulbure, jos, văzu o femeie risipită pe zăpadă ; creierii i se sleiseră pe-o buturugă. Conița !... De-acolo, din ripă, își rînjea dinții albi, mari, ascuțiți dintr-odată. Apucase cu gîtul strîmb, ca și cum se încorda să-l ridice și, dacă buza ripei n-ar fi fost atît de sus, s-ar fi repezit să-i muște de ceafă pe sărăntoci. O să vedeți că nici acum ,că sînt moartă, nu scăpați, părea că amenință gura ei schimonosită.

★

Și, într-adevăr, la cîteva zile a venit armata și în acest ultim sat din țară în care izbucnise răscoala ; a venit și a tras în mălurenii învoiți pe moșia boierului ; pe cei care s-au ascuns i-a dibuit și i-a omorît în bătaie, i-a trimsi la ocnă. Numai al lui Tibă a fost iertat, fiindcă slobozise vitele închise în grajdurile conacului, să nu ardă de vii ; cine să știe că o făcuse de milă... Soldații au avut ordin să treacă și dincolo de girla Cotmenei, unde au scotocit, la rînd, în toate curțile oamenilor de sub coastă. La taica Dițana — ăl care, de la războiul cu turcii încoace de-abia se arănea și el c-o mînă — au dat de un lacăt luat după ce arsese conacul ; l-au bătut de-a zăcut bietul om o săptămînă. Încolo, n-au mai găsit decît căciula de vulpe a coniței la Petria lui Tertelea ; dar pe ea n-au apucat s-o mai bată: se întîmplase, c-o noapte în urmă, s-o lovească turbarea.

Era-nțelept ca Grecii

Savantului patriot Ion G. Coman

Era-nțelept ca Grecii, era-nvățat ca Platon.
Un cer arzînd de vise l-a-ntristat și totuși
O vale de driade și-o pajiște de lotuși
Lui i-au hrănit și limba și cearcănul de gînd.
A stat pe-această lume în piscul ei vibrînd
În meșlanic umblet ; și-n mersul ei rotund
Era o dimineață aprinsă de luceferi,
Grădină de zambile albe fumegînd.
Cerescul duh al stării în care se ascund
Comori plutind de vise și îngerii, pe rînd.
Era-nțelept ca Grecii, era-nvățat ca Platon.

Tot ce iubea în sine se prăvălea din cer,
Cu munți de stele-aprinse și raiuri de tăceri.

Unde-ai plecat, în care priveliște de stele ?
Tu ai cîntat tăria, nu aurul din ele.
Tu ritmu-ascuns al lumii l-ai auzit curgînd
Erai înalt ca Firea și soarele de blînd.
Unde-ai plecat tu, oare, tu ce-ai visat la stele
Cît toți poeții lumii la pulberea din ele ?

Ne vei rămîne-n toate o kalokagathie
Ce viața o încheagă-n sublimă armonie.

Vasile Nicolescu

constantin atomii

Veșnice amurguri

Trec amiezi spre veșnice amurguri
Dimineți se urcă spre amiezi.
Tot mai multe sate întră-n burguri,
Nordul se retrage în zăpezi.

Arborii par gata de plecare
Înșirați pe veacul unui drum ;
Ochiu-i pierde peste-un deal de zare,
Iepuri mari ciulesc urechi de fum.

Tot mai arar

Îmi scutur des privirea de frumuseți banale.
Prin suflet zac pustiuri cu oaze de noroc.
Mereu alte-nțelesuri îmi ies de-acum în cale,
Oricît cioplesc cuvîntul rămîne echivoc.

Tot mai arar, prin viață, ispitele mă-ncearcă,
Scadențele trăirii azi nu le mai ascund.
Și, totuși, nu se vede în zare chip de arcă..
De-atîta așteptare am devenit mai scund.

Cum nu mai sînt copilul mustrărilor nefaste,
Altarului de scuze păcate nu-i mai pun.
Vreau fulgerul ciocnirii cuvintelor contraste
Să-mi ardă existența din orice loc comun.

Feerii astrale

Amurgu-a tras cortina nopții iară.
Se culcă ziua-n pat de amintiri.
Pe scena lumii cîntă la vioară
O Lună zăpăcită de iubiri.

E-un vălmășag de feerii astrale
Născut din ceasul nopții efemer
Că se opresc și fluviile din cale
S-asculte melodiile din cer.

Chemare

Ne cheamă iar seninul de la munte.
Ne vom sui în piscuri temerari.
Cu laurii de vise noi pe frunte
Vom fi sub boltă cei mai statuari.

Iar vom privi cu ochi de bucurie
De pe Ceahlău – seducător Olimp,
Cum umblă vara blîndă pe cîmpie
Și trec pe zări convoaie mari de timp.

Nu-i nimeni vinovat

Bătrînii munți își schimbă iar culoarea.
E mult mai cald în nord decît în sud.
Și se confundă clarul sub răcoarea
Din depărtări ce nu se mai aud.

Nu-i nimeni vinovat că e-o părere
În ochii noștri cerul albăstrui,
Așa a fost prin zeci și zeci de ere...
O fascinantă boltă care nu-i.

Înaintăm pe drumul lin spre zare.
Sîntem de vraja firii răscoliți.
Copacii-n șir par gardă de onoare
Stînd trecerilor noastre neclintiți.

Trei drumuri

Mai arde orizontul în brațele mirării,
De ora asfințirii mi-s ochii osteniți.
Ogoarele se culcă sub umbrele-nserării,
Ies liliecii nopții din palide răchiți.

O Dunăre de aur domol din ceruri piere
Sorbind-o parcă Marea roșcatului amurg,
Spre satele din vale cu turle de tăcere
Trei drumuri, din trei dealuri, ca trei piriuri curg.

Țăranul

El vine dintr-o depărtare
De vremi care se pierd în ceață.
E blînd și are ochi de zare,
Privirea-i ca o dimineață.

Sub primul tril de ciocîrlie
Și-ntîiul buciumat de munte
Pămîntul doar pe el îl știe
Trudind cu zorile pe frunte.

Acasă s-a întors cu luna
Luminîndu-i drumul seara
Și-mpovărat dintotdeauna
El a ținut pe umeri Țara.

film

«Trenul de aur»

Iată că serialul **Trenul de aur**, publicat de Ioan Grigorescu în **Luceafărul**, a devenit în cele din urmă film — după un scenariu de Ioan Grigorescu, în regia lui Bohdan Poreba. Este vorba aici de istoria tezaurului polonez salvat în ultima clipă din mîinile nazistilor și transportat prin România, cu generosul concurs al autorităților românești, pînă la Constanța ; de aici tezaurul va lua drumul Africii și va ajunge apoi la Londra. În film însă, drumul tezaurului este urmărit pînă la Constanța. Colaborarea lui Ioan Grigorescu cu regizorul polonez Bohdan Poreba poate fi considerată o reușită în aria filmului de aventuri. Film de acțiune, urmărind îndeaproape traseul convoiului care transportă aurul, **Trenul de aur** face și legătura necesară cu istoria, fără să devină nici un moment didactic, fără să-și piardă ritmul și concizia ; îndelungata practică a lui Ioan Grigorescu într-ale documentarului istoric, ca și într-ale scenariului de film își spune aici cuvîntul — interpretat cu profesionalitate de regizorul Bohdan Poreba. Ambele părți angajate în producție — atît cea română cît și cea poloneză —, își fac datoria cu pricepere și indiscutabil talent. Tablou de epocă, dar și film de caractere, construit după modelul consacrat al filmului de aventuri, dar fără să repete poncifele genului, **Trenul de aur** reușește să fie un film viu, proaspăt și totodată necesar. Imaginea lui Marian Stanciu și Nicolae Girardi își aduce și ea din plin contribuția la realizarea atmosferei stenice, credibile în datele ei concrete.

În privința distribuției, „cele două părți" au însă criterii întrucîtva diferite căci dacă actorii polonezi — Vaclaw Ulewici, Ewa Kulinska și Arkadiusz Bazak —, „trag" mai mult spre firesc, estompînd asperitățile și evitînd contrastele, distribuția românească — și îi numesc aici pe Mitică Popescu, Gheorghe Cozorici, Dan Condurache, Mircea Albulescu și Val. Uritescu — „merge" mai ales spre pitoresc, spre culoare și parfum ; poate că motivul acestei ușoare nepotriviri vine și de acolo că partea română și-a pus la bătaie „artileria grea" a actorilor săi de film, în timp ce partea poloneză și-a folosit și „linia a doua"... Mircea Albulescu și Val. Uritescu, de pildă, reușesc portrete de o deosebită pregnanță, în vreme ce Vaclaw Ulewici, pe de altă parte, într-un rol principal, se folosește discret și cu măsură, dînd personajului exact doza de anonimat necesară. În orice caz regizorul nu se dă în lături să exploateze aspectul colorat al aventurii. Muzica Corneliei Tăutu impune, ca întotdeauna, într-o fuziune perfectă a stării cu imaginea — lucidă și sensibilă totodată.

Sigur că nu de la un film de aventuri așteptăm acea reflexie majoră, necesară, asupra istoriei, reflexie existentă în paginile tipărite în **Luceafărul**. Salvarea tezaurului polonez, într-un moment în care Polonia era părăsită de aliații ei, înseamnă mai mult decît o aventură, o concepție politică superioară, o fraternizare semnificativă într-o epocă a rinocerizărilor. **Trenul de aur** stirnește la asemenea reflexii prin adevărul istoric conținut.

Nicolae Mateescu

O viziune asupra spațiului spiritualității românești

Urmare din pag. 1

de certitudine : „E o retragere aici, în seminție ; / și ora care-și trimite / solii către-nțelepte fîntîni". În ciuda unei formidabile desfășurări de forțe, versurile lasă uneori impresia de monotonie. Numai trăirea directă a limbajului salvează multe zone de ariditate. Cel ce proclamă „moartea sentimentelor" rămîne un împătimit al vocabulelor sonore, ca în **Lilium breve** (1981), volum unitar prin tematica erotică tratată în orizontul purității (Angelo de Gubernatis în **Mythologie des plantes** apreciază crinul drept simbol erotic). Celebrarea iubitei în tonalități de „cîntare a cîntărilor" nu trebuie să ne inducă în eroare : această prezență diafană, suavă e subordonată unei viziuni a formelor pure. A sosit momentul să afirmăm că poetul se dovedește a fi un continuator al lui Dan Botta (vezi „Eulalie : sunetcrin"). Dincolo de „rostirea frumoasă", întîlnim hierogamia elementelor, metamorfoza interioară a lumii, sensibilitatea la posibilitățile incantatorii ale cuvîntului, plonjarea în stratul autohton. Semnificativă pentru nivelul „construcției arhetipale" ni se pare următoarea „Autobiografie" : „Sînt fiul Muntelui și al Mătcii / sub curcubeu / și mă numesc Făt-Frumos. / Cred în stejar / și-n verticala bradului din Carpați. / Cred în Muntele împurpurat cu păsări, / cred în Matca luminoasă a Fluviului. / Ocrotesc nunta furnicilor / mreana zbătîndu-se-n mișcătoare nisipuri, / logodna crinilor peste beznă. / Lupt / pînă-nflorește gresia, pădurea de sloiuri, / la casa-soarelui legănată sub curcubeu. / Apun și răsar în inel de diamant, / mereu izvor cu dor pe infinite-oglinzi". Să reținem frecvența figurilor verticalității, ca și o serie de „entități" ce configurează spațiul spiritualității românești (Muntele, Matca, Bradul, Curcubeul, Nunta).

Poetul potențează mitul mioritic prin depistarea unor filoane arhetipale, figurînd o **ars poetica** bine articulată, seducătoare prin sugestii și convingătoare prin realizare. Ultimul său volum, **Peregrinul în azur** (1984), eliberează sensurile profunde ale jertfei. „Peregrinul" este „solul" către Zalmoxis, „săgeată zvîcnind / din arcul clipei eterne" așteaptă „aruncarea-n trei sulițe, în fața purpurei...". El ilustrează, de fapt, condiția creatorului. Poeme precum „Crinul și curcubeul", „Kogaion", „La floarea de stîncă" sau „Cavalerul trac" conțin datele unei adevărate cosmologii carpato-danubiene. De aceea, volumul se încheie firesc cu o **geografie poetică** ale cărei patru „puncte cardinale sînt **Moldovalahia**, „acoperiș în două aripi / pentru toate melodiile Istrului..." **Oltenia**, „argintul viu / jucînd / în toate oglinzile Dacoromaniei", **Transilvania** „limbă de jar / dogorînd cerul" și **Maramureșul**, „încrețită frunte / de suprem zeu hiperboreu".

Dar starea de **„încîntare"** e foarte apropiată de aceea de **„uimire"** ; pericolul narcisismului poetic este real. Credem că Ion Pachia Tatomirescu, reprezentant notabil al **generației retragerii la matcă** (al „refluxgenerației", pe care o și teoretizează), va păstra cumpăna („curcubeul") între manierism și originalitate. Iar dacă va renunța la stilistica exterioară a majusculelor și a grafiei explicative, care tulbură emoția lirică, notînd-o din sfera ei specifică, vom putea vorbi despre un poet întreg.

REMEMBER

POEŢII, CÎND ERAU TINERI... (XXVII)

Venit-a la Cluj flăcău de pe Argeş

De pe Argeş în sus, ar trebui adăugat numaidecît, deşi locul său natal e frumos nespus, ca şi pe Argeş în jos, cum zice balada şi marele poet conjudeţean : Comuna Aref în care s-a născut, după numele ei vechi, fiind o aşezare de pămînteni, cum se şi numeşte un sat învecinat, era consemnată în hrisoave şi acte voievodale drept Hareş şi Herişeni. Aici i-a fost dat să vină pe lume poetului atît de drag inimii noastre, la 24 februarie 1943, din părinţi învăţători : tatăl, Gheorghe Bădescu, localnic şi mama, Elena, de fel din Gorj, adică din Oltenia de sus, luînd termenul nu numai în accepţiunea geografică, ci şi spirituală. La anii cuveniţi, adolescentul Horia Bădescu avea să ia drumul liceului, şi nu oriunde, ci la vestitul aşezămînt liceal „Vlaicu Vodă" din Curtea de Argeş, tocmai pe vremea cînd pămîntul său natal era împresurat de construcţiile marii hidrocentrale din această zonă. Beneficiind de îndrumarea aleasă a doi distinşi profesori ai săi, Ion Rizescu, de limba şi literatura română, şi Dracu Moldovanu de la catedra de discipline filosofice, prin clasa a XI-a începea să gîngurească poezie, să devină „stihuitor", deocamdată fără pretenţii.

Abia în 1964, cînd era student la Cluj, îi încredinţa, la „Tribuna", poetului Miron Scorobete o baladă. De ce student la Cluj ? Pentru că avea unele antecedente transilvane prin tatăl său care fusese învăţător la Ciucea cîţiva ani, bucurîndu-se de găzduirea la castel chiar a lui Octavian Goga. Anii aceştia de romantism academic, cum numai la Cluj-Napoca se mai pot întîlni, avea să-i evoce într-o mişcătoare „Baladă studenţească" din volumul „Starea bizantină" (Ed. Dacia, 1983).

„Ah, filologi zvăpăiaţi de la Cluj!"

Prima ispravă editorială a flăcăului venit de pe Argeş a fost plachetă „Marile Eleusii", tipărită în 1971, la editura clujeană Dacia, după care a mai editat încă 7 cărţi, una mai revelatoare ca alta, ca teme tratate, ca artă literară, nu o dată de maestru. Şi pentru ca lectorii şi iubitorii săi să aibă o listă bibliografică absolut la zi, le vom transcrie titlurile, indicînd în paranteză editurile şi anii apariţiei : „Neveăzutele urse" (Ed. Dacia, 1975), „Magda Isanos", eseu (Ed. Albatros, 1975), „Cîntece de viscol" (Ed. Eminescu, 1976), „Anonimus" (Ed. Dacia, 1977), „Ascunsa trudă" (Ed. Eminescu, 1979), Parada măştilor", eseu despre Grigore Alexandrescu (Ed. Albatros, 1981), „Joia patimilor", roman (Ed. Cartea românească, 1981), „Recurs la singurătate" (Ed. Eminescu,1982), „Starea bizantină" (Ed. Dacia, 1983), „Apărarea lui Socrate" (Ed. Eminescu, 1985), eseul „Meşterul Manole sau imanenţa tragicului" (1987) la Editura Cartea românească, prima sa încercare de a valorifica teoretic cunoştinţele şi experienţa literară în domeniul folclorului.

Considerat la debutul său un neoromantic, cu o sensibilitate molcomă (aparent zicem noi), turnată în blinde rigori prozodice (destul de multe şi de complexe, am mai adăuga în paranteză), frizind marea tematică spre a o duce la realitate, venea în literatură nu numai de pe nişte meleaguri estetic pecetluite, ci marcat şi de antecedentele bizantino-clasice ale marii ctitorii de pe Argeş, de contactul cu folclorul, mult amplificat de cînd se află la Cluj-Napoca. Oricum, deşi coarda pe care cîntă, e romantismul diferitelor şcoli şi perioade, pe partituri asumate, cum ar zice Nichita Stănescu despre lecturi, prin aceasta înţelegînd în primul rînd poezia lui Villon, Edgar Poe, Baudelaire, Apollinaire, a romanticilor germani de la Hölderlin la Rilke şi Trakl, a seducătorului liric rus Serghei Esenin, nu în ultimul rînd izvorul curat ca lamura al poeziei populare, cum o caracteriza Eminescu, precum şi balada şi romancero-ul de origine spaniolă. Fără îndoială că şi la el, ca la toţi poeţii tineri, tutelar rămîne poetul nostru naţional, Mihai Eminescu. Prima poezie din plachetă de debut, „Marile Eleusii". **Zăpezile**, deşi are o viziune romantic-septentrională, valhalică, precum ar fi catalogat-o Eminescu, conţine, în acelaşi timp, într-un al doilea cînt al ei, inflexiuni, — răsunete din „Clopotele" lui Edgar Allan Poe : **Prin timp aud un corn de vînătoare, / de cauţi pasul sub zăpadă-i stea, / şi de te-apleci pe unde poţi vedea / Oeola, Oeola ? / / Departele de mi-l îndrum / în care cumpănă voi sta / cînd zeul alb mă va-ntreba / Oeola, Oeola ? / / De se rosteşte dar un cînt / al ierburilor ce-or urma, / alcătuiri de păsări vor zbura, / Oeola, Oeola ? / / Dar numai între o zi şi altă zi / zăpezile mă vor acoperi / şi nu vei şti şi nu vei şti / cum ingînd Oeoli, Oeoli !**

Apollinaire e invocat în mod special într-un memorabil catren : **Să ţi se ducă viaţa precum un tren de noapte, / să-ţi pună anii laţul suindu-te la cer / şi agăţat de grinda luminii să te poarte, / sub podurile lunii, rizînd, Apollinaire.**

Ca să nu mai vorbim de principalul său magistru, François Villon, căruia îi adresează o întreagă epistolă, zisă în şugubeaţa domniei sale meşteşugărie, aşa cum ne-a redat-o atît de colorat învăţatul tălmăcitor Romulus Vulpescu : **Vezi dar, că de te strinse Doamna / Ibovnic nu i-ai fost de leac. / Laşi, tîrfe şi nerozi de-a valma. / La inger nou acelaşi drac. / Orînduiala-i pe de rost, / Nimic nu schimbă la darac, / Că toate sînt precum au fost.**

Nu lipsesc nici unele rezonanţe horaţiene (vezi „Labuntur anni" sau „Carpe diem"). Principala notă „la" rămîne însă poezia populară, Eminescu (mai ales cel din „Trecut-au anii") şi uneori George Bacovia. Nu lipsesc nici sugestiile plastice, de la cele numite, ale lui Goya şi El Greco, la flamanzi, între care distingem reverberaţiile luminoase potolite din Vermeer. Dintre poeţii contemporani se potriveşte sau s-ar potrivi la glas cu Tudor George, Gheorghe Tomozei, Emil Brumaru, Nichita Stănescu (mai ales în elogiul atotputerniciei fiziologice a cuvintelor) şi cu un poet cu care nu e familiarizat din motive de absenţă din librării şi biblioteci, Mihu Dragomir, dar pe care vi-l recomandăm spre citire sau recitire. În sfîrşit după o asemenea avalanşă de lecturi pe care le-am prăvălit asupra capului său, cititorul se poate întreba : Dar unde mai e Horia Bădescu cel autentic, original şi mult îndrăgit de publicul iubitor de aici. Tocmai în acest aliaj sui-generis, deloc eteroclit, dimpotrivă foarte omogen, armonios — răspundem noi.

★

Fără îndoială că opera lirică a acestui poet de excepţie, ar merita cel puţin un eseu mai amplu ca acelea pe care autorul le-a consacrat Magdei Isanos şi lui Grigore Alexandrescu, eseuri ce dezvăluie un comentator nu numai pasionat al respectivelor teme, în cadrul cărora face disocieri, şi pertinente şi autoritare ca originalitate, dar spaţiul rubricii noastre nu ne permite o asemenea întreprindere. A propos de eseuri, ar trebui făcută o observaţie : că ele sînt rezultatul căutărilor literare creatoare, în realizarea unor cărţi de poezie, deci concretizările teoretice ale elaborărilor practice de vers. Apoi, trebuie să mai observăm că ele ni-l înfăţişează pe autor şi ca un om de carte, fiind total deosebite de încercările teoretice chiar ale unor poeţi consideraţi mari.

Ocupîndu-ne de poezia propriu-zisă, distingem de la bun început cîteva detaşări : pe planul apariţiilor editoriale volumele „Anonimus" şi „Starea bizantină" sînt cele mai reprezentative, iar pe planul substanţei poetice, al temelor abordate 3 mari obsesii şi preocupări ale marii poezii : moartea, dragostea şi trecerea timpului, direcţii în care Horia Bădescu are, iată mai pronunţăm încă o dată cuvintul ce a revenit în însemnările noastre, destule capodopere adevărate.

Cunoaşterea atît de în profunzime, de neuitat a liricii populare de către Horia Bădescu ne dă cîteva creaţii unice, pe care le vom cita fără nici un comentariu, ele neflind singure în acest „Anonimus" : **Pe dealul cu florile / ajungă-ne zorile. / Pe valea cu apele / coboară-se pleoapele. / / Pe munţii cu vinturile / spele-i-se gîndurile. / Pe cerul cu bolţile / lege-ni-se sorţile !**

Sau : **Bate vîntul serilor / lacrimile merilor, / bate vîntul nopţilor / lacrimile bolţilor, / bate vîntul norilor / lacrima ninsorilor, / bate vîntul fagilor / lacrimile dragilor.**

Să cităm tot dintre aceste creaţii memorabile pe cea pe tema urîtului, motiv poate unic al metafizicii noastre populare, care ne aminteşte o exemplară scurtă poemă din „culegerea populară" a lui Mihai Eminescu, dacă nu ne înşelăm bibliografic : **Urîtul unde coseşte / Tot plouă şi viscoleşte / Şi de vreme nu-i nădejde ! Dragostea unde adună / Tot soare-i şi vreme bună / Poţi stringe finul pe lună.** Şi iată şi capodopera în spirit popular a lui Horia Bădescu : **De urîtul ce mă ţine / înfrunzesc la rădăcine, / cu ploile peste mine. / / De urîtul ce mă vrea / putrezeşte liniştea, / mă cuprinde miriştea : / / m-au scăzut amiezile / m-au cernit livezile / m-au albit zăpezile !**

★

Deocamdată punct, sau punct şi virgulă, căci autorul mai are cîteva asemenea piese unice şi în volumul „Starea bizantină", pe care-l vom comenta numaidecît. Mă refer la „Balada lui Ioan fără ţară", la „Balada menestrelului", „Mică baladă cu hei", „Balada morţilor". În rest baladele lui Horia Bădescu, să remarcăm că innobilează şi această specie poetică sau mai ales asta, cu o nostalgică rezonanţă villonescă, fără a fi nişte imitaţii sau filiaţii chiar dacă uneori versurile ne trimit, prin titlu mai ales, la model. Cînd profunde, fructificînd experienţa cîştigată în eseul despre Grigore Alexandrescu, cînd galante în cel mai autentic stil bizantin ca lux şi delicateţuri metaforice, Horia Bădescu ne oferă piese de-a dreptul excepţionale, asupra cărora iar nu mai zăbovim. Dar excluzînd pe cele mai direct villoneşti, ca sorginte, ca afinitate — ne referim la „Balada nesfîrşitelor zăpezi", „Balada toamnelor tîrzii", „Balada crişmei lui Mongolu" sau „Balada gureşei Coquette" de un pitoresc de invidiat pentru orice creator în acest spirit (ne gîndim inclusiv la memorabilul Ahoe — Tudor George, cel din „Baladele singaporene") să nu uităm a cita „Închinarea finală" : **Precum e scris ne-om duce-n rînd / şi risipi-ni-se-va stolu' / dar pentru tot plătim c-un cînt / prea cuviosului Mongolu'.**

Să ne oprim totuşi asupra acelor balade eroice, galante sau sarcastic-sociale. Se numără printre acestea, pe lîngă citata deja „Balada lui Ioan fără ţară", „Balada lui Dracula", şi „Balada voievodului" şi să nu uităm baladele de rezonanţă socială, a „Micilor burghezi" şi a „Celor care vor războ".

Deocamdată doar atît despre acest mare poet.

Niculae Stoian

O istorie în imagini a literaturii române contemporane

Văzută de Ion Cucu

Gînd pentru marele poet al „Necuvintelor", Nichita Stănescu

Portret al artistului la o aniversară: Ion Vlasiu

Fănuş Neagu la bordul unui transatlantic în drum spre Insula Mare a Brăilei

Completări la „Tînărul Rebreanu"

Urmare din pag. 1

grăniceri (care să fi beneficiat de burse şi ajutoare în această calitate). Nici Chiuza, nici Becleanul nu făcuseră parte din cele 44 de comune grăniceresti, libere şi desiobăgizate, din districtele Năsăud şi Bistriţa care au compus regimentul de graniţă între 1762—1851. Regimul militar cu un mănunchi de libertăţi, drepturi şi cu averi comunitare, din care s-au întreţinut şcolile româneşti, bisericile şi chiar o administraţie locală românească, era specific doar acestor localităţi, şi cu privilegii pentru ceei care îşi dovedeau descendenţa. Or, Liviu Rebreanu nici, măcar nu se născuse în unul din aceste sate ; Tîrlişua era în afara zonei grăniceresti, iar în cele două în care copilărise, doar Maieru era localitate grănicerească, vestită odinioară ca şi alcătuire pentru şcolile triviale.

Aşadar, la una din acestea, la „norma" din Năsăud, îl aduseră părinţii la vîrsta de 8 ani pe Vasile Rebreanu în 1870. Dar nu „după ce **băiatul urmă un timp şcoala confesională din sat"** (p. 38), cum se arată în carte, şi despre care nu există nici o probă. Dacă ar fi fost aşa, ar fi intrat în clasa imediat următoare. De la Năsăud fusese înscris în clasa I ; chiar şi la reluarea după 2 ani de întrerupere din cauză de boală. Problema şcolarităţii pînă la absolvirea inclusiv a preparandiei de la Gherla, a tatălui scriitorului, şi obţinerea titlului de învăţător **cu diploma nr. 110/1881 (şi nu în 1884 — cum declara Liviu Rebreanu)**, a fost lămurită pe baza documentelor oficiale ale instituţiilor de instrucţie prin care a trecut Vasile Rebreanu. Înscrierea la altă şcoală, unde **„timp de doi ani el se va mulţumi să urmeze un curs de notari la Făgăraş (1881—1883), mai pe măsura buzunarelor sale...",** este o supoziţie formală. În primul rînd că buzunarele fiului foştilor jeleri erau goale încă de la Gherla unde ca să termine şcoala s-a miluit de el Episcopia gr-cat. de-acolo, şi i-a aprobat cererea ca să mănînce gratuit la cantina Seminarului teologic. E drept că a fost „adjunct notarial" la Tîrlişua, şi e posibil să fi făcut şi oarecare şcoală pentru funcţia asta, un curs de cîteva luni, dar **despre Făgăraş şi cei doi ani încă nimeni nu a oferit urmă de document.**

Deşi se ştia certă data naşterii lui Liviu Rebreanu, **27 noiembrie 1885**, după scrierea frumosului capitol V — **„În căutarea cometei"**, involuntar N. Gheran o mişcă din siguranţa de pînă acum. Să fie eronată data din documentele de naştere ?... Erori s-au comis şi cu privire la sfîrşitul prozatorului, din partea celor care aveau datoria sacră să nu greşească ; scriindu-se într-o carte că a decedat la 2 septembrie, şi încă repetînd că : „Sfîrşitul va surveni fulgerător în noaptea de 1 spre 2 septembrie 1944, ora 2 fără 10". Îndoielnic, de altfel, debutează capitolul privitor la actul de naştere, arătînd că : „În matricola parohiei Tîrlişua (din fosta Diaceză Cluj-Gyula [sic !]), ivirea pe lume a lui Liviu Rebreanu este înregistrată astfel : Nr. curent 3. Anul, luna, ziua naşterii : 1885. Noemvre. 27. Anul, luna, ziua botezului şi miruirii : 1886. Ianuar, 13..." (p. 80) Inexact ! Cînd, la ce dată a fost înregistrată naşterea ? Aici e toată problema, că **nu a fost înregistrată naşterea în 27 noiembrie 1885, ci cu această dată în 13 ianuarie 1886 !** Iată cum e scris exact în Matricola botezaţilor, fila 33 verso, din 13 Ianuarie 1886, dată cînd a fost botezat : Vasiliu Liviu Rebreanu s-a născut în „1885, noiembrie, 27, în Tîrlişuam nr. casei 43". Deci, nu „data naşterii apare într-un act de botez, eliberat la 13 Ianuarie 1886", cum scrie N. Gheran (p. 84), ci atunci a fost înscris în Matricola botezaţilor, indicîndu-se retroactiv data naşterii. De ce s-a făcut înregistrarea cu atîta întîrziere, precum şi asupra altor nedumeriri, nu-i cazul a încerca aici răspunsuri. Dar asocierea cu „ploaia de stele" e nemijlocită, de vreme ce a fost adusă în carte, sugerînd altă dată decît cea a naşterii înregistrate, cum reiese din rîndurile autorului : „Deci este adevărat ! E drept că «sîmbătă seara» («între orele 8 şi 11 noaptea»), înseamnă sfîrşitul zilei de 28 noiembrie 1885 (nu 27 nov. orele 3 dimineaţa, cînd s-a născut L. R.), dar ce contează ? ! «Ploaia de stele» a existat ca atare, indiferent dacă simbolizează ceva sau nimic, ea înscriindu-se în biografia afectivă a scriitorului (p. 92). Citva tot contează ! Dacă a fost coincidenţă, naştere — ploaia de stele, întrebarea ce se pune e următoarea : ce a fost firesc să reţină cei ce vor evoca cele două evenimente, data calendaristică a zilei după aproape şapte săptămîni (47 de zile) cînd se va face înregistrarea în Matricola botezaţilor, sau ploaia de stele ? Dacă într-adevăr au coincis evenimentele, Liviu Rebreanu s-a născut **duminică 29 noiembrie 1885** (stil nou). Şirul completărilor este mai lung.

Sculptură de Bela Crişan

REMEMORĂRI

Craiul munţilor (III)

Cum arăta Avram Iancu în vremea revoluţiei ? Ce fior cladat transmitea el miilor de moţi care-l cunoşteau sau poate nu-l văzuseră niciodată, dar făptura lui omenească şi-o reprezentau vie şi adevărată, aureolată încă de pe atunci cu nimbul legendei ! Ce calităţi deosebite avea acest tînăr bărbat din inima Apusenilor, care l-a fascinat şi obsedat pe Eminescu ?

Să ne întoarcem în timp şi să încercăm o reconstituire, ajutaţi de mărturiile celor ce l-au cunoscut.

„Iancu era unul din junii cei mai frumoşi ai timpului", declară Bariţiu precizînd : „noi am cunoscut pe Avram Iancu foarte bine, am stat cu el şi în corespondenţă. (Unde se găsesc oare aceste scrisori ?). În octombrie 1852 după ce îl lăsară să iasă din casarmă şi să şadă la amicul său Elie Măcelaru împreună cu tatăl său, am stat şi noi patru zile la Sibiu".

Şi cunoscîndu-l foarte bine, apărîndu-l în vremea cît denigratorii bine cunoscuţi vroiau să-i anuleze personalitatea, face o remarcă edificatoare a cărei supleţe aluzivă mă farmecă şi-mi bucură inima : „A mai avut naţiunea română pe un Iancu în secolul al XV-lea, adică **Ioan Corvin de la Hunedoara**, spaima sultanilor şi a tuturor turcilor, **salvatorul** Ungariei şi al creştinismului, consolatorul românilor transilvăneni şi bănăţeni [...] Să fie oare că acel nume mare trecut prin tradiţiune din străbuni la strănepoţi va fi fost un ecou fermecător în auzul generaţiei de la 1848 ? Pentru ce nu ? Distanţa în timp era de numai 400 de ani, apoi popoarele conservă şi propagă nume şi evenimentele **mult mai vechi** tot numai prin tradiţiune".

Apropo de evenimente şi **nume**, stau şi mă întreb, şi probabil voi fi ajutat să găsesc un răspuns plauzibil sau, oricum, „ştiinţific", ce fel de elan sau inspiraţie i-a îndemnat pe străbunii străbunilor mei să-şi boteze feciorii cu nume atît de **muzicale**, ca să nu spunem altfel : Ovidiu, Traian, Gelu, Aurelian, Ioan, Mircea, Octavian. Numai pentru simplul fapt că ar putea deveni cîndva **traductibile ?**

Şi totuşi, cum arăta Avram Iancu şi ce fior sublim şi ce elan de neînţeles insufla el miilor de moţi care l-au cunoscut sau nu ?

Memorandistul Rubin Patiţia, unul dintre cei mai devotaţi luptători pentru destinul naţiunei române, va scrie în revista „Transilvania" : „Eu care am petrecut doi ani de zile de studii la Cluj am să menţionez una din trăsăturile sale caracteristice nu mai puţin însemnate, adică popularitatea de care s-a bucurat încă din anii de studii de la Cluj cînd se împrietenise de preferinţă cu studenţii săraci pe care-i ajuta cu cărţi, cu haine şi uneori cu bani, iar la adunarea de la Blaj deşi fusese invitat la masa verde el preferi să stea în mijlocul poporului unde cu un steag mare în mînă dădea semne. Acestea le ştiu de visu".

Imaginea acestui bărbat tînăr şi încă pe atunci mai puţin cunoscut e descrisă astfel : „Bărbat bine făcut, cu fruntea lată, cu trăsături regulate şi **blinde**, (sublinierea noastră) fără barbă şi cu mustaţă stufoasă. Statura peste mijlocie cu un piept bine dezvoltat".

Axente Sever, celebrul tribun şi prieten al conducătorului luptelor din 1848—1849, îşi aminteşte că „Avram Iancu din suma de 5 000 de florini plătiţi de oraşul Abrud cu ocazia dezarmării gărzii maghiare, întreaga sumă a cheltuit-o pe opinci pe seama luptătorilor săi din Albac, Scărişoara şi Vidra".

I. Gorun îşi va aminti la peste cincizeci de ani de la dispariţia eroului : „Da, l-am cunoscut pe Avram Iancu, am privit în ochii lui întunecaţi şi am pipăit mîna lui aspră. Dar ce eram eu pe atunci ? un copil nu prea mic ca să nu pot înţelege ce putea fi un rege detronat, dar nu destul de matur ca să-mi dau seama de întreaga tragedie pe care am înţeles-o mult mai tîrziu".

Unul dintre viceprefecţii armatei din munţi, într-o scrisoare patetică, sintetizează crezul întregii iobăgimi române, care vedea în tînărul tribun al Aurariei Gemina întruchiparea speranţelor de veacuri visate. „Mai bune şi mai dulci sînt porunciile tale şi poporul cu peste fire iubire ascultă glasul tău ; cînd le citesc lumina de la tine pare că reînvie".

Aleca Russo care-l văzuse la Adunarea de la Blaj şi-l auzise vorbind româneşte, confesîndu-se unui prieten, copleşit de simplitatea măreaţă a zeilor de mii de ţărani, rostea cutremurat „într-un moment de înfocare aş fi dorit să nu se mai fi născut teclori de boieri".

Poporul, moţii lui care l-au adulat şi l-au iubit, au ştiut să-l facă nemuritor prin strălucitul catren care-l plasează în pantheonul eroilor lumii : „Boii-s cu coarne de ceară / Om ca Iancu nu-i în ţară / Boii-s cu coarne de spume / Om ca Iancu nu-i în **Lume**".

Şi spre a încheia cu Gheorghe Bariţiu reamintim frazele în care i-a surprins extraordinara personalitate, măreţie şi popularitatea de care se bucura şi se bucura încă în simţirea cea mai curată a poporului român : „Avram Iancu a fost pentru noi unul din acei bărbaţi cu adevărat providenţiali, încălzit şi pătruns în adîncul sufletului său de sacrul foc al libertăţii".

Remarcînd contextul social istoric în care s-a născut şi a luptat Craiul Munţilor, eminentul istoric ardelean conclude : „În viaţa popoarelor sunt unele momente estraordinare şi epocale, momente de viaţă şi de moarte, cînd ele îşi leagă soarta lor de cîte un nume, de cîte un individ, căruia îi urmează oarecîcum orbeşte, la bine şi la rău ca prin un farmec sau prin predestinaţiune. Însă tot aşa este iarăşi adevărat că numai epocile estraordinare produc oameni estraordinari, precum şi că numai popoare ajunse la un grad oarecare al conştiinţei de sine (...) îşi aleg sau recunosc de conducători pe bărbaţi de aceia care au venit tocma la timp, nu atît ca să vorbească, cît mai virtos să lucre, bărbaţi ai faptelor, ai acţiuni care ştiuseră a-şi identifica interesele lor cu ale poporului şi se inspiră de mărirea epocei în care au ajuns".

Şi totuşi, cum arăta Avram Iancu ? Ce fior sublim şi ce elan insufla el miilor de moţi care l-au urmat fără şovăire ?

„El este de o statură, formă şi compacţie a trupului de migloc, serios, de aceia cam melanholic şi puţin vorbitor, dar cu atît mai afund gînditor. [...] fără inima sa învăpăiată [...] pentru dragostea naţiunii sale şi a patriei".

Mircea Micu

POST RESTANT

Între atîtea semne ale unei primăveri atît de năzuroase există încă unul şi din punctul nostru de vedere : textele pe care le primim (din ce în ce mai numeroase) au ca unic subiect... primăvara. Ghiocei, soare, muguri, păsări călătoare, bărci, aer cald, cer senin, duioşii, miresme proaspete, fete, băieţi, haine subţiri, zefir, iubiri, adieri, primele emoţii, terase, gesturi stingace, pui, sîngele care clocoteşte, părul lung, eleve, elevi, case abia văruite, ori abia construite, zambile, garduri vopsite în verde, tineri şi bătrîni pe alei, fotbal minut cu minut, telefoane matinale, muzică grea, medie şi uşoară, versuri, mărţişoare, viorele, berze ş.a. Toată recuzita, ori, cum spun tinerii noştri corespondenţi, tot tacimul ! Desigur, această butaforie scrisă nu ne supără, dar nici nu ne entuziasmează, motivele acestei „operete" care se doreşte operă fiind multe şi binecunoscute. Nu vom fi noi, de aceea, împotriva unui anotimp pe cît de popular, pe atît de aşteptat, dar ne vom vedea de treabă, cum am promis, uitîndu-ne în urmă cu gîndul ce pare absurd de a ajunge pînă la urmă la zi cu răspunsurile.

★

HANDREA ALEXANDRU, Braşov. „Debutul literar, să mă exprim astfel, îl datorez istoricului şi criticului literar M. N. Rusu — pe vremea cînd era la «Amfiteatru», unde am publicat prima proză... Dacă prozele alăturate, «Carburatorul» şi «Imposibilul nu există...» vă plac — eu ştiu ? — vă rog să le propuneţi a fi publicate în paginile revistei «Luceafărul», fapt pe care mi l-a promis mai demult prof. Matei Gavril, dar... se vede că m-a uitat...". Nu ştim dacă cei doi sus-amintiţi v-au uitat sau nu, deşi este firesc să se fi întîmplat aşa în lipsa altor semne din partea dv. Oricum, ar fi trebuit să insistaţi. În ce ne priveşte, am remarcat şi într-o proză şi în cealaltă că nu ştiţi cum se scrie corect „să ştii, dar ştii, ştii", dv. economisind i-urile (sau poate e o greşeală de dactilo ?). Am mai remarcat că sînteţi foarte bine documentat („În vitrina barului erau cîteva sticle cu o băutură viu colorată, două borcane de **nes**, o tabletă de ciocolată şi trei conserve de suc de ananas"), iar în ceea ce priveşte războiul alternaţi între scenele crîncene cu cele neserioase („Intestinul îi era spînzurat de o creangă, plămînii îi atîrnau pe o alta, iar un picior i se oprise pe o buturugă..." şi „Eram şi noi rău îmbrăcaţi, dar ei erau deplorabili în privinţa hainelor militare... îi şedea mai bine aşa, cu chica la vedere, nu ascunsă sub bonetă ; era mult mai şic"). Cînd portretizaţi aveţi haz („El păşea într-un fel tare caraghios, crăcănat şi adus din spate, de parcă ar fi avut ceva în pantaloni" (n.n. — şi n-avea ?). Femeile sînt prea fierbinţi iar tinerii sînt „fără cine ştie ce griji" (n.n. — aşa să fie oare ?). Vă ridicaţi, deci, la o înălţime mult prea mare, de unde nu mai distingeţi decît şabloanele apăsate, viu colorate, în defavoarea detaliilor de viaţă adevărate. Coborîţi, dacă se poate, chiar în uzina în care lucraţi. Aşteptăm.

VIROVIA SEVER, Drobeta-Turnu Severin. Acum, cînd vă răspundem, bănuim că aveţi 26 de ani şi că aţi înţeles că a învăţa să baţi la maşină este oricum ceva folositor. Parabolele dv. mi-au amintit de duminicile copilăriei, deşi nu sînt tot atît de limpezi ca acelea. De aceea, vă aşteptăm şi cu altceva, mai aproape. Eventual şi cu o întîlnire, la redacţie.

MARIAN DRUMUR, Timişoara. Cele două proze trimise sînt, totuşi, insuficiente pentru găsirea unui răspuns care să vă folosească. Deocamdată, n-am putut constata decît două feluri de a scrie total deosebite : o proză satirică, demnă de „Urzica", şi una trăznită, demnă de a fi uitată înainte de a fi citită. Deci ?

C. C. PLATON, Oradea. Tot spre revista „Urzica" vă îndrumă paşii. Ne-a plăcut, totuşi, ceva care pare ca o confesiune : „...Iată, a trecut mai bine de un an de la strălucitul meu debut într-o revistă literară, între noi fie vorba o prăpădită de povestioară, e drept picantă, trecută mai întîi prin fel de fel de concursuri, citită şi răscitită la cenaclu, scrisă şi rescrisă de mine pînă am ajuns aproape s-o dau gata. Vreau să subliniez de bună credinţă că pentru început consider tot ce am spus mai sus perfect îndreptăţit, orice ar afirma cineva, pentru mişcarea artistică de masă, izvor nesecat de afirmare a talentului acestui popor. Adaug cu toată convingerea că eu nu sînt şi nu intenţionez să fiu decît un amator în materie de literatură, unul dintre aceia care se mulţumeşte cu foarte puţin, prea leneş şi prea indolent pentru a deveni vreodată scriitor cu adevărat. Foarte rar mi se întîmplă să-mi aud rotile umblîndu-mi prin **creieri** (s.n.) în capul meu mare şi bleg". Şi atunci de ce ne mai încurcaţi ? Sau...

ADRIANA CRISTESCU, Bucureşti. „Griuşorul", trebuie să se facă lan pentru o recoltă bună. E bine însă că aţi reuşit să expediaţi unei redacţii încercarea dv. E un prim pas. Îl aşteptăm pe al doilea.

SERGIU IONIŢĂ, Deva. „...Sînt bucuros că aţi avut bunăvoinţa de a vă apleca cu **pioşenie** (s.n.) asupra lucrărilor mele literare...". Chiar aşa, cu pioşenie, să citim : „...Trup de fecioară şi inimă de **amentă** (s.n.) pătimaşă, suflet de adolescent şi creier de telal evreu...". Sau : „Chiar acum mi-a trecut prin cap că, dacă nu era Maioreşcu, Eminescu s-ar fi însurat şi ar fi legănat copiii Veronicăi în loc să scrie atîtea capodopere...". Nu.

Iulian Neacşu

CUMPĂNĂ

Aşchii

I. Oameni şi cuvinte. „Capcana face parte din structura materiei, deci formula ei se răsfrînge asupra naturii şi societăţii. Aisbergul ţine şase şeptimi sub apă şi o şeptime o lasă să fie vizibilă. Noi reuşim să intrăm în contact, prin simţuri, cu această şeptime iar prin inteligenţă să suspectăm aparenţa ei. Cele şase şeptimi, acolo este problema, acolo zburdă mulţimea surprizelor permanente. Aisbergul alunecă imperturbabil în oceanul oricărui domeniu. Cînd fiara aleargă prin pădure după victima ei şi pică în capcana întinsă cu dibăcie de vînător, ştim că în capcană stă subterana aisbergului său. Căci fiecare fiinţă are un ghetar. Vaporul Titanic este lupul, este vulpea cu blană de argint, este iepurele prins în laţ, este tigrul săltat deodată de la pămînt într-o plasă puternică, bine ascunsă în crengile băştinaşe. În frazele pe care le spun cu acum, nu este exclus să înainteze, dus de curenţii limbajului, aisbergul acela minunat. Ghetarul există în două medii deosebite, al aerului şi al apei. Un alt lucru poate exista, în acelaşi timp, în două, trei sau mai multe medii şi unul dintre acestea ne rămîne necunoscut pînă în clipa dezastrului. În acel mediu îşi păstrează entitatea veninul".

II. Un gînd socratic. Dacă sileşti să te cunoşti bine pe tine însuţi, ajungi să fii un om cult. El cunoaşte o sută de cărţi importante dar, scris sau nescris, nu are acces la cunoaşterea de sine. Aceste fraze ar trebui să-şi comunice adevărul şi falsul.

III. Expresii. Fulger corupt, drumu-i drept — cararea-i şaşie, şapte fraţi pătaţi, buchetul de copilării şi orga albă, ţigănci măturînd dimineaţa pe trotuare aureolele îngerilor, greieri străluciţori ca farul din Alexandria, intelectul tahionic, prăpăstii ascuţite, oraşul cu trăsuri blestemate, zîmbetul paştelui, zevzecii, expresii echinocţiale, luxul acţiunii, poeme lapidate, roua este lacrima nopţii, superbul pîntenog, un cub de beznă pură, dîrdîitul dardanilor şi celelalte muzici, cîntecul alfabeţilor înălţînd ca pe un zmeu vălul mireşei, firul Ariadnei deşirîndu-se din ghemul unei busole, gălăgia mării, tărmul de aur şi clepsidra de aur, clipa mea şi gîndul tale, viaţa de cîteva ori pe zi, ah, soarele şi dragostea lui pe pămînt.

IV. Mitologie. În urcuşul soarelui pe cer, primii oameni vedeau o faţă a existenţei, în răsărirea lui zilnică, în urmărirea încăpăţînată a aceluiaşi traseu, ei au intuit acel ceva care nu se modifică şi l-au povestit. Mitul este istoria necesităţii în alegorie umană iar necesitatea este percepută ca o pedeapsă de către omul primitiv. Invenţia miturilor trebuie să coincidă, în istorie, cu apariţia memoriei umane, uitată că în urmă cu un an sau cu zece ani, un lucru anume a fost *la fel*. Miturile sînt pline de imagini ale repetărilor şi exprimă teroarea omului primitiv faţă de aspectul în ultimă instanţă legic al cutărui fenomen atît de liber în aparenţă ; ele sînt revelaţii capitale ale omului primitiv care vede în marile constringeri diverse forme de pedeapsă. Un univers antropomorfic este sensibil cînd ceva îl obligă să se repete.

George Alboiu

Scrisori despre logica lui Hermes

Permanența izvoarelor

Culturile sint modele de integrare a contrariilor. În fiecare cultură se articulează polarități, diade, dualități, alternante etc. Cînd aceste dualități cad în opoziție și desființare reciprocă, atunci arhitectura lumii se prăbușește. Ieșirea din starea aceasta de nedeterminare și luptă, se reazemă, în culturile moderne, mai cu seamă în ultimii 200 de ani, pe iluzia unor „plase logice" (P. Anghel) aruncate asupra realelor. Aceste „plase logice" „fac abstracție de realități", în loc de a fi „abstrase din realități", ne spune Constantin Noica în **Scrisori despre logica lui Hermes.** Spiritul din care sînt izvorite aceste „plase logice" participă la o paradigmă agresivă a cunoașterii. Noica va înscrie, de aceea, logica aceasta sub semnul zeului războiului, Ares. O va numi „logica lui Ares". Există și o altfel de paradigmă a cunoașterii în care se include „logica viului". Dacă viul străbate anevoie prin ruinele arhitecturii prăbușite a lumii, atunci este necesară o logică a construcției și reconstrucției acestei arhitecturi. Aceasta este „logica lui Hermes", de care se și ocupă cartea lui Constantin Noica, pomenită mai sus. Printr-o asemenea lucrare cultura română își dezvăluie tentația esențială de a istovi opoziția într-o „eternă complementară", dualitatea negatoare într-o pulsație sporitoare, într-un cuvînt de a fi, în chipul ei specific, oglinda universalului. Logica lui Constantin Noica are, de aceea, calitatea unui răspuns la „marea provocare" de care sînt încercate astăzi culturile moderne cuprinse parcă de o insidioasă „oboseală" a temelor. Captate de „mirajul" unui viitor care fuge cu o viteză accelerată pe măsură ce se precipită ritmurile înaintării, culturile moderne par a fi pierdut ceva pe drum. Această „pierdere", la început minoră, se lărgește într-un gol amenințător. Primejdia unei asemenea neobișnuite „schimbări la față" a progresului ar putea proveni din faptul că societățile moderne au uitat lecția cercului, a înaintării prin „adeveriri întemeiate" de care se ocupă logica lui Noica. Spre deosebire de logica în trei timpi, aristotelică, aceasta este una în patru timpi înaintînd de la „propunerea temei" la „regăsirea ei satisfăcută". Acesta este mecanismul logic al „adeveririi întemeietoare" și Noica îl denumește synalethism.

O atare „schemă logică în cerc" stă la baza tuturor „proceselor evoluționare" in cultură, după cite izbutim să ne dăm seama. În sensul acesta, este posibil ca între „tema propusă" („principiul" sau „schema") și „tema regăsită" („adeverirea întemeietoare" sau „întruchiparea ei împlinită", am spune noi) să se interpună o lungă linie temporală, un mare interval de timp. Între momentul familial al comunității („eponimia familială"), de pildă, și polis (care este întemeiat pe baza eponimiei, așa cum ne demonstrează Fustel de Coulanges și, mai recent, Fr. Chamoux) s-a interpus o lungă distanță temporală. Dar numai odată cu polisul, principiul eponimiei, ca schemă de întemeiere a lumii, își capătă întruchiparea împlinită. Avem în acest caz o „schemă logică în cerc", respectiv o evoluție prin „adeverirea întemeietoare" a unei teme propuse cu mult înainte. O asemenea schemă logică ne mărturisește despre permanența unor scenarii în istoria omenirii. Scenariul întemeierii eponime, al „strămoșului fondator", după expresia lui Iorga, stă în cazul culturii grecești, atit la baza întemeierii familiei cît și la baza întemeierii cetății. El n-are nimic mistic, irațional, ci, cum ne-o dovedește logica lui Noica, se bazează pe synalethism, adică pe „schema adeveririi întemeietoare". Acest mecanism logic este atit de general în lumea culturii încît abia el iveşte posibilitatea de a deveni conștienți cu privire la ceea ce s-ar putea numi logica construcției culturale a lumii. S-ar putea dovedi, în același fel, dacă spațiul ne-ar îngădui, că de la „politeia" platoniciană (tema „omului suveranității morale și intelectuale") și pînă la forma națională (și deci la „omul național" ca tipar antropologic) avem de-a face cu aceeași schemă logică de „adeverire întemeietoare" (mișcarea în cerc). Încît putem susține, cu logica aceasta noichiană, într-altfel decît cu logica hegeliană (care, fiind tot o logică în patru timpi, înghesuie tot realul, cu marea lui diversitate, într-o singură mare Idee) că orice devenire este o mișcare în cerc, un fel de întoarcere.

„Sugestia logică pe care o dă această schemă pare a fi în consonanță cu înțelesul schimbat al «principiilor» în lumea modernă. În perspectiva nouă a lumii noastre principiile (adevărurile universale) de la care s-a plecat se schimbă și ele, în sensul că se educă, prin exercițiul lor. Fixitatea principiului și a temeiului față de întemeiat, ba chiar a amîndurora și a legăturii lor («aceleași cauze aceleași efecte») face loc acum unei duble variații ca în ideea de funcție (...). Pînă la un moment dat domina ideea de cauză ; cu ideea de funcție, nu silogismul dă măsura ci adeverirea întemeiată (...).

Explicația cauzată, însă, nu reprezintă singurul resort logic, iar punerea ei în formă nu poate acoperi întreg domeniul logicii. Ea vine la capăt, ca logică a gîndirii formulate (...). Trebuie să existe deopotrivă o logică a înțelegerii, cum s-a cerut, nu una a explicației, iar în măsura în care înțelegerea este a ordinii (...), schema logică nu mai poate fi silogismul, cu siguranța universalei lui și cu acțiunea cauzală a mediului («dacă nu există universală nu va fi nici mediu». Anal. sec. I. 11, așadar nici acțiunea lui cauzală), ei trebuie să fie cercul tematic. Adeverirea întemeiată a temei va trebui astfel să poarte un nume, în măsura în care oferă altă schemă decît silogismul. Am numit-o „synalethism", și subliniem acum, drept prima trăsătură deosebitoare a ei, una evidentă pentru că este exterioară : desfășurarea după articulații oricît de vaste, nicidecum prin simple propoziții" (p. 175). Din această perspectivă, putem să ne imaginăm o antropologie a limbilor europene. În vreme ce unele, prin spiritul lor, par a fi predispuse către synalethism, adică spre acea strategie de „cucerire" a realului care implică „desfășurări după articulații oricît de vaste" („cercuri tematice"), altele par a fi predispuse spre silogism. Strategia lor de modelare a lumii se bazează pe propoziții. „Propoziția, ne atrage atenția Noica, domină astăzi în logică prin carența limbii engleze ce nu are cuvinte, ci doar sintagme și propoziții" (171). În schimb greaca și latina, iar între limbile romanice, româna între cele dintîi par a purta cu ele o egală predispoziție atit față de synaletism cît și față de silogism. Între limbile europene, germană pare a fi descumpănită de predispoziția ei marcată spre synalethism, așa cum, la polul celălalt, engleza pare înclinată spre silogism. Shakespeare este expresia culminantă a acestui „spirit al limbii engleze". Oare nu este Hamlet creat de neistovita tensiune a unei propoziții, care include în ea o dualitate ireductibilă ? La rîndul lor personajele care se închid în triunghiul istovirii „logice" a iubirii din **Othello** nu sînt întruparea fenomenală a unui silogism ? I. Othello este demonizat de Iago II. Eșecul Desdemonei (des-demoniei lui Othello) III. Iago (principiul separării, deci tensiunea propoziției, a binomului sau diadei) iese biruitor (cf. asupra acestui „silogism" N. Georgescu în „Luceafărul" nr. 52. 1986). Și oare nu este această operă shakespeariană expresia tensiunii diadei (care pulsează în propoziție, ca o tensiune istovitoare a relatelor) iscată de presiunea triunghiului, mărturisind astfel despre „biruința spiritului limbii engleze" asupra operei prin schema generativă a acesteia ! ? Obsesia „probei" la Othello dovedește biruința theticului asupra tematicului în spiritul acestei opere. Cel ce va citi goetheana „Frate și soră" (cu tot minoratul estetic al acestei mici bijuterii din seria operelor dramatice ale lui Goethe) va fi izbit de synalethismul care pulsează în această mică operă. Tema propusă la început (iubirea) este adeverită la sfîrșit în expresia ei împlinită. Filosofia hegeliană izvorăște din același spirit synalethic al limbii germane de vreme ce istovește toată istoria în desfășurarea cercului tematic al ideii absolute care închide universul în devenirea în cerc : de la ideea în sine la expresia ei adeverită de idee pentru sine, la „capăt". La rîndul său Kant nu este nici el într-o prea mare abatere de la această schemă, de vreme ce subiectul cunoscător găsește în obiectul empiric (experiența) ceea ce a pus în el prin actul cunoașterii (categoriile spațio-temporale apriorice ale subiectului). Existența fenomenală este și ea un fel de adeverire întemeietoare a omului cunoscător. Pe linia aceasta ne putem explica dezvoltarea expasionară a unei direcții comprehensive în științele omului, în cîmpul de căutări ale neokantienilor. Așa a apărut aici sociologia weberiană, pe care cei de azi o așează pe picior de egalitate cu sociologia de sursă pozitivistă (întemeiată deci pe schema silogismului). La noi, toată școala sociologică gustiană se va ivi din străduința de a împăca cele două scheme ale cunoașterii într-o sociologie bazată pe ceea ce Gusti numea „intuiția obiectivă". Această sociologie ar fi trebuit să așeze explicația cauzală într-o complementaritate cu înțelegerea interpretativă. Ca și germana, slava pare a fi și ea înclinată marcat spre synalethism, ceea ce ar și explica, de pildă, adoptarea ei ca limbă de cult în orizontul istoric dominat de spiritul Bizanțului, synalethic, prin excelență.

Adevăratele limbi mediale, care pot mînui atit mecanismul synalethismului cît și pe cel al silogismului, sînt însă greaca și latina. Ele au și fost cele două modelări lingvistice mediale în care s-au adunat convergent liniile antichității și din care au pornit divergent liniile epocii moderne. Acestea, nu întîmplător, au fost limbile universale ale evului mediu, ale acelui „lung ev mediu", cum îl numește Le Golf, care a izvodit mai toate așezămintele lumii moderne : statul, națiunea, mercantilismul, raționalitatea economică a calculului (rețea de „plase logice" aruncate asupra realelor diverse : practicile productive) etc. Un caz aparte este povestea limbii române, care poartă în sine ambele aplecări, atit față de silogism cît și față de synalethism ca strategii de modelare prin cuvînt a lumii. Ea poate, de aceea, da seama despre spectacolul medial al lumii europene. Probabil că doar italiana mai are aceeași predispoziție, spaniola și greaca nouă. Nici una dintre acestea nu sînt însă limbi de uzanță europeană sau internațională (cu excepția spaniolei, oarecum). În schimb limbile de uzanță internațională de astăzi poartă cu ele aplecarea prea accentuată asupra uneia sau alteia dintre cele două strategii de „stăpînire" a diversului lumii. Însă omul modern, vorbitorul lor, nu trebuie să uite niciodată „ipoteza relativismului lingvistic". Și ca atare nu trebuie să uite că „duhul" limbilor urcă în operele create în orizontul acestor limbi așa încît operele înseși se supun ipotezei „relativismului cultural". Modelările pe care aceste opere le aruncă asupra lumii își au relativul lor, din care nimeni și nimic nu le poate scoate. Vorbitorul limbii române știe, ori dacă nu știe, simte acest lucru sau îl pre-simte.

Fiecare cultură, fiecare temă culturală dinlăuntrul unei culturi, fiecare destin (dintre cele care sînt la un moment dat în sinul unei societăți) își au cercul lor. Fiecare viață este, pe fața ei esențială, într-un fel, o întoarcere, așa cum prea înțelept ne-o „adeverește" varianta românească a basmului „Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte". Omul trebuie să știe că trecerea lui prin viață, ca ins, și prin istorie, ca mică ori ca mare colectivitate, este o mișcare în cerc, o permanentă „întoarcere".

Ilie Bădescu

Legea valorilor

Insolit și dificil este cazul **Scrisorilor despre logica lui Hermes** de C. Noica. Întîi, pentru că autorul, deși recurge la noutățile din științele moderne, le utilizează în chip propriu, justificîndu-și un sistem filozofic încheiat în lineamentele sale generale. În al doilea rînd, pentru că domeniul logic, cu toate modificările sale în timp, a rămas închis într-o terminologie proprie, greu de tradus, fără s-o deformezi, în limbajul curent. În al treilea rînd, pentru că „logica lui Hermes" se vrea o logică adevărată, mai mult, singura logică autentică, „logica însăși, așadar, o disciplină care nu există — încă, după unii..." ; în raport cu ea, logica anterioară, cea simbolică de pildă, n-ar fi decît o „sub-știință" etc. Cu un asemenea program, se înțelege că exegeza adecvată a lucrării nu poate veni decît din direcția specialiștilor (indiferent de orientare, întrucît C. Noica se războiește cu toate sistemele de logică, moderne și clasice). În așteptarea acestor confruntări mai semnalăm cîteva idei demne de interes în teoria valorilor.

Mai întîi nu ne putem lipsi de schița generală a lucrării. C. Noica afirmă că logica trebuie să fie totodată o ontologie. Procesele gîndirii reflectă procesele existențiale, încît vorbind despre formele gîndirii vorbim implicit despre formele vieții, ale naturii sau ale culturii ; și invers, faptele de existență sînt fapte logice. N-ar fi o noutate, logica aristotelică se considera la fel, o ontologie, iar **Analiticele** se completează firesc cu **Metafizica.** Simbolismul matematic, deși mai liber de realitate, nu este în opoziție cu ea : în generalitatea lui se poate suprapune peste orice existență, peste una reală dar și peste una posibilă, de unde maxima unui Witgenstein : o propoziție logică trebuie să nu poată fi nici confirmată, dar nici infirmată de vreo experiență posibilă. Conflictul dintre „logica lui Hermes" și logicile vechi se aprinde însă cînd se definește faptul cu valoare ontologică. Așa apare tema individualului la C. Noica, din perspectiva căruia el combate filozofiile și logicile trecutului. Pentru Noica **individualul** este fenomenul cu valoare ontologică. Reabilitarea lui („îndurarea față de individual") este scopul logicii și ontologiei lui Hermes. În gîndirea platonică sau aristotelică, ființa aparținea generalului, idee sau esență, specie sau gen etc. Indivizii erau întrupările efemere ale esenței, ei nu aveau decît „ființă prin accident". În logica simbolică, înseși genurile și speciile devin accidente, nu ajung la „lege", care e deasupra tuturor întruchipărilor naturale sau istorice. De-aici metafora lui C. Noica : logica matematică, cea clasică asemenea, îmbracă lucrurile individuale în uniformă ; tot de-aici definirea ironică a lor ca logici ale lui Ares, zeul războiului, unde indivizii pier și se înlocuiesc, regimentul rămîne întreg, permanent. Atunci Noica opune modelul său ontologic, „individual — determinații — general", modelului ontologic clasic. În plus, construiește acum un formalism logic nou pe care îl opune de asemenea modelului logic aristotelic pe de o parte, celui simbolic pe de alta. În prima secțiune rediscută formele logicii clasice din perspectiva modelului său I-D-G. Astfel judecățile în sensul vechi îi apar ca forme logice precare, nesaturate, încît le înlocuiește cu ceea ce numise altundeva „cele șase maladii ale spiritului" care devin acum șase tipuri de judecată : determinanta, generalizanta, realizanta, integranta, delimitanta, particularizanta. Ele apar prin cuplarea a doi termeni din modelul de mai sus și prin absența celui de-al treilea (de unde precaritatea). Judecățile, cele din tabloul kantian de pildă, se reduc în logica lui Hermes la aceste forme precare, nesaturate. Rediscută apoi silogismul aristotelic pe care îl acuză de linearitate și de „închidere", deci de a fi o formă închistată pentru gîndire. Remarcă pozitiv numai forma a treia silogistică, anume silogismul ipotetic. Aici termenul mediu este **individualul** și i se pare că el s-ar apropia, prin rolul său, de individualul din logica lui Hermes. De pildă, în silogismul : „Toți **bambușii** înfloresc o dată în viață" : „Toți **bambușii** sînt plante perene" ; **„Unele plante** perene înfloresc o dată în viață", trăsăturile accidentale (deci individuale) ale **bambusului** se transferă asupra generalului **(plantă perenă)** adică individualul definește un general, nu invers, ca în silogismul ferm din prima figură. Mai departe autorul îi contrapune silogismului o altă formă pe care o numește synalethism, un silogism cu patru termeni care va rămîne deschis, nu închis cum îi apare silogismul aristotelic. După ce reinterpretează metodele logicii (inducția, deducția, invenția, arta integrării, arta simbolizării, aplicația) trece în partea a doua la o înfruntare cu logica mulțimilor, căreia îi opune o teorie a „mulțimilor cu un singur element". Individualul reprezintă singur o mulțime, el nu poate fi anulat ca un simplu obiect între multe altele identice cu el. Matematicile creează forme „omogeneizante" „uni-forme", autorul le substituie o lume de „ideo-forme", apărînd astfel și prin logica mulțimilor valoarea ontologică a individualului. De altfel, aici mărturisește că demersul său a fost determinat „de nesocotirea individualului pe modelul îndrăgit de logicieni al matematicilor, unde individualul este abolit de la început". Atitudine de tip umanist, dacă ne gîndim că umanismul a însemnat tocmai reabilitarea individului abandonat în Evul mediu în favoarea unei lumi de generaluri, de esențe, de abstracțiuni. Un umanism de tip special însă și cam restrictivist, cum vom vedea îndată. Într-adevăr, sensul logicii lui Hermes nu se clarifică pînă cînd nu ne edificăm ce înțelege Noica prin individual ? Am văzut că individualul nu este individul neparticipant la zona ființei (generală, esențială) dar nu este nici individul în sens nominalist — singura realitate, fără esență, fără vreo relație cu un general. Individul lui C. Noica este un „holomer", un individ care poartă în sine posibilitatea instituirii unui universal. Ne-o spune direct, e un individ privilegiat. Este, de pildă, exemplarul privilegiat dintre indivizii ce compun specia biologică la Darwin. Toți ceilalți indivizi pier fără urmă, individul privilegiat rezistă, mai mult, prin structura sa genetică dă naștere unei noi specii. Se transformă astfel într-o esență pentru numeroși alți indivizi. Acesta este **holomerul**, individualul-general în natură ca și în cultură. E cazul exemplarului Socrate (față de muritori ca Elpenor sau Coriscos) care dă un nou sens destinului general al speciei umane. Acesta, iar nu Socrate al lui Aristotel, pentru care faptul că „Socrate e cult", nu e decît un accident și nu-l scoate din condiția comună de muritor. La C. Noica, doar exemplarul privilegiat cu propensiunea sa spre general (spre un nou general) merită a fi considerat sub raportul ființei, ca fapt ontologic, deci și ca fapt logic („Nu toate se ridică la general și ele rămîn atunci să cadă **sub** statistica generalului"). Această viziune selectivistă ni se relevă încărcată de paradox. Dintr-o specie se ridică un individ privilegiat, toți ceilalți pier ca și cînd ar fi inexistenți ; din acest holomer se naște o nouă specie, o nouă mulțime de indivizi ; dintre ei apare încă unul privilegiat care dă altă evoluție speciei în viitor, iarăși singurul cu valoare ontologică. În gîndirea veche toți indivizii (nu era nici unul privilegiat) intrau la întruchipările efemere, totuși participau și ei, fie măcar „prin accident" la ființa universală. În logica matematică intră la mulțimi. În viziunea lui Hermes nu mai încap niciunde. Sînt părăsiți dincolo de zona existenței, în „haos", în „neant". Am văzut că, în generalitatea și abstracțiunea lor, legile gîndirii matematice tind totuși să nu fie infirmate, deci să răspundă de la înălțimea lor de toată sfera existentului, real sau posibil. O logică (ontologică) a exemplarului privilegiat se exclude programatic de la un asemenea deziderat. Atunci ea nu trebuie să anuleze logicile anterioare care rămîn să dea socoteală de suprafața vastă a individualurilor neprivilegiate, integrabile în specii sau mulțimi. Prea restrictivă pentru domeniul existenței, logica lui Hermes poate fi în schimb perfect aplicabilă în lumea valorilor. Noica însuși, deși promite nu odată pe parcursul lucrării că va întemeia un formalism logic autentic, inexistent mai înainte, se exprimă, în final, mai cenzurat („Nu am ajuns la nici o logică bine constituită, o știm...") limitîndu-și aplicațiile la „științele omului", la cîmpul valorilor culturale. Într-adevăr, aici exemplarul privilegiat se află în centrul problemelor. Vom aduce un exemplu : o operă originală poate schimba peisajul unei întregi literaturi. Ea va fi mai întîi imitată în alte creații, se va transforma astfel într-o specie, într-un gen literar. Comedia veche să spunem, se constituie cu opera lui Aristofan. Ea se răspîndește în această formă în literatura greacă. O operă s-a transformat într-o specie. Peste un timp se ivește comedia lui Menandru (un alt holomer) cu o structură diferită. Ea va fi imitată în literatura latină de Plaut, Terențiu, va fi teoretizată și dogmatizată. În această formă este preluată în Renaștere, în clasicism. O operă individuală a devenit o formă generală, un universal. Viața genurilor literare se mulează aproape perfect pe logica lui Hermes. Epistola este o specie poetică inventată de Horațiu. Ea va fi răspîndită în Europa modernă în această formă, va fi imitată, uzitată, renovată de alții ca Pope, Voltaire, Eminescu. La fel alte genuri și specii. Însăși istoria literară concepută uneori ca o colecție a valorilor originale (individuale) poate fi înțeleasă prin logica lui Hermes drept „mulțimea tuturor mulțimilor cu un singur element". Mai mult, cînd avem de-a face cu istorii precum cele semnate de un De Sanctis sau G. Călinescu, însăși „mulțimea tuturor mulțimilor cu un singur element" se exprimă tot printr-o mulțime cu un singur element, cum sînt aceste irepetabile istorii literare. În ele se realizează ceea ce Noica înțelege prin concept, un întreg care se distribuie egal în toate părțile, el însuși rămînînd egal cu sine. Acest fapt e posibil întrucît indivizii-imitații sînt, în artă, lipsiți de valoare estetică și pot fi lăsați în seama neantului, cum face Noica însuși (mai puțin just) cu indivizii biologici inexpresivi (deși genetica modernă ne arată că nu există indivizi nesemnificativi în cadrul unei specii, ci fiecare e un unicat cu rolul său în evoluția ulterioară a speciei respective).

Dar caracterul incitant al scrierilor lui C. Noica este binecunoscut, încît pe marginea textelor sale se poate glosa mult cu reflexe fertile în toate disciplinele umaniste.

Marian Vasile

Inochentie Micu

La doi pași de columna lui Traian, în inima Romei, în fundul pivniței mănăstirii Serghie și Vah, într-un sicriu gata pecetluit de două secole și mai bine, mucenicul translivan, marele învățat adormit în exil ca și Bălcescu, așteaptă prin testamentul său lăsat cu limbă de moarte de a se întoarce în țară, în Blajul pe care el l-a ctitorit în cea mai mare parte.

În celebrul său memoriu din 1744 adresat Mariei Tereza, Inochentie intră în istoria românilor din Transilvania cu argumentele omului de știință ce era în veacul său, arătîndu-i că urmașii daco-romani sînt continuatorii neîntreruptei ființe a poporului român de după Traian în Transilvania.

Tezele lui vor fi cele ale școlii ardelene ajunse într-o sinteză clasică pentru noi în istoricul discurs al lui Simion Bărnuțiu din catedrala de la Blaj la 1848, după care a fost și el exilat ca și Inochentie.

Ar fi un ceas de dreptate istorică întoarcerea sa acasă, în pragul împlinirii, în curînd, a celor trei sute de ani de la nașterea sa în localitatea Sadu de lingă Sibiu, dintr-o familie de țărani liberi ca și retipărirea operei sale de-o valoare istorică națională nepieritoare.

Cu patru ani în urmă, eram la Roma un grup de scriitori români întorși din Sicilia de la un colocviu internațional de poezie.

Într-o după-amiază am ajuns cu toții deodată lingă sicriul de piatră din preajma Columnei lui Traian : cu brațele noastre l-am fi putut purta pînă pe culmile Carpaților.

Ioan Alexandru

CRONICA EDIȚIILOR

Epilog la o polemică junimistă

Al doilea episod al acestor „plagiate", se desfășoară în 1919. Lui E. Lovinescu, cel care redeschide cazul, îi răspund **Convorbirile literare** (aceeași revistă care l-a susținut constant pe Coșbuc) și **Luceafărul.** Încă din primul număr de după război **Convorbirile** îl aminteau, la rubrica „Morții noștri", pe G. Coșbuc, „cel dintîi poet al românilor de peste munți (...). Astfel, cu toată jalea războiului, moartea poetului a fost simțită de toți ca un doliu național".

În primul număr al noii reviste **Sburătorul,** E. Lovinescu publică un fragment din „Revizuirile" sale intitulat : **Coșbuc : „Trei, Doamne, și toți trei".** Aci pretextul ar fi definirea lirismului lui G. Coșbuc : „Prin însăși natura inspirației lui, Coșbuc era pornit spre împrumuturi literare. Rar se va găsi un artist atît de mare care să se mențină pînă la sfîrșit în cea mai strictă obiectivitate. De la cele dintîi balade și pînă la traducerile din urmă, nu-i găsim nici o atitudine lirică (...) A cîntat sentimentele altora. Nici tinerețea ispititoare nu l-a îndemnat să se uite în propria lui inimă (...) Poezia lui Coșbuc e din afară. Elementul pasional îi lipsește cu totul. Poetul nu-și tălmăcește decît emoțiile impersonale..." Cît de departe sîntem de prima și cea mai exactă definiție a **lirismului obiectiv** al lui G. Coșbuc, făcută de Sextil Pușcariu în **Luceafărul,** 1905 : „Deși Coșbuc e atît de obiectiv în lirismul său, sufletul lui capabil de cele mai înălțătoare sentimente se desface limpede din versurile lui. Mai puternic reiese aceasta din poezia **Mama** (...) Am aștepta ca cel puțin în versurile dedicate ei să găsim exprimarea directă a sentimentelor sale. Dar nu. Și aici poetul se retrage de o parte, aici mai mult ca orișicînd i se pare că persoana sa trebuie să se ascundă, și în loc să ne spună cît de nemăsurat de mult o iubește, ne dă un tablou care se preface într-o aureolă în jurul capului ei de mucenică. Și cu toate acestea, noi citim printre șire adînc în inima poetului...".

E. Lovinescu nu dorește să facă distincția „adîncă" între lirismul obiectiv și eul auctorial. S. Pușcariu o făcuse — magistral — cu 14 ani înainte. Criticul continuă: „E neîndoios că poetul a prelucrat și-n material străin ; uneori inconștient, alteori însă în chip cu totul conștient. Simțul nostru moral se simte atins. N-avem însă ce face. Înainte trece adevărul. Istoria literară își are și ea drepturile ei".

O observație : adevărul nu precede, ci însoțește „simțul nostru moral" ; despre aceasta nu se vorbește condescendent. Precauțiile pe care și le ia criticul în chip de „captatio benevolentiae" privesc, mai degrabă, marea admirație a poporului pentru Coșbuc, un sentiment etic, deci.

În fine, este comparată poezia **Trei, Doamne, și toți trei** de G. Coșbuc cu **An Anfang** de Karl Stieler, aceasta din urmă scrisă în dialect bavarez și inspirată din războiul de la 1870. „Din 6 strofe a cîte 4 versuri, Coșbuc a făcut 13 strofe a cîte 6 versuri, dar nici un moment din mica dramă a lui Stieler nu lipsește din poezia lui Coșbuc". Ceea ce ar fi trebuit să fie, la E. Lovinescu, o analiză comparativă devine un simplu „denunț" condus în asemenea termeni: «Iată strofa I a lui Stieler: „Un țăran are trei copii la război / Despre care nu se mai aude nimic; / Acum se duce la München / Ca să întrebe la cazarmă". Această simplă strofă se preface la Coșbuc în 5 strofe, adică în 30 de versuri ! Poetul dezvoltă ideea războiului cu turcii, eroismul soldaților noștri (momente nefolositoare pentru acțiunea poeziei) și neliniștea crescîndă a bătrînului tată — ceea ce este interesant psihologicește...»

Ciudat : cum, adică, „momente nefolositoare..."?! Dar din acestea se constituie poezia însăși. Poetul Karl Stieler, care scrie în dialect bavarez, este un cvasi-necunoscut; în **Trei, Doamne, și toți trei** sînt cuprinse și momentele poeziei sale, **An Anfang,** dar nu numai acestea. Ideile, arhetipurile, motivele — sînt comune și se regăsesc în mai multe părți fără a se „răpi" reciproc : mitul Atrizilor, de pildă, este tratat de către Eschil, Sofocle, Euripide și mulți alți poeți dramatici elini : înseamnă că s-au „plagiat" unii pe alții, cum pretinde E. Lovinescu a fi făcut G. Coșbuc cu poetul bavarez Karl Stieler ?

Acestui articol lovinescian îi răspunde, printr-o notă, **Luceafărul** din octombrie 1919 (p. 200) : „D-l Lovinescu reia seria faimoaselor revizuiri cu un articol asupra lui Coșbuc. E vorba iarăși de vechea sicană în jurul originalității marelui poet...". După ce arată că împrumutul de acest tip a fost de mult timp legitimat : „Comparația celor două poezii ar putea dovedi oricui are înțelegerea literară că poezia lui Coșbuc, superioară din toate punctele de vedere, e, față de proza versificată a lui Stieler, o adevărată creație originală. După sicana istoricului, aprecierea criticului aceasta trebuie să fie".

E. Lovinescu nu ține seamă de aceste observații (în treacăt fie zis, el se putea aștepta la replici mult mai dure : era vorba, doar, despre abia expiatul G. Coșbuc, căruia i se cuveneau, în loc de acuzații de plagiat, cîteva vorbe bune, în acord cu majoritatea revistelor noastre care și-au reluat apariția după război; era vorba, apoi, de poezia **Trei, Doamne și toți trei,** de o importanță deosebită în contextul jertfelor abia încheiatului război mondial ; E. Lovinescu a verificat opinia publică nu oricum, ci folosindu-se de simboluri fierbinți !). În numărul următor din **Sburătorul** el continuă, cu altă poezie de G. Coșbuc, **Fragment,** începînd astfel : „La niciunul dintre scriitorii noștri de seamă știința izvoarelor nu e atît de necesară ca la Coșbuc. Avînd o inspirație epică, putem bănui îndărătul fiecărui motiv un model străin : o bucată literară, pe care poetul o urmărește conștient și o dezvoltă retoric, sau numai reminiscentele unei „idei" poetice, pe care o prelucrează cu mai multă libertate de spirit...".

Iată cum izvoristica, mînuită abil, poate arunca blamul asupra întregii opere a unui mare poet! Nimic la G. Coșbuc nu poate fi considerat original în concepția lui E. Lovinescu ! Sofocle l-a plagiat pe Eschil, Euripide pe Sofocle, Horațiu pe Teocrit, Dante, modele arabe. În continuare: **„Trei, Doamne, și toți trei** e localizarea conștientă a unei poezii bavareze. Avînd textul dinainte, Coșbuc n-a lăsat la o parte niciunul din amănuntele lui; a amplificat însă fără să-i mărească pateticul...". Structurînd totul pe o altă idee, după cum am văzut... „Îndărătul poeziei **Fragment** din **Balade și idile** — continuă criticul — găsim modelul indian al unei poezii a lui Amaru, cu titlul **Puterea lucrurilor...".** Apăruseră în 1915, niște traduceri românești din opera poetului indian, făcute de George I. Stratulat : cu acestea compară E. Lovinescu **Fragment** de G. Coșbuc — iar nu cu originalul ! Concluzia : „Sînt distincții pe care trebuie să le facă istoria literară". Același principiu al „istoriei literare" invocat în sprijin. Argumentația, mai săracă de data aceasta : se pun, doar, față în față textele. La acest articol nu i se răspunde lui E. Lovinescu. Criticul își întrerupe, însă, seria anti-coșbuciană, pe care o va relua abia în nr. 6/1919 al **Sburătorului,** cu analiza poeziei **Romanță** de G. Coșbuc : aceasta nu este „după un cîntec neogrec", cum declarase poetul, ci după poezia **Verratene Liebe** de Adalbert von Chamisso. Se pun iarăși față în față textele și, drept unic comentariu, fraza finală : „Nu mai e nevoie de nici un comentar"!

Lucrurile sînt, aici, mai complicate. G.N. Lazu — pe care vrea să-l reabiliteze E. Lovinescu — presupunea patru izvoare pentru **Romanță** de G. Coșbuc : „Avem **Romanță** compusă din trei originale: sîrbă, ilirică și neogreacă și o traducere a lui Chamisso" (D. Evolceanu ironizase suficient această multitudine de surse bănuite de către advocatul de la Piatra Neamț pentru mai fiecare poezie coșbuciană !): E. Lovinescu renunță la trei dintre ele, și se oprește la poetul Adalbert von Chamisso. Adevărul este că, după polemica din 1893, G. Coșbuc a indicat, în ediția a doua a volumului **Balade și idile** (1897) : „după un cîntec grecesc"; indicația este, însă, și la poezia lui Chamisso, în originalul german. E. Lovinescu nu cunoaște acest amănunt. I-l va servi, într-un splendid răspuns, **Luceafărul,** nr. 11/1919, p. 251—252, din care cităm și pentru că trimiterea lipsește din **Bibliografia Coșbuc** și din comentariile lui G. Scridon la vol. I din **Opere** : „D. Eugen Lovinescu nu poate suporta dimensiunile mari. Îi fac rău. De aceea, simte nevoia bolnăvicioasă de a reduce totul la nimic, pentru a-l face accesibil gustului său estetic. Formula criticii sale este : a preface giganții în pitici. Un fel de piticomanie critică. Domnia sa o intitulează „revizuiri". S-a chinuit astfel să reducă pe Eminescu, pe Caragiale, pe Maiorescu, pe Nicolae Iorga. De cîtăva vreme, d. Eugen Lovinescu face pe vîrcolacul gloriei lui Coșbuc. Mai în fiecare număr din **Sburătorul** său încearcă să roadă un colțișor din globul de aur al acestei glorii. Numai că vîrcolacul nostru roade cu dinți falși... vreau să spun că d-l Lovinescu, în mania de a denunța cu orice preț pe marele poet, se face vinovat de incorectitudini. Iată faptul..." (urmează dezvăluirea : și G. Coșbuc și A. von Chamisso au, ca subtitlu la poeziile lor, „după un cîntec grecesc" — respectiv, „neugriechisch") „Unde e furtul cînd Coșbuc mărturisește însuși izvorul original al poeziei sale ? Căci **Romanța** lui îi revine în măsura în care și lui Chamisso îi revine **Verratene Liebe :** amîndoi au același izvor mărturisit, cîntecul grecesc. E cu ochi și cu sprincene. D. Lovinescu nu vrea să spună acest lucru și ne dă ca plagiat ceea ce e traducere mărturisită. **Are** vîrcolacul dinți falși, sau nu ?"

Vorba lui E. Lovinescu : **Nu mai e nevoie de nici un comentar !** Dacă voia să-și demonstreze teza, criticul trebuie să ia pe rînd izvoarele înșirate de către G.N. Lazu, pe cel grecesc, ilir și sîrb, să le elimine printr-o critică adecvată, și să se oprească la Chamisso. Scopul nu este adevărul, ori menajarea „simțului nostru moral" care se simte atins etc. — ci discreditarea unui poet care a făcut școală, fiind unul dintre inițiatorii **Sămănătorismului** (țintă continuă a lui E. Lovinescu), și avea, în epocă, o mare popularitate.

Adevărata replică îi vine lui E. Lovinescu tot din partea **Convorbirilor,** bătrîna revistă invocată chiar și acum să arbitreze marile dispute literare (deși, trebuie să spunem, **Viața românească** își asumase de la debut să-i ia acest rol). În nr. 3, din noiembrie 1919, germanistul Gheorghe Lazăr publică aici studiul : **O problemă de estetică literară : „El Zorab" de G. Coșbuc,** o lecție în sensul deplin al cuvîntului de cum trebuie abordată problema „plagiatelor" la un scriitor de geniu. Autorul începe cu o mărturisire: „În anul 1912, pe cînd culegeam material pentru un studiu asupra poeților silezieni din prima jumătate a secolului trecut, am descoperit între baladele contelui Strachwitz o narațiune cu subiect exotic, versificată în tertine și purtînd titlul **Die Perle der Wüste** (Mărgăritarul deșertului) (...) era aidoma, în ce privește conținutul, cu El Zorab al marelui nostru Coșbuc".

„Totuși — continuă Gheorghe Lazăr — un sentiment de evlavie care nu îngăduia nici o rezervă ne îndemna stăruitor să amînăm capitularea în ciuda evidentei mărturisiri a faptelor...".

O lecție a **Convorbirilor** dată nu numai lui E. Lovinescu, ci tuturor celor care doresc a studia influențele de la o operă la alta : nu prin traduceri ori rezumate se dovedesc „plagiatele", ci prin textele originale. După Gheorghe Lazăr vor mai lua cuvîntul, pe marginea influențelor externe la Coșbuc, și alții, între care Lecca Morariu și Bogdan Duică : ambii folosesc cu acribie metoda comparativă. De altfel, în epocă se vor redeschide și dosarul Eminescu, în jurul sonetului **Veneția,** de pildă, adunîndu-se un număr impresionant de studii : cuvîntul **plagiat** începe să fie folosit tot mai rar, izvoristica devenind teritoriu științific, coborînd din limitatul domeniu juridic în care dorise s-o înfunde E. Lovinescu. Concluzia lui Gheorghe Lazăr este că avem de-a face cu două creații cu individualitate distinctă, cu arhitectură specifică — dintre ele, poezia lui Coșbuc fiind net superioară ca realizare artistică.

Coșbuc dă viață, așadar, unor opere vechi, ieșite din circuit, prăfuite în colțuri uitate — un dialect bavarez, poetul Amaru din îndepărtata Indie, contele Strachwitz, poet puțin cunoscut, de la începutul secolului al XIX-lea, etc. : le reînviază în limba română făcîndu-le să circule din nou în universal. Gestul este al unui novator, al celui care scoate din fîntîna părăsită apa, sleind-o, reîmprospătînd izvoarele, primenind fondul adînc. În studiul lui Gheorghe Lazăr nu este amintit (nici nu-și avea locul) E. Lovinescu ori alți „detractori" ai lui Coșbuc. E. Lovinescu însuși nu răspunde nici **Convorbirilor literare,** așa cum nu răspunsese nici **Luceafărului.** Răspunde, însă, în felul lui, istoriei : cele trei articole despre Coșbuc sînt reluate în vol. al III-lea din **Critice** (ed. a II-a, 1920, p. 137—149). Cu o mică diferență : ultima frază, **Nu mai e nevoie de nici un comentar,** este înlăturată. De „comentar" este nevoie, cum am văzut — dar nu poate fi făcut fără investigarea presei timpului : semnificativ, E. Lovinescu mizează pe carte ca mod de trecere ; presa, însă, pentru vremurile moderne, este la fel de importantă. Și, dacă e să luăm concluzia sa de mai sus : „Sînt distincții pe care trebuie să le facă istoria literară" — mai înainte de a ne pune întrebarea ce scop aveau „revizuirile" criticului, noi trebuie să facem chiar aceste distincții. Și vom încheia, la rîndul nostru zicînd că E. Lovinescu nu poate fi citit altfel decît în contextul epocii sale, iar scoaterea, din acest timp frămîntat, a cutărei sau cutărei cărți a criticului și prezentarea ei „în sine" nu se potrivește cu tipul de personalitate culturală pe care l-a întruchipat. Nu poate fi conceput E. Lovinescu dezlegat de presa timpului său — așa cum titanul Prometeu nu poate fi conceput fără stînca lui.

Nicolae Georgescu

m a p a m o n d

UN POET ITALIAN

UMBERTO PIERSANTI

● Născut la Urbino în 1941, Piersanti predă la Universitatea orașului său sociologia artei și literaturii. Principalele sale lucrări în acest domeniu — pe lîngă numeroasele studii tipărite în reviste — sînt : **L'ambigua presenza** (Roma, 1980) și **Nel passato-presente degli anni '60** (Urbino, 1981). A publicat primul volum de poezie în 1967 : **La breve stagione (Anotimpul scurt**, Urbino, Ed. Ad Libitum). Au urmat : **Il tempo differente (Timpul diferit**, Roma, Sciascia, 1974), **L'Urlo della mente (Țipătul minții**, Firenze, Vallecchi, 1977), **Nascere nel '40 (A te naște în anii '40**, Milano, Shakespeare et Company, 1981), volum distins cu premiul Camaiore — 1982. Este prezent cu poezii în diferite antologii și reviste din Italia și alte țări. A scris scenarii de film publicate în volumul **Cinema e poesia negli anni '80** (Bologna, Cappelli editore, 1985). Colaborează la televiziunea italiană — programul trei — cu emisiuni dedicate poeților italieni. Poeziile de mai jos au apărut în volumul **Passaggio di sequenza** (Bologna, Cappelli editore, 1986).

De acum este mit călătoria din care mă întorc

cînd iată stins spinul
verii înțeapă cu puternic miros
prima lumină, se reîntorc zeii
pe marea violacee rid în temple
lîngă coloane — doar dacă te scoli devreme
îi vezi — care cu spuma
glumesc apoi se duc
în alte ceruri asemănătoare coralului
înaintea ca soarele în înalt să sosească
e deja gol golful ce ne așteaptă

fată care te scalzi în spumă
chiar și risul tău cere să fie etern
ca zeii plecați în dimineață
aș vrea să rămînă o urmă
chipul tău, un clar semn apărut
cîte puțin zilnic și apoi mort
și apoi reîntors, trecut în inserare
Leucade măslinii tăi limpezi
îi împarte chiparosul frunza întunecată
se înalță munții cu vînturile
vîntul îi parfumează între tufișuri

și mîncam prăjeli și calamari
vinul era de rășină mirositor
vîntul te răvășește și trece deasupra
învinge pescărușul de pe vîrful locandei
doar frumosul pescar către douăzeci ani
ridică chipul splendid și nu tresare
uneori la amurgul acestei mări
ultimii zei merg printre pietrele
Dodenei în Pindul care se întunecă
se înalță luminărica din crăpăturile gliei
galben spinzură în fusul coloanei și pe izvoare
singuri ne-am întins în noapte
pînă și răpitoarele repauzează pe ramuri
cînd dorm munții tăcuți
și doar greierul care se încăpățînează
găurește vraja ta cu aer parfumat
îți amintești largul cer unde șorlița
se rotea larg peste oțetari și pietre
și insula în lac printre trestii
unde plátani imenși stau deasupra
unei biserici înfipte în stînci
acei pești de apă dulce între geamuri
pe care ni i-au preparat cu lămîie
vinul roșu absorbit cu gîlgîituri
caprele care pășteau cimbrișorul?
și moartea aricilor care te neliniștește
răsturnați în pete întunecoase pe străzi?
— mereu cine nu se obișnuiește la ceea
ce se schimbă —
spui și apoi îți tremură buzele
într-un bulgăre de pămînt găsește pacea

înflorește buddleia peste tot
singura tufă în pămîntul uscat
vara întreagă cu florile aprinse
doar de-a lungul Parnasului nu am văzut-o
muntele poeților e așa golaș
Castilia dimpotrivă este ca-n povestiri
răcoroasă de umbre și ape cu chiparoși
atîrnînd de ciocănitori în ceruri
între New York și Parnas ale tale Cesane
— spuneai și rideai și mă îmbrățișai —
au fost mereu puțin marginale
un loc ales tocmai pe măsură
dar poate sînt colinele lungi și plate
alese de Piero și puse ca fundal în tablouri
atîrnă pe ape aproape atinge violaceul

caperul care la Nauplia este imens și roz
înăuntru zboară rîndunoiul coboară-n picaj
din ogoare uriașe atinge marea
dincolo de barca albă ce acostează
coboară eucaliptii pe linia
unde spuma ajunge și uneori trece

îți amintești sufletul meu cățeaua noastră
săpată în acul de mare și noi privind
nu folosesc fotografiile pentru soare
care din vîrful stîncii coboară
frumos dar mult prea scandalos
încît doar ilustrata o mai poți revedea
lasă-ne în acest golf al povestirii
puțin banale citită la șaisprezece ani
și iasomia care din zidurile albe
ajunge cînd este seară unde sîntem
să rîdem, să ne sărutăm înlăuntrul cerului
noapte de sud te iubesc parfumată
te iubesc de cînd cobori și stingi ușoară
crepusculul aprins la graniță
iubesc bodegile din calele vaselor
a bea vinul cu sorbituri mari dar încet
simți pinul care trimite parfum întunecat
amestec de ibisc și mare parfumată
doar odată acolo unde se alungește
capul Sunion cu templul peste ape
vîntul suflă puternic și ne împinse
înghesuiți între pături cînd ascultam
planta zdrobită pierzindu-și florile
septembrie m-a surprins în acești munți
plin de amintiri și de figuri
am urcat la Alatri printre pietrele
imensei necropole pătrate
nu departe de care era un cimp uriaș
unde au trecut mai mult de zece ani
fratele m-a lovit urît și laș
fratele Gino di San Vittorio ce folosește mirșava
înfățișare a sa și faptele împotriva
somnului tău mintea și gîndurile tale

revin la colinele tale Montefeltro iubit
acum că peste castani se reîveește
bucuroasă culoarea sa roșie.

Cantonetă din memorie

Cald vîntul de martie
dezgroapă anemone și narcise pe dealuri
la buza povîrnișurilor
și pe coastele drepte
rare femei înfășurate de
aer în hainele
ușoare ale primăverii
culegeau bulbii statorniciți
săpînd pămîntul împrejur
cu cuțitele

prima viperă a ieșit din cuib
atrasă de înflorirea ierbii
și s-a întunecat albastrul crin al pădurii
n-a mai rămas zăpadă în văzduh
păsări înfrigurate în culburi știu
că de șarpele iute vor fi înghițite

era prima femeie așezată de mine
tremurătoare printre ierburile torentului
și apa coborînd către plajă
se umfla de ramuri și flori.

Prezentare și traducere
de Grigore Arbore

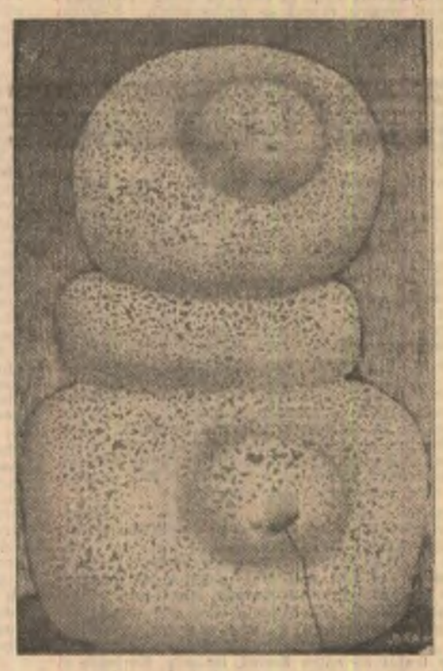

Nicolae Drăgușin : „Matca"

Balcanice

PERO ZUBAȚ

Pînă cînd să aștept

Bună seara, frate Nurudin,
Eu sînt glasul acela care s-a vestit la
vreme de noapte
Cînd ai stat cu moartea la taifas și la sfat.
Seimenii trec peste cimp; cîntece de-ale
tatei ei cîntă —
În care tekie ar putea să-și afle el
adăpost,
În care arbore să-și culbărească spaima?
Drumurile toate-s la fel și toate duc mai
departe.
Aud în zare glasul din minaret —
Ce vară-i aceasta, frate, pînă cînd să
aștept ?
Ea citește o carte și-n vis o să-mi
strecoare
Marea ta.

Casa năruită

M-aș întoarce cu tine în casa care se
năruie,
Atît de la îndemînă îmi e ceea ce-i
imposibil,
Din pielea mea într-a lupului și în
sîngele de căprioară
Cîte vorbe nu ne-ar așterne în urmă
Prietenii, dacă am fi la ananghie,
Căci într-un ceas rău am iubit.
Deschide ochi în somn: m-aș strecura.

Fratele meu se ivește

Fratele meu se ivește
Din peisajele brumei —
Taina
Ar vrea să-i dezvălui.
De ce la vremi de restriște,
Cînd și marea-ar rîvni să se-ntoarcă
La starea-i primordială,
Eu scriu poeme de dragoste ?
Fratele din vis se ivește
Călare pe iapa Călăului,
Alb într-un verde cring —
Taina ar vrea să mi-o afle,
Durerea să-și vindece.

TOMAJ ȘALAMUN

Maria (II)

Eu sînt o afină.
Eu sînt
Neagră
Dulce afină
În pădure
Sub pin.
Încă două zile mai am
Pînă vor trece
Fecioara
Sau păstorul
Cu coșul
Sau pieptenul.

În românește de
Dumitru M. Ion

REVISTA STRĂINĂ

● **„PERSONAL,** cred că recitarea poeziei este o chestiune care-i privește pe profesioniști, adică pe actori", spunea poetul ceh Karel Boušek în răspunsurile la ancheta intitulată „Convorbiri despre poezie" organizată de săptămînalul politic, cultural și științific „Tvorba", care apare la Praga. „Cei puțin așa au stat pînă acum lucrurile la noi. Nu sînt puțini poeții care își datoresc popularitatea tocmai actorilor. Dar n-aș avea nimic împotrivă ca poeții care se pricep să recite s-o facă ei înșiși cu poeziile proprii, pe care să le recite la radio și televiziune, precum și în public. Există astfel de poeți și ei vor exista și în viitor..."

Răspunzînd la o întrebare referitoare la transpunerea pe note a unora dintre creațiile poeților cehi, Karel Boušek a precizat : „Personal sînt mulțumit de acest lucru chiar dacă în ultimii ani cei de la „Viola" și „Lira" (teatre pragheze — n.n.) precum și cei de la radio și televiziune au cam uitat de poezia mea. Pesemne că sentimente asemănătoare trăiesc și mulți alții... Referitor la „muzicalizarea" poeziilor, există posibilități încă nefolosite de compozitorii de muzică cultă și ușoară, dar asta este o chestiune care-i privește pe compozitori. Majoritatea cîntecelor de muzică ușoară au textele scrise pe muzica dată și doar foarte puțini compozitori de acest gen se încumetă să compună muzică pe texte dinainte scrise. Evident, mă refer la muzica de calitate.

Poezia și textul cîntecului nu reprezintă unul și același lucru, de aceea problema calității textelor revine veșnic în discuție, reprezentînd în permanență un fel de nod gordian..."

● **VASIL BIKOV,** născut în anul 1937, supraviețuitor al blocadei Leningradului, este reprezentantul cel mai autorizat al prozei psihologiste sovietice, tipul de intelectual care consideră filozofia ca pe un partener egal al literaturii. Întîmplările din lucrările lui, între care volumele de povestiri „Penelopa", „De unde vine iubirea", „Roata", și „Vremea oamenilor" sînt de fiecare dată niște „istorii ale sufletului", ele nu se petrec nici la oraș, nici la țară, ci în interiorul omului. De fapt, el însuși este împotriva clasificării scriitorilor în autori ai orașului și autori ai satului. „Cea mai generală împărțire de către critică a scriitorilor ultimelor două decenii este cea de scriitori ai orașului și scriitori ai satului, care pe mine nu m-a satisfăcut niciodată. La cei mai buni ruraliști — V. Belov, V. Șukșin, H. Mathavasian, V. Rasputin — găsesc cu mult mai multe elemente comune cu problematica orașului decît în creația multor scriitori „urbaniști". Lucrările cele mai profunde ale lui I. Trifonov reflectă conflictul omului cu mediul său încît depășesc granițele orașului. Și unde ar putea fi așezați scriitori ca I. Dembrovski, F. Iskander, T. Pulatov ? Ei sînt scriitori ai omului indiferent unde trăiește acesta. Împărțirea scriitorilor în ai orașului și ai satului este artificială și nu trebuie să se aprecieze că scriitorii orașului nu sînt suficient de ruși așa cum scriitorilor satului nu li se poate nega sentimentul acut al contemporaneității.

Mi se pare că eforturile caracteristice ale scriitorilor ultimului deceniu le-a constituit încercarea de mutare a conflictului om — mediu din sfera publicisticii în cea a artei. Un fel de ecologie tragică... Am încercat să aduc conflictul om — mediu în lucrări ca „Pădurea", „Rezervația", „Păsările" sau în ultima povestire încă nepublicată, „Omul și ținutul", și am cunoscut pe propria-mi piele dificultățile unei atare întreprinderi. După părerea mea, succesul povestirilor lui V. Rasputin decurge în mare parte din interesul real al scriitorului pentru noul și acum, la sfîrșitul secolului, tot mai ascuțitul conflict al omului cu mediul în care trăiește".

● **SCRIITORUL FRANCEZ** Emmanuel Robles face parte din rîndul autorilor neliniștiți, obsedați de problematica omului și a colectivității umane. O dovadă a acestor acute preocupări o regăsim și în ultimul roman publicat sub titlul „Amurg". Întrebat dacă un scriitor contemporan poate influența în mod real modul de a gîndi al oamenilor și binele mers al lucrurilor în lume, el a răspuns :

„Scriitorul, la fel ca oricare membru al societății, răspunde pentru tot ce se petrece în jurul său. Sînt de părere că scriitorul trebuie să răspundă pentru fiecare cuvînt din cărțile sale, fără deosebire de scopul pe care îl urmărește. Responsabilitate pe care nu și-o asumă unii oameni de film occidentali care se complac în rolul de apologeți ai războiului, al cultului violenței pe care le propagă prin filmele lor. Oare nu trebuie ca fiecare artist să se simtă neliniștit în fața problemelor celor mai acute ale vremii noastre : drogurile, zenorocirea, decimarea indienilor americani, fascismul — care este foarte viu în America Latină ? Nimeni nu trebuie să se eschiveze de la a milita pentru realizarea idealurilor păcii, mai precis spus de la lupta împotriva amenințării unui nou război, a unui război nuclear. Ultimul război nu a fost unul nuclear și, cu toate acestea, a distrus milioane de vieți omenești și a adus omenirii nenorociri incalculabile. Unii afirmă că astăzi n-ar fi posibilă apariția unui nou Hitler. De ce n-ar fi ? Dacă nu ne vom opune cu toții, el ar putea apare !

Cu cît un scriitor este mai talentat și mai important, cu atît este mai mare și autoritatea pe care o are fiecare cuvînt al lui, cu atît mai mare este responsabilitatea lui. Dar nu este suficient ca numai scriitorii să devină propagandiști care să inspire oamenilor dragostea pentru pace, numai atunci cînd fiecare cetățean, din fiecare țară, se ridică împotrivă apărarea păcii, numai atunci izbucnirea unui război va putea fi imposibilă".

● **POETUL INDIAN RAGHUVIR SALAI** este născut în anul 1929. Este autorul a patru volume de poezii : „Pe scări, la soare" (1960), „Împotriva sinuciderii" (1967), „Oamenii au uitat" (1975) și „Rîzi, rîzi repede" (1982). Iată părerea lui despre tendințele actuale în poezia indiană :

„Prin actuală înțeleg poezia ultimilor douăzeci de ani. În această perioadă poezia indiană a parcurs o evoluție destul de anevoioasă. Aceasta se referă la aspectele de bază ale actualității : înțelegerea problemelor țării, societatea indiană, tradițiile. Este vorba despre lupta pentru independență și despre luptele care au urmat, probleme legate de faptul dacă cei aflați la putere înțeleg cu adevărat moștenirea istorică a Indiei pentru a putea face legătura între trecutul țării și viitorul ei. O problemă spinoasă o constituie lupta poeziei împotriva exploatării, a asupririi, dar principală rămîne chestiunea raporturilor față de trecutul nostru, raporturile tradiției cu viitorul... În ultimii douăzeci de ani poezia indiană s-a străduit, prin toate curentele ei, să răspundă acestor comandamente și în ciuda tuturor greutăților din evoluția ei, poezia a avut un singur scop : slujirea progresului societății...

Limba poeziei contemporane se apropie de vorbirea populară. Nu demult am participat la Dijandhar, în Pundjab, la un program tv dedicat poeziei. Acolo s-a afirmat cu tărie faptul că poezia hindi contemporană exprimă mai convingător și mai multilateral decît oricînd pînă acum în istoria ei toate sentimentele omului și o face într-un mod măiestru. De la începutul secolului, cînd s-a născut poezia în limba hindi, trecînd peste perioada influențelor străine deosebit de puternice, poezia indiană a progresat continuu, enorm. Noi, poeții, am făcut mult, dar sîntem convinși că nu totul..."

Sculptură de Bela Crișan

Din LIRICA AFRICANĂ

ANGOLA

ANTERO ABREU

Prietene...

— Prieten drag,
Unde ești, unde te afli ?
— Sînt aici, lîngă tine
Dar puțin mai în urmă.

— Prieten drag,
De ce-n urmă rămii ?
— Chiar nu știi, n-ai văzut ?
Te ajut ca să mergi.

— Prieten drag,
De ce oare mi-e teamă ?
— Fii calm, ai curaj.
Sînt alături de tine.

— Prieten drag,
Ce se-ntîmplă, ți-e greu ?
Hai răspunde !
Întrebarea rămîne fără ecou.

CONGO

TCHICAYA U TAM'SI

Deșert

Aici soarele abundă,
aici apa este o piatră prețioasă,
aici sînt doar arbuști fără vlagă,
aici arșița moleșește trupul
asemeni cîntecului plăcerii
înginat de sirenele
care cu glasuri dulci înduioșează sufletul tare
al celui ce se zbate
în mocirla unui destin
pe care a vrut să-l înfrunte.
Aici inima are trei ventricule.
Aici aș putea să-mi întind în voie arcul
dacă măcar un singur cîntec de pasăre mi-ar
mingiia sufletul
Știu însă bine :
aici, chiar fără arșiță, este un ținut de piatră !
La ce bun atunci un anotimp al ploilor ?

Pasiuni

XI

Întîmplări reîmprospătate de liniștea
care mi-o aduc amintirile din copilărie,
ploaia cenușie, de ajuns pentru tot felul
de gînduri,
mă împiedică să tac în minciună
în fața echinoxului,
în fața mea,
în fața zîmbetelor sincere
ale fraților mei de suferință neagră.
Și apoi ce ați zice voi despre această tăcere,
despre poetul care minte ?

Nisip

Celule bolnave.
Aur deteriorat de uzură.
Nu voi păstra nimic
ros de apă,
de umezeala ei albastră
ca cea a ochilor tăi...
De ce să păstrez,
de ce să-mi încarc sufletul ?
Alianța
cu aurul,
ca și cu oțelul,
este zadarnică.
Nu poți s-o călești
în sudoarea sărutului
care picură lent, nu vine șuvoi,
nu este niciodată talazul
care curăță de impurități
iubirile născute
pe țărmuri
cu nisipuri mișcătoare.

ZAIR

MUKALA KADIMA NZUJI

Către pămînt

Vom străluci cu propria noastră lumină
Ochii tăi nu vor mai cunoaște insomnia
și nici febra anotimpurilor ploioase
cînd foamea, suferința, moartea
îți tatuau chipul
cu neliniște, deznădejde
sau agonie.

Un alt cer se va deschide
deasupra noastră.
Un cer de furtună.
Un cer ce va aduce o ploaie mănoasă
care ne va împrospăta ființa.

Iată, flăcăii
își potrivesc deja instrumentele
pe măsura tăriei cîntecelor lor,
a bărbăției dansurilor lor.
Iată, fetele
au început deja să-și desfacă petalele ochilor,
corolele zîmbetelor
pentru a întîmpina lumina cerului.

Vino, e clipa dansului,
un dans al inimilor noastre !
Vino, e sărbătoarea sevei care urcă,
e clipa înnoirilor !
Vino, se aud voci înecate în bucurie,
cîntece care au ritmul pașilor noștri,
un ritm care vine din depărtările vremii,
din sufletul meu,
din sufletul tău.

În românește de
Constantin Carbarău

● **SCRIITOAREA JAPONEZĂ KUNIKO MUKODO** s-a născut în anul 1929 la Tokyo. A lucrat ani mulți prin redacțiile unor reviste cu profil cinematografic, după care a scris piese de teatru pentru radio, iar la începutul anilor '70 a devenit scenaristă pentru piese de televiziune, care au făcut-o cunoscută în întreaga țară. Dintre aceste scenarii o deosebită valoare literară au „Vecina", „Familia lui Kentaro Terauci" și „Șapte nepoți".

În literatură a debutat în anul 1980 cu volumele de nuvele „Numele florilor", „Vidra" și „Cușca cîinelui", pentru care a fost distinsă cu cele mai importante premii literare japoneze care răsplătesc munca debutanților. Se anunța așadar ca o mare speranță a prozei nipone. Din păcate, un tragic accident de aviație petrecut în anul 1982, în care ea și-a pierdut viața, a pus capat activității literare a uneia dintre cele mai talentate prozatoare din Țara de la Soare-Răsare. Au rămas de la ea, în manuscris, cîteva volume de eseuri, nuvele și povestiri.

Întreaga creație a lui Kuniko Mukodo are caracter autobiografic, sursa inspirației ei constituind-o experiența proprie din anii războiului, văzută prin prisma adolescentei care fusese la data desfășurării celei de a doua conflagrații mondiale. Ea se apleacă asupra problematicii complexe a relațiilor interumane, influențate și deformate de război, de dezvoltarea fără precedent a științei și tehnicii, asupra legăturilor omului cu natura înconjurătoare.

Creația lui Kuniko Mukodo impresionează prin bogatul conținut de idei, prin modul specific japonez de a surprinde realitatea și prin stilul cu totul personal al relatării.

SPORT

„Nu e pește ca stavridu, Nici echipă ca Rapidu"

Plînge pămîntul și salcîmul de pe el, fiindcă iar ni s-au umplut călciile cu greieri hămesiți de dorul diviziei B. Vorbesc despre cei cu iarba-n pîrleazul Giulești, muntele cel mai înalt de pe harta orbirii din dragoste. Ne-a bătut, acasă, Chimia Rîmnicu-Vîlcea și toți plopii de pe marginea șoselelor au căzut la pămînt ; plutește-n aer cucuveaua și nu zice de bine. Capătul și mîntuirea lumii din jurul Gării e Rapidul. Azi, mai mult o himeră decît o echipă. Lista păcatelor ei e lungă. De la gardul de nuiele din fața casei pînă pe hotarul cu sipică din fundul zării. Fără a porni de la ideea un om mai puțin, o pîine mai mult, mă văd nevoit să cer îndepărtarea celor încăpuți la conducerea clubului și a echipei din motive de incapacitate. Publicul din Grant, atît de umilit, duminică, a ținut stadionul sub stare de asediu vreme de cîteva ore. Vroia explicații. Dar și prin gura conducătorilor și prin a jucătorilor bătea vîntul calicilor. Toți păreau loviți cu sapa-n moalele capului și scufundați pînă la gît într-una din cele trei copci care duc în infernul diviziei B. Degringolada echipei a început din momentul cînd a fost alungat, din motive necunoscute, marele jucător Dumitru. Acesta s-a întors în Banat, luîndu-l cu el și pe excelentul mijlocaș Goanță. Au înjghebat, cică, o crescătorie de porci pe lîngă Reșița. Cei care le-au forțat sau înlesnit trecerea la această îndeletnicire, de altminteri extraordinar de rentabilă, să fie trimiși de urgență la înlocuit traverse... Și abia după aceea să începem să numărăm cîte fire de speranță ne-au mai rămas.

Singurătatea e o turmă păscînd mărăcini. Cu cine ne înfrățim pe drumul pierzaniei ? Toți se grăbesc să fugă de lîngă noi. **Și niciodată pe propriile lor picioare.** Toate ziarele, fără excepție, au scris despre surpriza din Giulești, dar niciunul nu s-a ocupat să dea un nume potrivit egalului înregistrat de Flacăra Moreni în compania Stelei București. Dacă cineva poate să mă convingă pe mine că Steaua, supercampioana Europei, a întîlnit între dealurile Prahovei o echipă cu o clasă mai puternică decît Dinamo Kiev pe care a spulberat-o la Monte Carlo, promit, promit să descopăr, cu talpa goală, cumpăna apelor din Bucegi, pe gerul bobotezei. Adică Steaua bate Albania cu 5–1 și nu izbutește să se strecoare spre poarta Flacărei Moreni ! ? Dați-mi o strachină cu venin, să-mi moi deștul în ea și să fac semnul învierii peste gurile închise, fie dintr-o spaimă nejustificată, fie dintr-un respect prost înțeles. Din năduf și din bruma micilor mizerii iau naștere ziceri destul de amare în litera lor, cum ar fi aceea din titlu.

Fănuș Neagu

Luceafărul
Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor-șef :
Nicolae Dan Fruntelată,
Mihai Ungheanu (redactor șef
adjunct), A. I. Zăinescu
(secretar responsabil de redacție)

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 115, tel. 50 74 95
Tiparul executat la :
COMBINATUL POLIGRAFIC
CASA SCÎNTEII